

Regeringen

Regional- og landdistriktspolitisk redegørelse 2024

Udvikling i landdistrikterne: Udfordringer,
potentialer og prioriteringer

DECEMBER 2024

Indhold

Indledning	5
Demografi	9
Frihed, decentralisering og bosætning på landet	19
Adgang til uddannelse i hele Danmark	30
Vækst, beskæftigelse og erhvervsudvikling i landdistrikterne	40
Infrastruktur og nye transportmuligheder	50
Stærke civilsamfund, sundhedstilbud og service	62
De små øer	72



Indledning

Byer og landdistrikter er gensidigt afhængige af hinanden. Vores byer og landdistrikter er tæt forbundne via infrastruktur, bebyggelser og mennesker, hvorfor det ikke giver mening at tale om de to poler: by versus 'land'.

Men by og land tilbyder også noget forskelligt. Og land og by har en række forskellige udfordringer og potentialer. Det kræver forskellige prioriteringer og politikker at håndtere de forandringer i teknologi og samfundsstruktur, som vi gennemgår, og samtidig skabe den fremtid vi ønsker.

Mange landdistrikter har udfordringer med fx tomme boliger, lukkede institutioner og længere til offentlig service end i byerne. Men samtidig figurerer landboere højest i både danske og udenlandske målinger om livskvalitet og lykkefølelse. Det vidner om, at selvom udbuddet af offentlige services nogle steder i landdistrikterne er mindre, er det alligevel her, at mange danskere oplever at have det bedst. Dette italesættes ofte som "landdistrikternes lykkeparadoks".

Hvad gør så landboerne lykkelige? Ofte peger landboerne selv på, at de fx sætter pris på en hverdag, hvor der er nærhed til natur, gode fællesskaber, tradition for entreprenørskab og mulighed for selv at sætte sit præg på lokalsamfundet.

De lokale landboere har ofte mange ideer, visioner og er handlekraftige. Det giver et potentiale. Alle geografiske lokaliteter har unikke kendetegn, styrker og muligheder. Både i kraft af stedets karakter, historie og i kraft af de mennesker, der bor i området. Tilsammen skaber stedbundne faktorer og lokale ildsjæle unikke potentialer for lokal udvikling.

I nogle landdistrikter ser vi at lokale ildsjæle, foreninger, erhvervslivet og myndigheder skaber nye

fælles løsninger, som adresserer lokale udfordringer. Der er med andre ord kort fra ord til handling, når man har sammenhold, kender hinanden og ved, at man har brug for hinanden for at lykkes. Derfor er fortællingen om de danske landdistrikter også en fortælling om levende lokalsamfund, stærke fællesskaber og nytænkning.

Det er en udfordring, når borgere i landdistrikterne oplever at udviklingen går hen over hovedet på dem – særligt i et geografisk set lille land som Danmark. Danmark skal være i en bedre geografisk balance, end i dag. Fremtidens løsninger skal findes i fællesskab, og skal bestå både af lokal virkekraft og solide nationale rammer.

Regeringen har løbende taget en række initiativer for at styrke udviklingen i landdistrikterne. Med landdistriktsudspillet 2024 har regeringen foreslået en række yderligere indsatser. De samlede indsatser beskrives i redegørelsen.

Regeringen kan skabe rammerne for udvikling på landet. Men dem, der skaber de enkelte arbejdspladser, butikker og foreninger er dem, som er bosat eller har deres daglige virke i landdistrikterne. Derfor ser regeringen frem til et fortsat godt samarbejde om at skabe et Danmark i geografisk balance med nationale og lokale aktører, som er engagerede i udviklingen i landdistrikterne.



Morten Jørgensen

Læsevejledning

Redegørelsens opbygning

Dette års redegørelse er opbygget omkring en række temakapitler. Hvert kapitel beskriver udviklingen inden for et tema, fx uddannelse, samt de initiativer med relevans for det pågældende tema, som regeringen påtænker eller har lagt frem siden regeringens tiltrædelse i december 2022.

Redegørelsens definitioner af landdistrikter

I redegørelsen anvendes to forskellige definitioner af landdistrikter. Den ene og mest gængse definition bygger på en gruppering af de 98 kommuner efter kommunetype. Den anden definition bygger på en sognetypologi. I begge typologier er afstanden til et større byområde (mere end 45.000 indbyggere) et centralt kriterium.

Kommunetypologi

Redegørelsen inddeler de 98 kommuner i tre hovedtyper alt efter nærheden til en by med 45.000 indbyggere eller mere.

- "Større bykommuner" består af kommuner med én eller flere byer med 45.000 indbyggere eller mere.
- "Kommuner tæt på en større by" består af kommuner, som ikke har byer med 45.000 indbyggere eller mere, men hvor medianborgeren har mindre end en halv times kørsel i bil til en by med 45.000 indbyggere eller mere.
- "Kommuner længere væk fra en større by" består af kommuner, hvor kommunens største by har færre end 45.000 indbyggere, og hvor medianborgeren har mere end en halv times kørsel i bil til en by med 45.000 indbyggere eller mere.

Sognetypologi

Redegørelsen inddeler endvidere de 2133 sogne i fire forskellige typer.

	Sognet ligger mindre end en halv times kørsel fra et større byområde (en by med 45.000 indbyggere eller mere)	Sognet ligger mere end en halv times kørsel fra et større byområde (en by med 45.000 indbyggere eller mere)
Mere end halvdelen af indbyggerne i sognet bor i byer med over 3.000 indbyggere	Byområder i eller tæt på de større byer	Byområder længere væk fra de større byer
Mindre end halvdelen af indbyggerne i sognet bor i byer med over 3.000 indbyggere	Landdistrikter tæt på de større byer	Landdistrikter længere væk fra de større byer

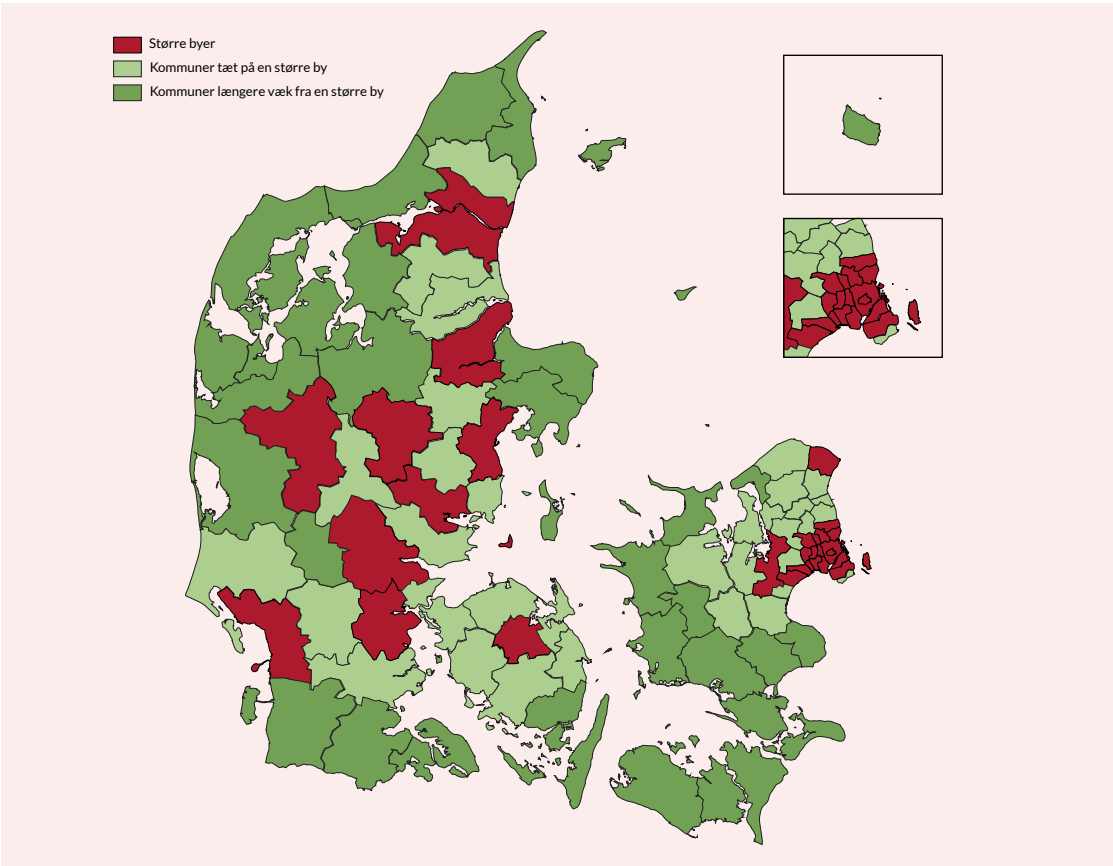


Figur 1.1

De tre typer af kommuner

Anm.: Kommunetypologien er senest opdateret i 2023. Næstveds indbyggertal er siden steget fra 44.996 indbyggere til 45.099. Derved kan Næstved Kommune nu kategoriseres som "større bykommune". Da typologien ikke opdateres årligt, fremgår dette forhold ikke af kortet.

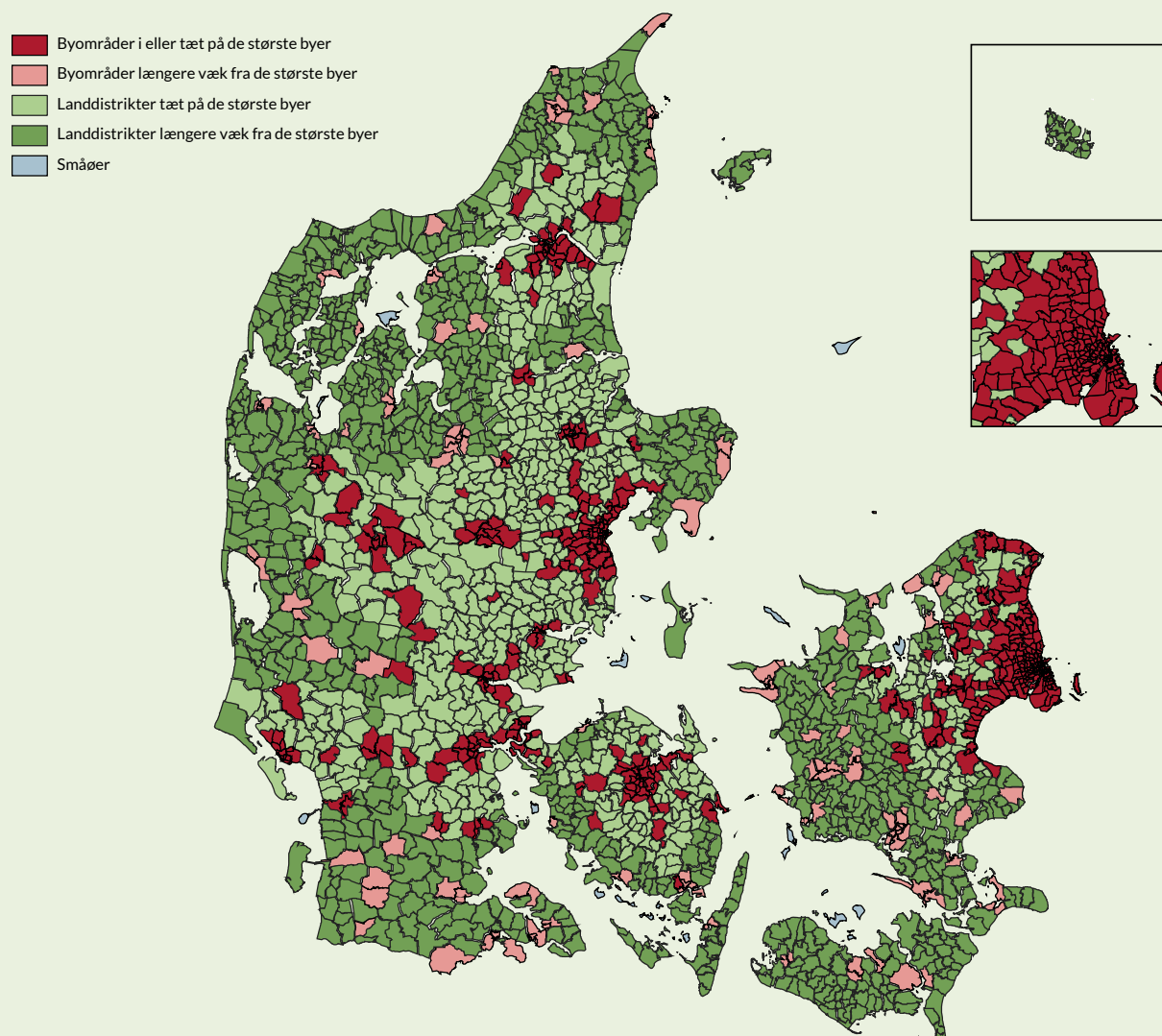
Kilde: Danmarks Statistik (BY1, SOGN1) samt egne beregninger.





Figur 1.2

De fire typer af sogne og de 27 småøer



Anm.: Kortet er opdateret ift. den oprindelige sognetypologi fra 2013, da flere sogne er lagt sammen siden 2013. Ved sammenlægning af to sogne i hver sin kategori er det nye sogn kategoriseret som det af de to tidligere sogne med størst bytilknytning. Sognetypologien er senest opdateret i 2023. Næstveds indbyggertal er siden steget fra 44.996 indbyggere til 45.099. Derved kan flere sogne i, og tæt på Næstved nu kategoriseres som "byområder i, eller tæt på de største byer". Da typologien ikke opdateres årligt, fremgår dette forhold ikke af kortet.

Kilde: Danmarks Statistik (BY1, SOGN1) samt egne beregninger.

Demografi

Befolkningsudviklingen er vigtig for den lokale udvikling og vækst. Opgang og nedgang i befolkningstallet og sammensætningen af borgerne lokalt, har betydning for lokalsamfundets udvikling og kan kalde på forskellige løsningsmuligheder.

Selvom befolkningstallet i Danmark generelt er stigende, er der stor geografisk variation i udviklingen. I byområder og landdistrikter tæt på de større byer er der generelt befolkningsfremgang, mens landdistrikter længere væk fra de større byer generelt oplever befolkningstilbagegang. Samtidig er der stor forskel på udviklingen i landdistrikterne, hvor der internt sker en fraflytning fra landet og tilflytning til områdets hovedbyer.

Befolkningsudviklingen har stor betydning for muligheden for at fastholde servicetilbud til borgerne og for det lokale erhvervsliv. I landdistrikterne er indbyggertallet en medvirkende årsag til fx at fastholde lokale dagligvarebutikker, bevare skoler og et levende foreningsliv. Faciliteter som er vigtige for at skabe gode levevilkår for borgere i landdistrikter, men også for at kunne tiltrække tilflyttere. Befolkningstallet er dog ikke den eneste indikator for et levende lokalsamfund. Et godt foreningsliv, udbuddet af kulturtilbud, fritidsaktiviteter og andre services hænger også sammen med tilstedeværelsen af et engageret civilsamfund. Borgere som har drivkraft, idéer og lyst til at organisere sig er vigtige for at opretholde lokalt liv og skabe udvikling.

Befolkningsudvikling på tværs af landet (regionalt)

Befolkningsudviklingen fremkommer ved at se på fødselsoverskud, tilflyttere og nettoindvandring (figur 2.1). Nettoindvandringen står for den største

andel af befolkningsudviklingen på tværs af regioner. De seneste år har et fald i nettoindvandringen præget denne udvikling. Siden januar 2023 er indbyggertallet i Danmark steget med ca. 28.500 indbyggere det er kun halvt så mange som i 2022 (ca. 59.200).

I 2022 skyldtes en stor del af tilflytningen personer, som har søgt beskyttelse i Danmark som følge af krigen i Ukraine. I år 2023 stod ukrainske borgere forsat for den største del af indvandringen (8 pct.). Samlet set var indvandringen i 2023 19 pct. lavere end i 2022, men forsat højere end før krigen i Ukraine. I 2021 indvandrede knap 58.000 udenlandske statsborgere til Danmark og i 2023 var tallet på ca. 79.500. Samtidig er der en relativ høj udvandring fra Danmark af udenlandske statsborgere i forhold til tidligere på omkring 50.000 personer, i 2023.

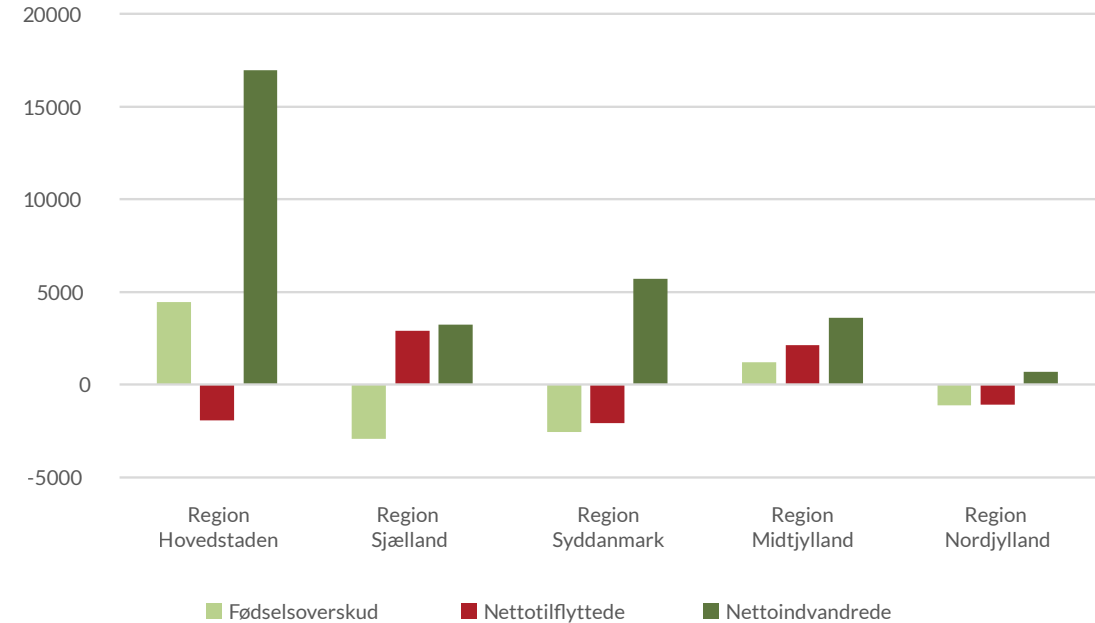
På tværs af de fem regioner er befolkningstallet steget, med undtagelse af Region Nordjylland som har oplevet en tilbagegang. Det skyldes i høj grad et stort fald i nettoindvandringen på 84 pct. siden 2022.

Som den eneste region har Region Midtjylland haft både fødselsoverskud, positiv nettotilflytning og nettoindvandring. Region Hovedstaden har oplevet den største befolkningstilvækst, særligt af nettoindvandrede. En andel som dog er faldet med knap 5.000 personer siden 2022.



Figur 2.1

Befolkningsudvikling i regionerne i 2023



Anm.: Fødselsoverskud dækker over fødsler minus døde. Nettotilflyttede dækker over personer, der er flyttet til/fra andre regioner, mens nettoindvandrede dækker over personer, der er flyttet til/fra udlandet. Summen af de tre kategorier er ikke nødvendigvis lig med "hele landet", da der også er mindre korrektioner i den samlede befolkningstilvækst pga. opdateringer af CPR.
Kilde: Danmarks Statistik (BEV107).

Befolkningsudvikling på sogneniveau

I 2024 bor ca. 3,7 mio. borgere i Danmark i sogne, som karakteriseres som byområde i eller er beliggende tæt på de større byer (figur 2.2). I landdistrikter tæt på de større byer, byområder længere væk fra de større byer og i landdistrikter længere væk fra de større byer samt på småøerne bor tilsammen lidt over 2,2 mio. borgere.



Figur 2.2

Andelen af befolkningen i procent fordelt på sognetyper, 2014 og 2024

Sognetyper	2014	2024
Byområder i eller tæt på de større byer	60,6 pct.	62,9 pct.
Landdistrikter tæt på de større byer	12,6 pct.	12,2 pct.
Byområder længere væk fra de største byer	12,6 pct.	12,1 pct.
Landdistrikter længere væk fra de største byer	14,1 pct.	12,7 pct.
Småøer	0,08 pct.	0,07 pct.

Anm.: Andelen af befolkningen fordelt på sognetyper.
Kilde: Danmarks Statistisk (SOGN1) samt egne beregninger.

Befolkningsudviklingen i de enkelte sogne varierer alt efter hvor langt sognene ligger fra en større by. De store byer, landdistrikter tæt på store byer og mindre byer har generelt haft en enten positiv vækst eller stabil udvikling siden 2011 (figur 2.3). I større byer er der en forsat befolkningstilvækst med cirka 1,5 pct. point siden 2023 og en generel fremgang på knap 13 pct. point siden 2011. I byområder længere væk fra de største byer, og landdistrikter tæt på større byer er indbyggertallet faldet en smule siden 2023 efter en generel fremgang siden 2011. Generelt er der en tendens til, at flere flytter ind til byerne, men ikke kun de allerstørste. Denne tendens kaldes ”dobbelturbanisering” og

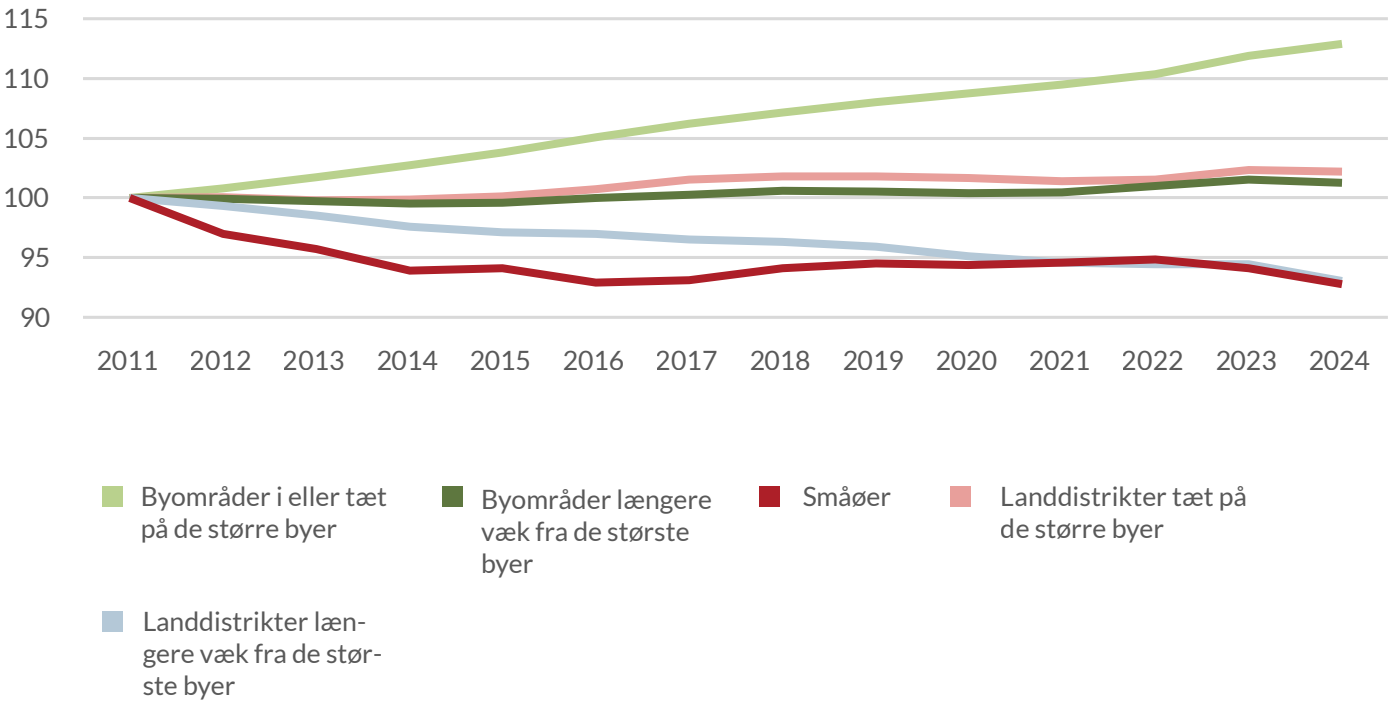
betyder, at der ud over tilflytning til de største byer også er tilflytning til fx hovedbyen i en kommune. Konsekvensen er, at særligt landdistrikter og de mindste byer i disse områder mister beboere.

Befolkningstallet i både landdistrikter længere væk fra de større byer og på småøerne er faldet, efter en periode hvor udviklingen har været henholdsvis stabil og stigende. I begge kategorier har der været et fald på ca. 7 pct. point siden 2011 og omkring 1 pct. point siden 2023.



Figur 2.3

Udviklingen i befolkningstal fordelt på landdistrikter og byområder tæt på og længere væk fra de større byer, 2011-2024



Anm.: Udvikling i befolkningstal opgjort på basis af sognetypologi. Befolkningstallet er opgjort den 1. januar hvert år (2011 = 100).
Kilde: Danmarks Statistik (SOGN1) samt egne beregninger.

Variationer i befolkningstallet på sogneniveau

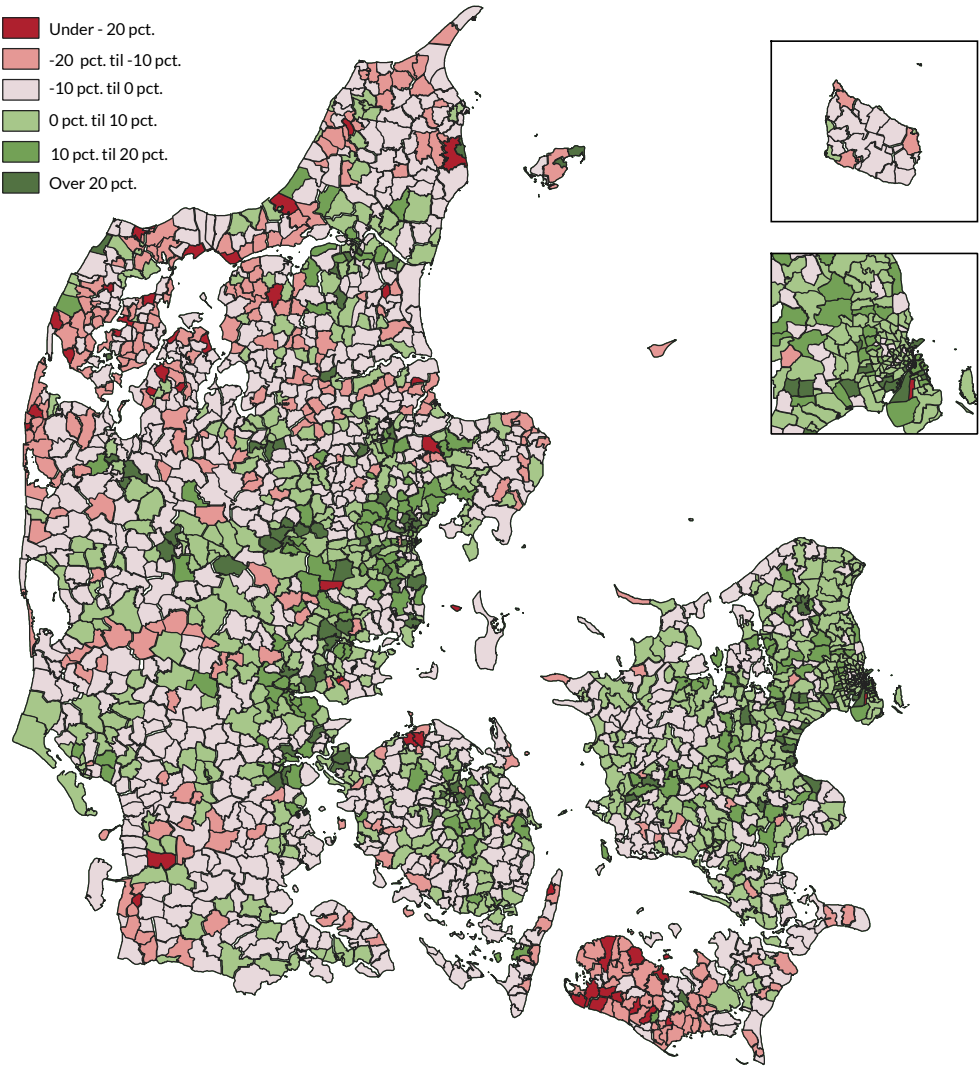
Hvis man ser på den geografiske spredning af befolkningsudvikling på sogneniveau, er denne noget mere varieret (2.4). I mange kommuner er der både sogne med vækst i befolkningstallet og sogne, hvor befolkningstallet falder. Sogne på Sjælland og omkring Midt- og Vestjylland har generelt oplevet et befolkningstal i vækst, mens flere sogne i Nordjylland, langs den jyske vestkyst, i Sønderjylland og særligt på Lolland er i tilbagegang.

Figur 2.4 viser dog også, at selv i kommuner med tilbagegang i befolkningstallet, er der fremgang i nogle sogne. Det gælder fx Sæby sogn i Frederikshavn Kommune, som har haft en stigning i befolkningstallet siden 2014 på 37 pct.



Figur 2.4

Udvikling i befolkningstallet på sogneniveau, 2014-2024



Anm.: Kortene angiver udviklingen i befolkningstallet på sogneniveau (2014-2024).
Kilde: Danmarks Statistik (SOGN1) og egne beregninger.

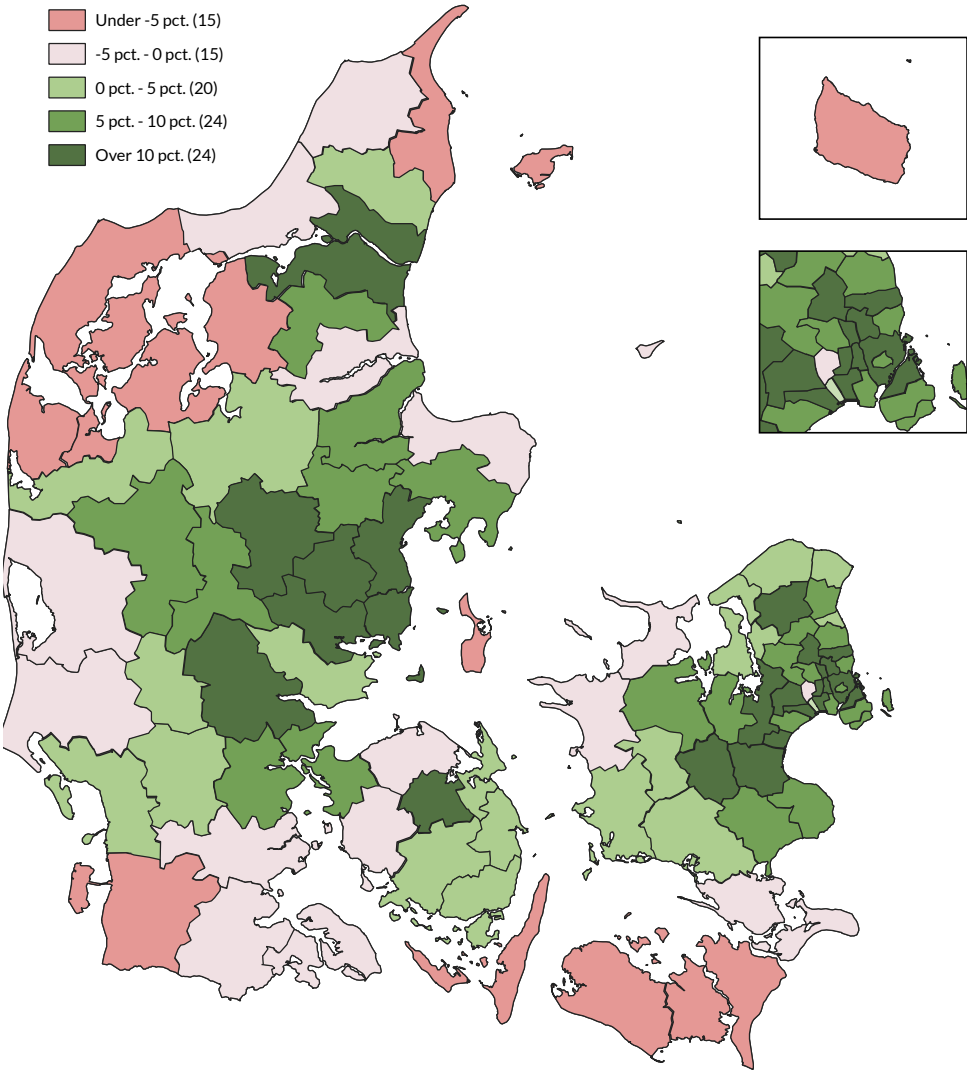
Udvikling på kommuneniveau

Siden 2010 har 70 pct. af Danmarks kommuner haft en stigning i befolkningstallet (figur 2.5). Størstedelen af disse er bykommuner eller kommuner tæt på de større byer. Af de kommuner som ligger længere væk fra større byer har cirka 69 pct. oplevet tilbagegang siden 2010, nogle kommuner i særdeleshed. Fx har Lolland og Lemvig haft et fald på henholdsvis 15 pct. og 11 pct. siden 2010.

Samtidig har andre kommuner langt fra større byer oplevet fremgang. Her kan Stevns og Faxe Kommune nævnes, som to af de kommuner, med de største stigninger i kategorien på hhv. 7,8 pct. og 6,9 pct.,. Også Viborg, Billund, og Sorø Kommune har haft befolkningstilvækst i perioden på hhv. 4,4 pct. 3,6 pct. og 3,2 pct.



Figur 2.5
Udvikling i befolkningstallet på kommune-niveau, 2010-2024



Kilde: Danmarks Statistik (FOLK1A) samt egne beregninger.

Udvikling i gennemsnitsalder og fødselstal

Danskerne lever længere. Samtidig har der gennem en årrække været mindre ungdomsårgange og et nationalt fødselsunderskud (figur 2.6), hvilket resulterer i en stigende gennemsnitsalder. I 2024 er gennemsnitsalderen for hele landet 42,4 år mod 40 år i 2010.

De større bykommuner har den yngste befolknings-sammensætning (figur 2.6). Disse byer har generelt også oplevet den mindste ændring i gennemsnit-salderen siden 2010. Københavns Kommune har den laveste gennemsnitsalder i 2024 på 36,7 år og befolkningens aldersgennemsnit er kun steget med 0,3 år siden 2010. I 28 kommuner er gennemsnit-salderen lavere end landsgennemsnittet og disse kommuner er alle større bykommuner eller kom-muner tæt på en større by. Det kan skyldes flere faktorer, såsom et større fødselsoverskud og stor tilflytning af unge i forbindelse med uddannelse til de større byer.

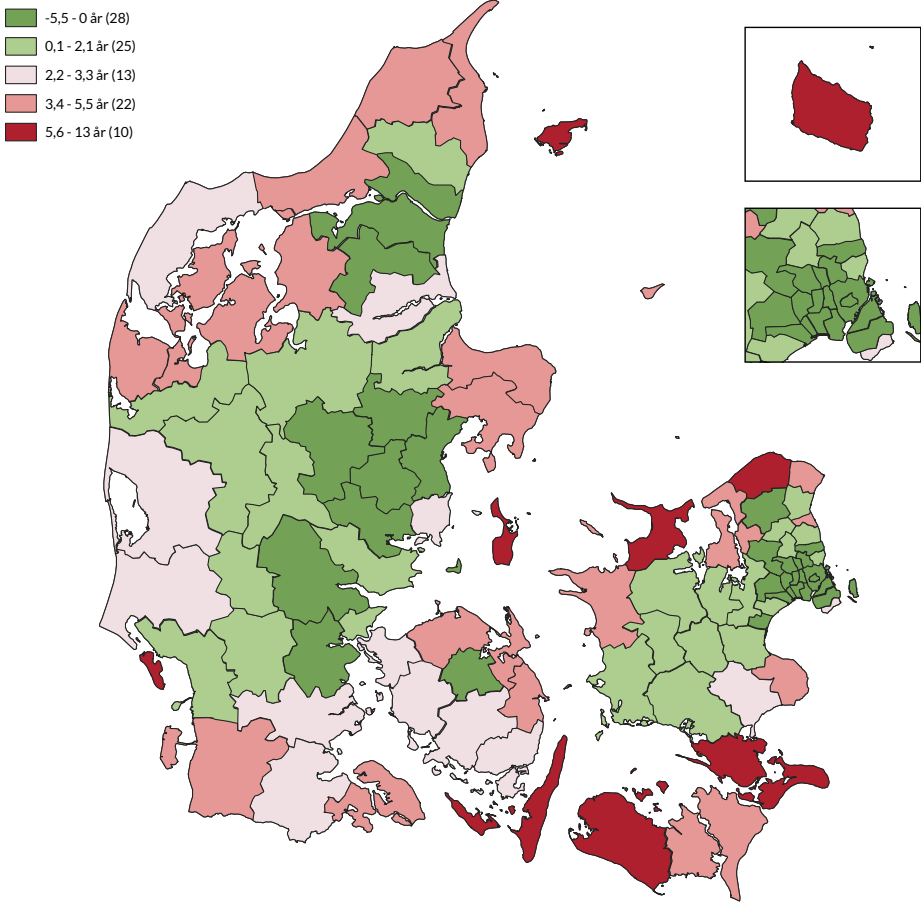
Modsat ses den ældste befolkning i kommuner længere væk fra en større by. I disse byer ses også den største stigning i gennemsnitsalderen siden 2010. Fx har Læsø Kommune den højeste gennemsnitsalder i 2024 på 55,2 år, en stigning på 5,3 år siden 2010.

På landsplan har der siden 2022 været et generelt fødselsunderskud, dvs. at flere dør end fødes. På kommuneniveau er der i 2023 fødselsunderskud i kommuner længere væk fra større byer (figur 2.7). De 25 kommuner som har fødselsoverskud er enten bykommuner eller kommuner tæt på større byer. Kommunerne med det største fødselsunderskud inkluderer Fanø og Langeland med ca. 1,4 pct. mens kommunen med det største fødselsoverskud er København med 0,8 pct.. Det er en del mere end Aarhus som har det næststørste på 0,48 pct.



Figur 2.6

Gennemsnitsalder ift. landsgennemsnittet 2024

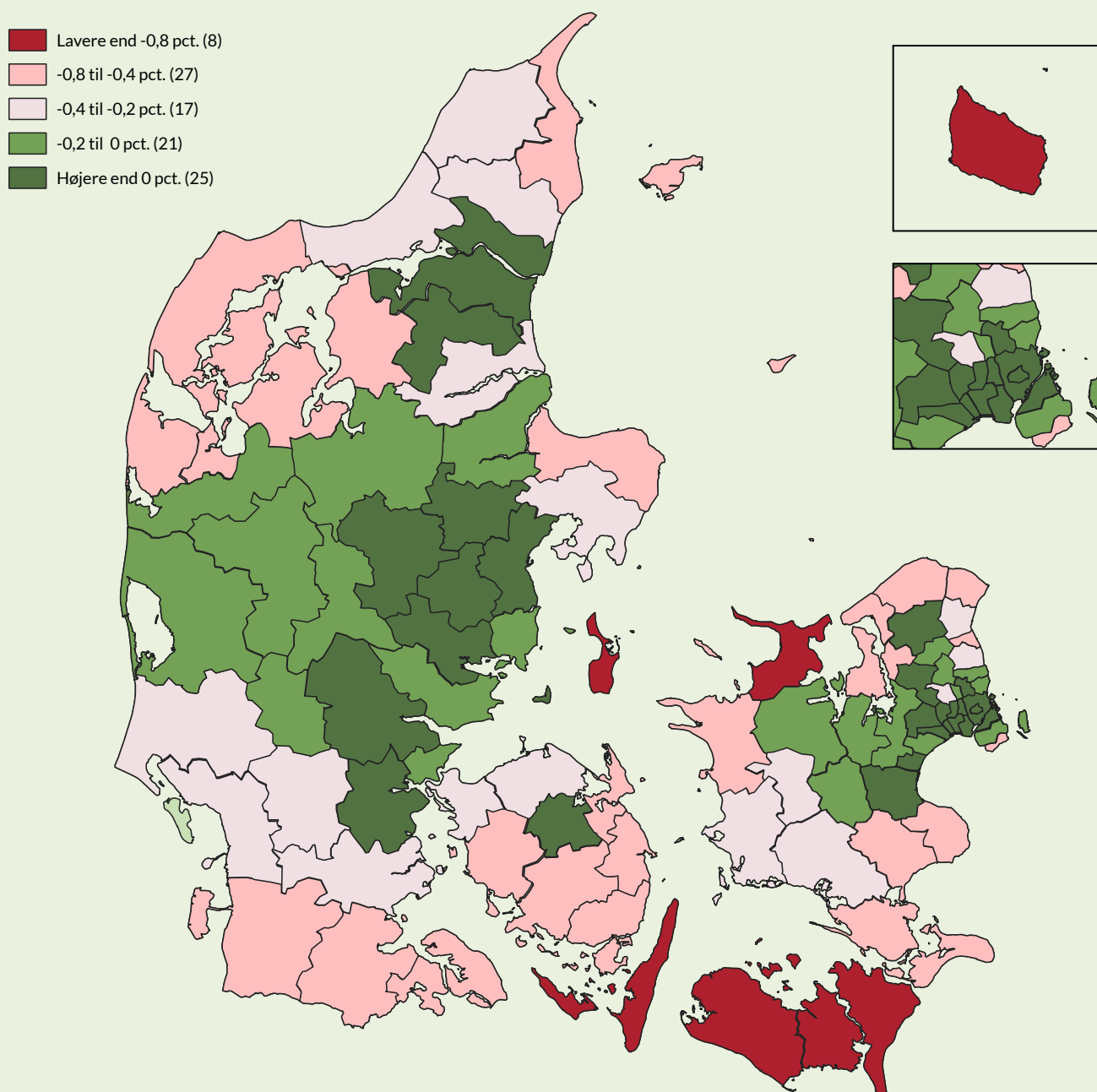


Anm.: Figuren viser gennemsnitsalderen i kommunerne i forhold til landsgennemsnittet på 42,4 år
Kilde: Danmarks Statistik (GALDER) samt egne beregninger



Figur 2.7

Fødselsover- skud som pct. af ind- byggertal 2023



Anm.: Figuren viser fødselsoverskuddet som en procentdel af befolkningstallet, dvs. antallet af fødte fratrasket antallet af døde i kommunen. Negative tal betyder, at der dør flere, end der fødes.

Kilde: Danmarks Statistik (BEV107) samt egne beregninger.

Flyttemønstre

I 2023 er det kun kommuner tæt på større byer som har positiv nettotilflytning (figur 2.8). Det er en ændring siden 2010, hvor det kun var de største bykommuner som havde en positiv nettotilflytning. Der er altså færre som flytter til de største byer, og flere som bosætter sig i nærheden af de største byer. Siden 2021 er nettofraflytningen fra bykommuner dog faldet fra 7688 personer i 2021 til 1721 personer i 2023 (figur 2.8).

Langt de fleste fraflyttere fra kommuner længere væk fra en større by, er unge mellem 18-24 år (figur 2.9). Tallet er dog faldet i forhold til tidligere. Fra 2023 til 2022 er 15 pct. færre i denne aldersgruppe fraflyttet kommunetypen. Der kan være flere grunde til hvorfor, hvornår og hvorhen unge flytter. Særligt valg af uddannelse og udbuddet heraf er en vigtig faktor – det viser en undersøgelse fra Aalborg Universitet om flyttemotiver og

bosætningspræferencer.¹ Udviklingen med mindre ungdomsårgange kan også have betydning for det samlede antal fraflyttede unge.

Der ses desuden en del tilflyttere i alderen 0-4 år og 27-36 år til landdistriktskommunerne. Dette kan være en indikation for, at børnefamilier eller borgere i alderen 25-35 år flytter ud af de større byer og herefter stifter familie. Herudover ses en lille tilflytning af borgere i alderen 50-75 år. I 2023 er antallet af tilflyttere i alderen 50-57 år dog faldet 17 pct. sammenlignet med 2022. Blandt ældre over 77 år ses en lille fraflytning.

Nettotilflytningen til kommuner længere væk fra en større by er faldende efter en generel fremgang siden 2011 (figur 2.8). Sammenholdt med figur 2.9 kan det blandt andet skyldes at færre i alderen 50-75 flytter til og at flere, om end få, borgere i aldersgruppen fraflytter kommunetypen.



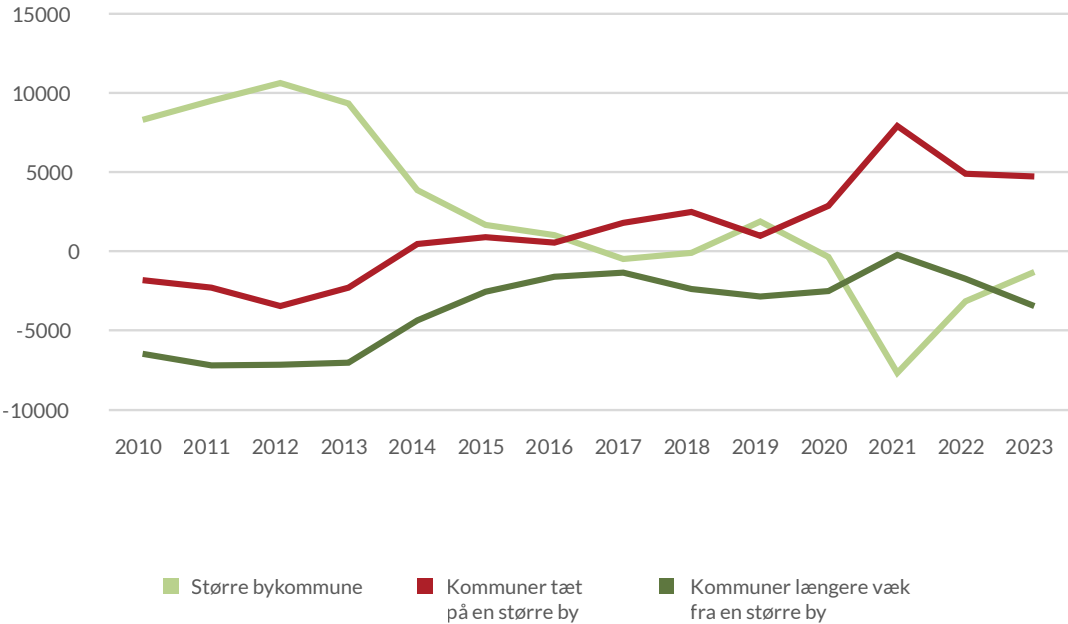
¹ Myter og realiteter om flyttemotiver, bolig- og bosætningspræferencer: Hvem vil gerne bo hvor, hvordan og hvorfor? – Aalborg Universitets forskningsportal (aau.dk)



Figur 2.8

Nettотilflytningen på de tre kommune-typer 2010-2023

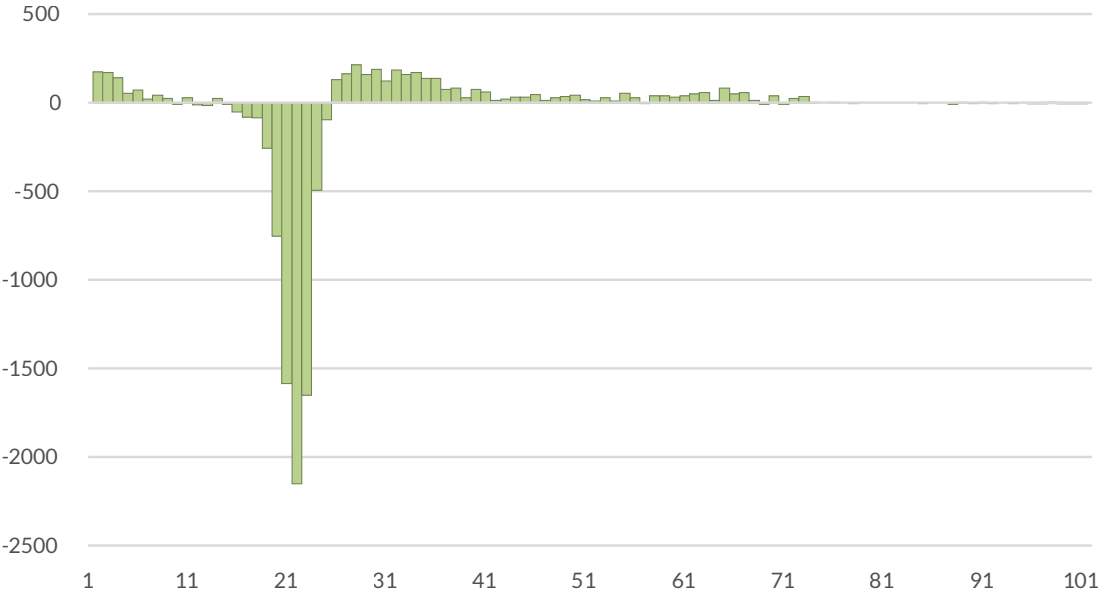
Anm.: Nettотilflytningen er beregnet som antal personer, der er flyttet til en kommune-gruppe fra en anden gruppe minus antallet af personer, der er flyttet til en anden kommu-negruppe.
Kilde: Danmarks Statistik (BEV107)



Figur 2.9

Nettотilflytning til kommuner længere væk fra en større by fordelt på alder 2023

Anm.: Figuren viser nettoantallet af personer, der er flyttet til/fra en kommune, der ligger længere væk fra en større by for alle aldre fra 0 år til 100 år. Nettотilflytningerne er opgjort som antallet af tilflyttere til kommunerne minus antallet af fraflyttere fra kommunerne for hver aldersgruppe.
Kilde: Danmarks Statistik (FLY66)





Frihed, decentralisering og bosætning på landet

Det har stor betydning for livet i landdistrikterne, at der er attraktive boliger, der møder danskernes behov i forhold til størrelse, stand og placering – i hele landet.

En undersøgelse fra Dansk Ejendomsmæglerforening viser at 74 pct. af danskerne foretrækker at bo i en ejerbolig.² Det at eje sin egen bolig giver økonomisk tryghed og stabilitet i hverdagen, og er for mange en vigtig del af fundamentet for det gode liv.

Selvom tendenser på boligmarkedet generelt følges ad, kendetegnes landdistrikter ofte ved at have et udbud af boliger med lavere kvadratmeterpriser og længere liggetider. I løbet af de sidste ti år, er antallet af tomme boliger faldet i en række landdistriktskommuner. Den største andel af tomme huse findes dog til stadighed i landdistrikter. Når disse tomme og ofte faldefærdige huse ligger centralt i en landsby kan det skæmme hele landsbyens udtryk og endda gøre at huspriserne i området falder. Flere steder ser man dog at forladte bygninger får nye

anvendelsesmuligheder og benyttes til alt fra boliger til fællesområder. I flere landdistrikter har kommuner også ophævet bopælspligten sådan at huse, der kunne være svære at sælge, nu kan sælges som flexboliger. Samtidig efterspørges mange af de kvaliteter man kan få i boliger på landet, såsom mere plads og større nærhed til natur.

² Undersøgelse foretaget af Dansk Ejendomsmæglerforening i 2022. Læs mere her: <https://www.de.dk/politik-analyse/nyheder/byg-flere-ejerboliger/>

Myter og realiteter om til- og fraflytning i landdistrikter

I rapporten "Myter og realiteter om flyttemotiver, bolig og bosætningspræferencer", udgivet af Aalborg Universitet i 2023, blev det undersøgt, hvor danskerne flytter hen og hvorfor. Blandt andet blev der spurgt ind til, hvorfor folk henholdsvis fraflytter, og flytter til "land/yderkommuner".³

For unge i aldersgruppen 17-24 år var uddannelse ét af de væsentligste motiver til, at de forlod land/yderkommuner for at flytte ind til de større byer. Desuden angav de unge at nærhed til venner og netværk vægtede højt, ligesom mange ønskede at prøve at bo i en større by. Undersøgelsen viste også, at 23 pct. af de unge som flyttede fra land/yderkommuner pga. studie, ønskede at blive boende, hvis det var muligt ift. uddannelsestilbud. De resterende 77 pct. ønskede ikke at blive boende hvis muligt.

I aldersgruppen 25-60 år var karrieremuligheder (enten ens egne eller ens partners) af stor betydning for tilflytningen til større byområder. Dette gjaldt for mere end 40 pct. af respondentgruppen. Over en tredjedel af dem, som fraflyttede yder- og landkommuner pga. karriere ønskede ligeledes at blive boende hvis muligt, mens den resterende andel ikke ønskede eller ikke vidste om de ønskede at blive boende hvis muligt. 40 pct. af dem som fraflyttede land/yderkommuner flyttede til storbyer – resten flyttede til andre land/yderkommuner eller mindre byer.

Tilflytterne til land/yderkommuner er på niveau med landsgennemsnittet i forhold til type af job, andel af arbejdsløse og uddannelsesniveau. Motiverne for at flytte på landet inkluderer karrieremuligheder, en bedre økonomi og mere plads som følge af billigere boliger. Mange vægter også nærhed til natur, udeliv og mulighed for mere pladskrævende hobbyer samt forestillingen om det gode børneliv på landet. Flere fremhæver desuden, at de fraflyttede de større byer, fordi de fik nok af travlheden, tempoet og et overvældende udbud af aktiviteter. Helt de samme kvaliteter ved de større byer, som mange der flytter hertil, angiver at de tiltrækkes af. Desuden viser rapporten, at indvandrere i stigende grad også flytter til land/yderkommuner og ønsker at blive boende her.

Samlet set tegner rapporten et billede af, at danskernes flyttemotiver er forskellige og ofte handler om en kombination af ens livsfase, job- og uddannelsesmuligheder, netværk og personlige præferencer.

Kilde: Nørgaard, H., Andersen, H. T., Lange, E. S., & Ruud, M. S. (2023). *Myter og realiteter om flyttemotiver, bolig- og bosætningspræferencer: Hvem vil gerne bo hvor, hvordan og hvorfor? (1 udg.)* Institut for Byggeri, By og Miljø (BUILD), Aalborg Universitet. BUILD Rapport Bind 2023 Nr. 18

Udvikling i kvadratmeterpriser

Generelt er boligpriserne steget siden 2010 (figur 3.1). Kvadratmeterpriserne er steget mest i bykommunerne. Jo længere væk man kommer fra en større by, jo lavere er prisstigningerne, og i landdistrikterne er de mindre end den generelle inflation.

Hvor den gennemsnitlige kvadratmeterpris i bykommuner er 28.000 kr., er den 9097 kr. i kommuner længere væk fra en større by. Der er dog lokale forskelle. I særligt populære områder som fx Klitmøller i Thy eller Svaneke på Bornholm er kvadratmeterpriserne højere end i resten af kommunen.

³Undersøgelsen benytter en anden kategorisering af kommuner end nærværende redegørelse. I undersøgelsen indgår fire kommunetyper: By, mellem, land- og yderkommuner hvoraf land- og yderkommuner udgør henholdsvis 30 og 16 kommuner.

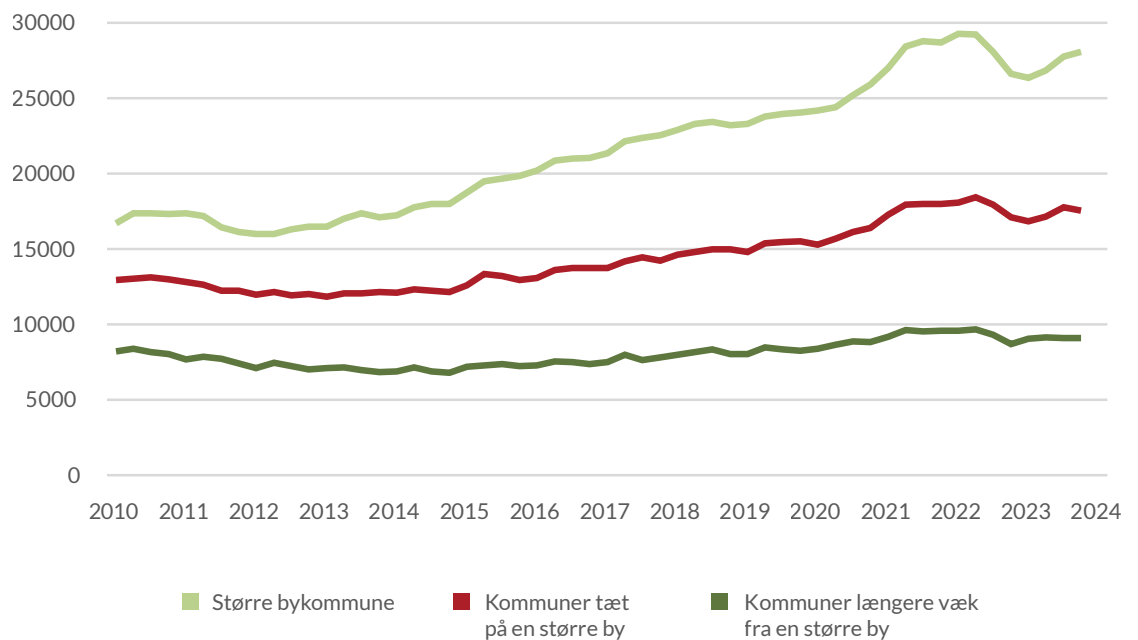


Figur 3.1

Kvadratmeterpriser, 2010-2023

Anm.: Gennemsnit af kvadratmeterpriser for realiserede handler for parcel-, rækkehuse og ejerlejligheder. Gennemsnittet er taget som gennemsnittet af kvadratmeterpriserne for hver kommune i kategorierne.

Kilde: Finans Danmark, Boligmarkedsstatistikken.



Flexboligejere i Lolland Kommune

Siden 2013 har kommunerne haft mulighed for at tillade salg af helårsboliger som flexboliger. Her ophæves bopælspligten på helårsboliger, som dermed kan benyttes og sælges både som fritidshus og helårsbolig. Dette giver mulighed for at huse som før ville stå tomme og måske forfalde bliver købt og istandsat, og at der kommer øget aktivitet i områder med stort boligoverskud. En mulig ulempe er, hvis flexboligejerne ikke bruger lokale services eller engagerer sig lokalt, og lokal-samfund på den måde risikerer at blive omdannet til områder med kun sæsonvis aktivitet. En spørgeskemaundersøgelse foretaget af forskere på Aalborg Universitet om flexboligejere på Lolland viser dog at flexboligejere her i høj grad gerne vil engagere sig lokalt.

I Lolland Kommune er der i ultimo 2023 givet 711 flexboligtilladelser – det er næst flest efter Vordingborg Kommune. I undersøgelsen indgår 374 besvarelser fra flexboligejere på Lolland. Af disse opholder 44 pct. sig i deres flexbolig mellem 60 til 180 dage og 39 pct. mellem 30-60 dage om året. Flexboligen bruges af de fleste på ferie og fridage, og over halvdelen bruger også flexboligen som et alternativ til deres helårsbolig, hvor de fx opholder sig mens de har hjemmearbejde. Af de adspurgte har 9 pct. bosat sig permanent i deres flexbolig og størstedelen af disse er pensionister.

Langt de fleste flexboligejere (93 pct.) har gennemført forbedringer på huset siden overtagelsen og 80 pct. af de adspurgte har svaret at de føler sig godt modtaget af de permanente bosatte i området. Nogen er engageret i lokale aktiviteter og foreninger, og fx er det flexboligejere som har arrangeret henholdsvis en operafestival og en litteraturfestival på Lolland. Størstedelen af flexboligejerne benytter lokale services månedligt, ved at handle i lokale butikker, besøge spisesteder og hyre lokale håndværkere.

Mens en del flexboligejere havde kendskab til Lolland i forvejen gennem fx familie, havde 40 pct. af ejerne ikke kendskab til området i forvejen. Flexboliger kan på den måde også tiltrække helt nye potentielle beboere.

Kilde: Jensen, J. O.; Nørgaard, H (2024). Flexboliger i Lolland Kommune. Aalborg Universitet: <https://vbn.aau.dk/da/publications/flexboliger-i-lollandkommune>

Udviklingen i antallet af solgte boliger (boligudbuddet)

Ud fra salgsaktiviteten på boligmarkedet kan man få en idé om, hvordan boligmarkedet generelt er, og om hvor hurtigt man fx kan forvente at sælge sin bolig. Generelt er boligmarkedet præget af perioder, hvor antallet af bolighandler stiger og perioder hvor der handles færre boliger. Udsving i antallet af bolighandler er størst i de større bykommuner, hvor der også bliver købt og solgt flest boliger. Siden 2010 er der i gennemsnit blevet solgt flere boliger

i alle kommunetyper (figur 3.2). I 2021 var boligsalget historisk højt, og efter et dyk i årene efter er salget i 2024 næsten på niveau med salget i 2020.

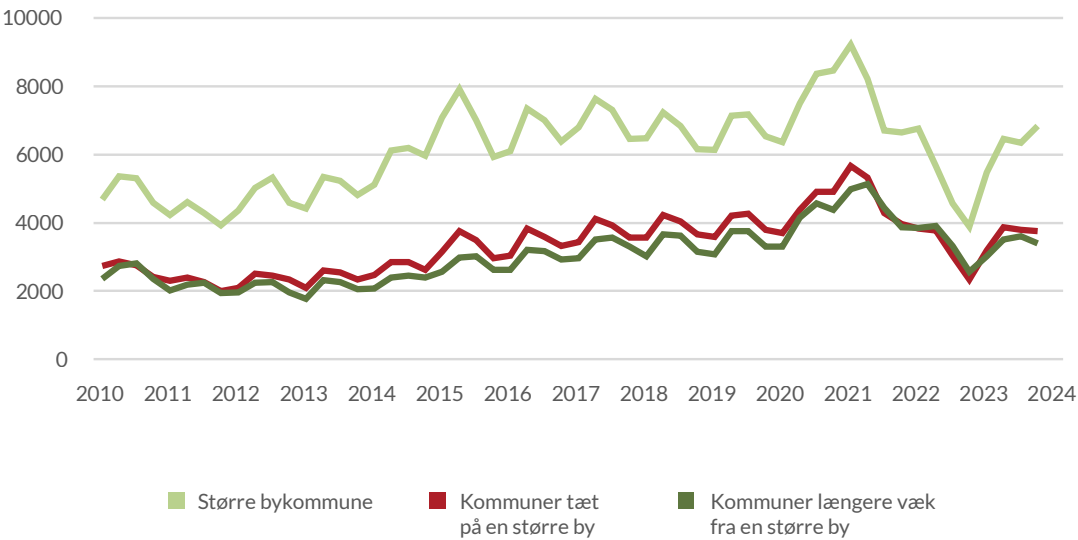
Det seneste år er boligsalget steget i de større bykommuner, men faldet en smule i kommuner tæt på en større by og kommuner længere væk fra en større by.



Figur 3.2

Samlet antal boligsalg for parcel- og rækkehuse samt ejerligheder i kommunerne, 2008-2024

Anm.: Antal realiserede handler.
Kilde: Finans Danmark, Boligmarkedsstatistikken.



Udvikling i liggetider

Liggetider angiver hvor lang tid, en bolig gennemsnitligt er til salg. Siden 2010 er liggetiderne generelt faldet i hele landet (figur 3.3). Liggetiderne er lavest i de større bykommuner. I forhold til fx 2015 er den relative forskel i liggetider blevet mindre. I 2024 er forskellen på liggetiden i de større bykommuner og kommuner længere væk fra en større by på ca. 43 dage, hvor den i 2015 var ca. 154 dage. Det

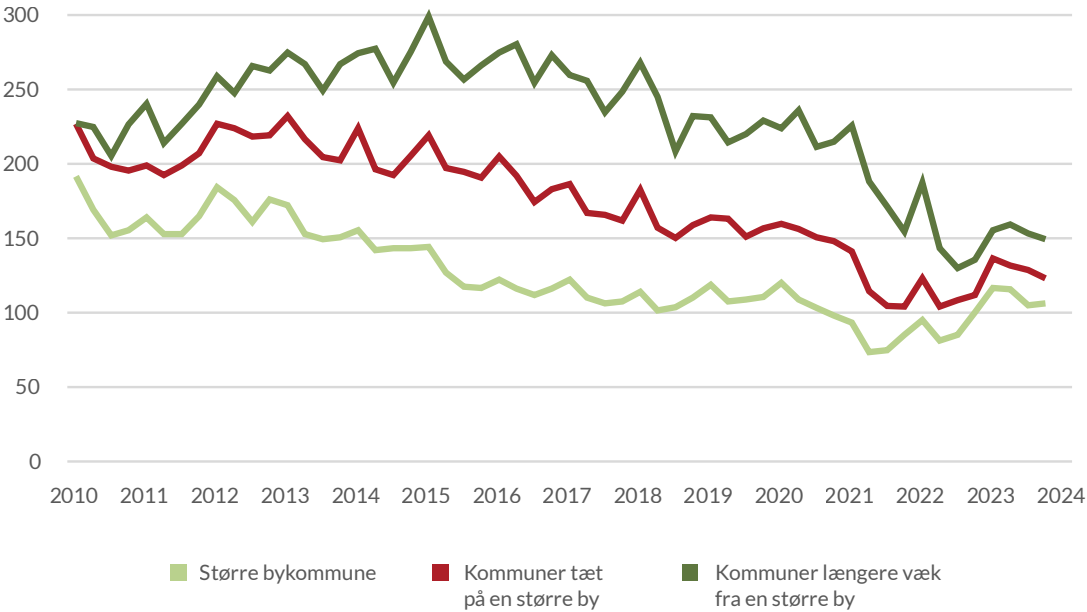
går altså hurtigere at få solgt sin bolig uanset hvor man bor. I 2020 og 2021 faldt liggetiderne over hele landet på grund af det øgede boligsalg under covid-19 pandemien. I forhold til 2023, hvor liggetiden generelt var stigende, er den stabiliseret i 2024. Ud over årene 2021 og 2022 er liggetiden i landdistrikterne den laveste den har været siden 2010.



Figur 3.3

Liggetider,
2010-2023

Anm.: Liggetider for realiserede handel for parcel-, rækkehuse og ejerlejligheder. Gennemsnittet er taget som gennemsnittet af liggetiderne for hver kommune i kategorierne.
Kilde: Finans Danmark, Boligmarkedsstatistikken.



'Art Barns' på Lolland og Falster skaber kunstoplevelser i tomme lader

I Guldborgsund kommune arbejdes der på at udvikle en ny type museumsinstitution, de såkaldte Art Barns, som skal gøre kommunen til en attraktiv kulturdestination. Ved at gentænke og genbruge den eksisterende kulturhistoriske bygningsarv, herunder gamle lader som ikke længere er i anvendelse, opstår der helt nye muligheder for at skabe kunstoplevelser af internationalt format i lokalområdet.

Guldborgsund Kommune har med en kommunal medfinansiering i sommeren 2024, taget det første skridt mod en realisering af de tre første Art Barns i hhv.; Fuglsang Herregaard, Vennerslund Gods og Bønnelyches Pakhus i Nysted.

Kilder: Guldborgsund Kommune "Guldborgsund Kommune satser på international kultur og turisme: Afsætter midler til tre 'Art Barns' på Lolland og Falster". Guldborgsund 30.05.2024:
<https://www.guldborgsund.dk/nyheder-og-pressemeddelelser/ritzau/guldborgsund-kommune-satser-paa-international-kultur-og-turisme-afsatter-midler-til-tre-art-barns-paa-lolland-og-falster>

Udvikling i tomme boliger

Andelen af boliger uden oplyst person(er) (tomme boliger) har ændret sig de sidste ti år (figur 3.4). Generelt er andelen af tomme boliger fortsat højest i kommunerne længst væk fra de større byer, men samtidig er der kommet flere tomme boliger i en række større bykommuner. Samlet set udgør tomme boliger ca. 7 pct. af den samlede boligmasse i Danmark i 2024 – det svarer til ca. 185.000 tomme boliger. Siden sidste år er der kommet omkring 9.890 flere tomme boliger på landsplan ud af i alt ca. 2,92 mio. boliger, og siden 2014 omkring 32.668 flere tomme boliger.

Der er færrest tomme boliger i og omkring Storkøbenhavn. Næsteften kommer Skanderborg Kommune (4,1 pct.) og Favrskov Kommune (4,5 pct.) I andre bykommuner er andelen af tomme boliger steget en del de sidste ti år. I fx Aarhus og Herning Kommune er andelen er steget ca. 2 pct. point og i Odense Kommune med 2,5 pct. point.

Der er stor forskel på antallet af tomme boliger i landdistrikterne. Den største stigning i andelen af

tomme boliger siden 2014 er i Frederikshavn (ca. 3 pct. point). Samtidig er andelen af tomme boliger i en række landdistriktskommuner faldet siden 2014. Det gælder fx Næstved, Slagelse og Odsherred Kommune, hvor andelen er faldet med ca. 1 pct. point. I kommuner længere væk fra de større byer ses det største fald i andelen af tomme boliger i Tønder, som er faldet med 1,4 pct. point siden 2014.

Særligt i økommuner som Samsø (34,5 pct.), Ærø (28,8 pct.) og Langeland (26,6 pct.) er der mange tomme boliger. Samtidig har disse områder ophævet bopælspligten og en del af boligmassen – og dermed også de ”tomme boliger” er flexboliger. Selvom flexboliger ikke i alle områder sikrer aktivitet hele året rundt, giver det potentielle tilflyttere muligheden for at afprøve livet på landet. Flexboerne kan derved bidrage til udviklingen af lokalsamfund, selvom boligerne står tomme en del af året. Ifølge udtræk fra BBR var der primo 2023, 5085 flexboliger i hele landet.

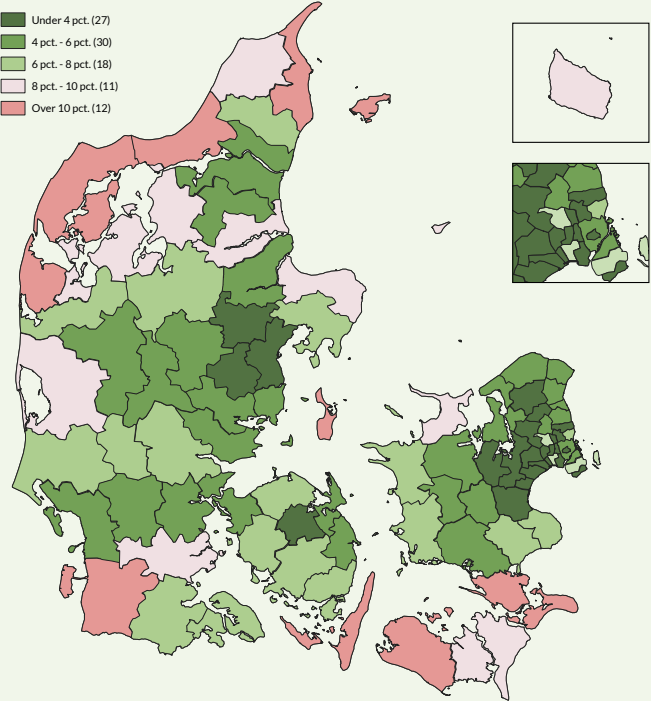




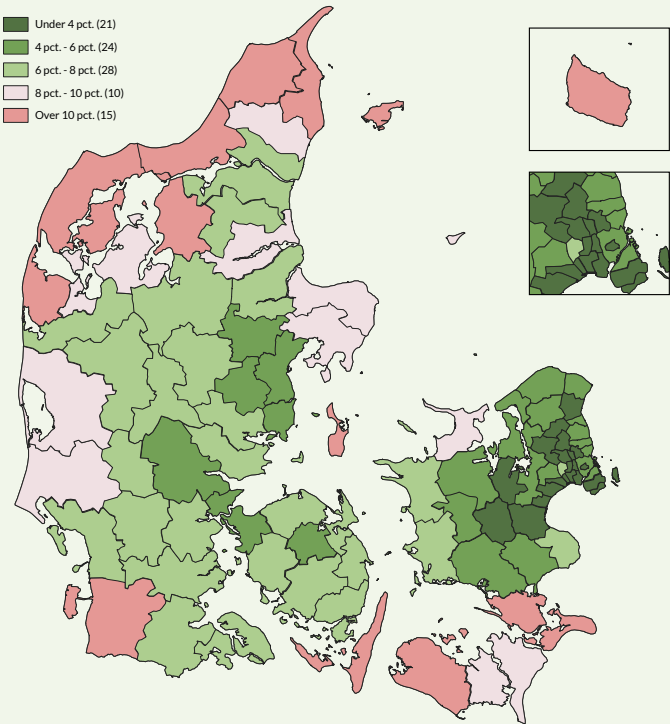
Figur 3.4

**Boliger uden
CPR-tilmeldte
personer, 2014
og 2024**

2014



2024



Anm.: Boliger dækker over kategorierne parcel/stuehuse, række kæde- og dobbelthuse, samt etageboliger. Figuren viser andelen af boliger uden CPR-tilmeldte personer i hhv. 2014 (øverst) og 2024 (nederst).
Kilde: Danmarks Statistik (BOL101).

Lokalbefolkningen til kamp mod forfaldne huse

Forfaldne huse havde længe præget bybilledet i byen Vestervig i Thisted Kommune. Dette gjorde byen mindre attraktiv og generelt herskede en fortælling om, at folk kun flyttede væk fra Vestervig. Derfor tog en borgerforening i 2006 initiativ til at danne et privat byfornyelsesselskab Vestervig Byfornyelse APS med formålet at forskønne byen. Gennem et samarbejde mellem Vestervig Håndværker og Borgerforening, Thisted Kommune og byfornyelsesselskabet er 25 ejendomme siden revet ned. Det har givet plads til eksempelvis udeservering ved den lokale kro og grønne områder. I dag er Vestervig blevet et mere attraktivt sted at bo, med øget aktivitet på det lokale boligmarked.

Andre steder i landet findes lignende byfornyelsesinitiativer oprettet af borgere og i nogle tilfælde lokale erhvervsdrivende. I fx Nordjylland har lokale organiseret sig om opgaven i små byer i kommuner som Aalborg, Thisted, Mors og Hjørring.

Kilder: Korrespondance med Vestervig Byfornyelse APS

Søren Garde Rådgivning. 2014. "Private byfornyelsesselskaber. Erfaringer fra Vestervig". Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter: <https://www.nylivogland.gobasic.dk/litteratur-og-links/2022/jun/private-byfornyelsesselskaber>

Søndergaard, B. "Borgerne i Vestervig forvandlede nedslidt landsby til aktivt lokalsamfund". Kristeligt Dagblad. 11.05.2022: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/borgerne-i-vestervig-forvandlede-nedslidt-landsby-til-aktivt-lokalsamfund>.

Udvikling i landsbyerne

Der er knapt 900 landsbyer i Danmark med mellem 200 og 1000 indbyggere. I alt har der i perioden 2014-2024 været fremgang i befolkningstallet i 303 landsbyer og tilbagegang i 593 landsbyer (figur 3.5).

Landsbyer tæt på de større byer har generelt størst befolkningstilvækst, mens landsbyer længere væk fra de større byer generelt har tilbagegang i befolkningstallet. En medvirkende årsag hertil, kan være nærheden til et større arbejdsmarked som oftest findes i de større byer, og har betydning for hvem, og hvor mange der bosætter sig i landsbyerne.

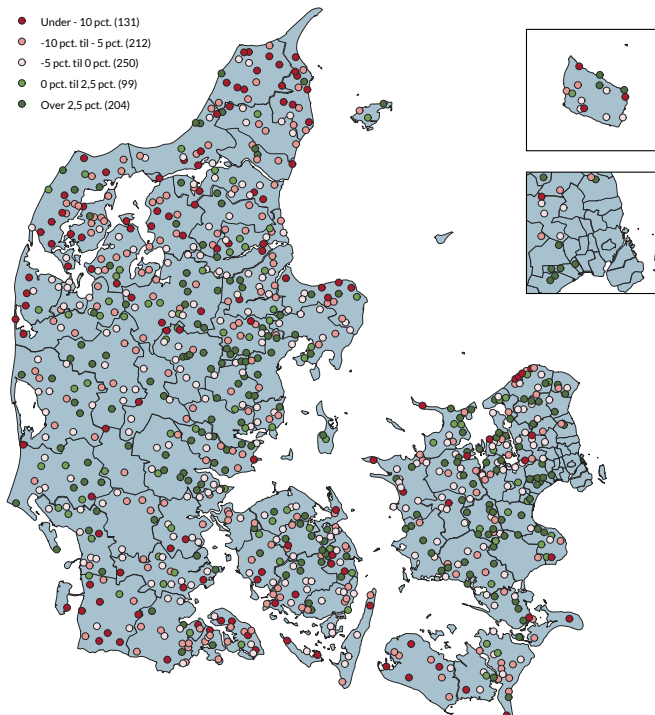
Befolkningsudviklingen i landsbyerne afspejler herudover den generelle befolkningsudvikling regionalt. I særligt Region Midtjylland og hovedstadsområdet ses en større andel af landsbyer med en positiv befolkningsudvikling, hvor størstedelen af landsbyerne i Region Nordjylland og Region Syddanmark har oplevet tilbagegang.

Tallene dækker dog også over, at der er stor variation i befolkningsudviklingen i landsbyerne landet over. Flere steder i landet er der eksempler på landsbyer, hvor befolkningstallet falder og landsbyer hvor befolkningstallet stiger. Nogle landsbyer og områder oplever befolkningstilvækst, selvom de er placeret længere væk fra større byer. Dette er ofte landsbyer der på trods af den geografiske afstand til en større by formår at drage fordel af stedsspecifikke potentialer – både fysiske og sociale. Hvor fællesskabet finder nye måder at organisere sig på, og står sammen om at skabe udvikling lokalt. Her er folk villige til at pendle længere til deres arbejdsplads, for at bo i et godt lokalsamfund, eller formår at skabe arbejdspladser, som gør det muligt både at bo og arbejde i landsbyer længere væk fra de større byer.



Figur 3.5

Udvikling i antallet af indbyggere i byer med 200-1.000 indbyggere, 2014-2024



Anm.: Kortet angiver udviklingen i befolkningstallet i byer med 200-1.000 indbyggere i 2024. Byer, der havde mere end 1.000 indbyggere før 2024, er inkluderet, hvis befolkningstallet er mindre end 1.000 i 2024. Byer, der i enten 2014 eller 2024 havde nul indbyggere i datasættet, er ikke inkluderet. Byer, der i perioden er sammenlagt, er medtaget med det samlede indbyggertal i hele perioden, såfremt der er data for begge byer i 2014 og 2024. I alt er der medtaget 896 landsbyer, mens ca. 100 er udeladt af ovenstående årsager.

Kilde: Danmarks Statistik (BY1) og egne beregninger.

Fremsynet fællesskab på tværs – Landsbyen de 7 sogne

De syv landsbyer, Rakkeby, Karby, Hvidbjerg, Redsted, Tæbring, Outrup og Fjallerslev på det sydvestlige Mors kæmpede med mange af de udfordringer, som gør sig gældende for landsbyer landet over. Et faldende befolkningstal havde resulteret i et stigende antal tomme og faldende huse, hvilket bl.a. betød fraflytning af kommunale institutioner i 2012 lukkede området sidste skole. For at vende den udvikling tog fire beboerforeninger, som udgør de syv landsbyer, affære og gik sammen om at danne en landsbyklynge: Landsbyen de 7 sogne. I stedet for at konkurrere indbyrdes om placeringen af forskellige faciliteter, såsom en idrætshal og kulturhus, er de 7 sogne gået sammen om at skabe en helhedsplan for området. Idéen er, at sognene udgør én stor landsby, hvor borgere, uanset om de er fra Rakkeby eller Fjallerslev kan nyde godt af de faciliteter og sociale initiativer som bliver skabt på tværs. Samarbejdet som startede i 2012 har blandt andet resulteret i fastholdelsen af den lukningstruede friskole – den eneste skole i området.

Ifølge projektlederen bag har samarbejdet ført til et bredere socialt fællesskab, lav liggetid på boliger, større tilflytning, gode jobmuligheder samt et fast kundegrundlag til den lokale dagligvarebutik. Landsbyklyngen er stadig aktiv. Fx er et projekt om kirkernes rolle og anvendelse i området gennemført. Det har bevirket at borgerne i området nu ikke blot går i deres "egen" kirke, men i den, hvor ugens gudstjeneste er. Dermed er antallet af kirkegængere steget 2,5 gange. Ikke kun på Mors arbejder landsbyer sammen for at udvikle deres lokalområde; såkaldte landsbyklynger findes over hele landet.

Kilder: Korrespondance med projektleder for de 7 sogne

Pernille Steensgaard "Eksperimentet på Mors" artikel, Weekendavisen.20.11.2015

Poul Erik Olsen "Debat: Hvis du vil redde din landsby, skal initiativet komme fra borgerne". Altinget 25.10.2017: <https://www.altinget.dk/civilsamfund/artikel/debat-hvis-du-vil-redde-din-landsby-skal-initiativet-komme-fra-borgerne>

Rudi Holm "De 7 sogne viser vejen frem for landsbyerne". Danske Kommuner. No 12. 2016

Regeringens initiativer

Nye muligheder for udpegning af omdannelses-landsbyer

Indtil nu har kommuner haft mulighed for at udpege to såkaldte "omdannelseslandsbyer" ved kommuneplanlægningen, hvert 4 år. Disse landsbyer har bredere rammer ift. bebyggelse, ved at landsbyen kan afgrænses i videre udstrækning og der kan gives landzonetilladelser til bebyggelse. Landsbyerne skulle have befolkningstilbagegang for at kunne blive udnævnt som omdannelseslandsby. Med en planovsændring vedtaget december 2023, er der nu givet mulighed for at også byer med befolkningsfremgang kan udnævnes til omdannelseslandsbyer. På den måde er der mulighed for langt flere omdannelseslandsbyer som kan imødekomme efterspørgsel på boliger.

100 mio. kr. til landsbyfornyelse i 2024

Der er afsat 100 mio. kr. til landsbyfornyelse i 2024 og 80 mio. kr. årligt til og med 2027. Rammen kan bruges på istandsættelse eller nedrivning af nedslidte ejendomme, områdefornyelser som kan øge bosætning og styrke grundlaget for private investeringer, samt kondemnering og genhusning.

Almene boliger på øer

Ultimo september 2024 var der 4,6 mio. kr. i puljen til tilskud til etablering af almene boliger på småøer, hvorimod puljen til tilskud til etablering af almene boliger i økommuner (de fire økommuner: Fanø, Læsø, Samsø og Ærø) samt Bornholms Regionskommune er opbrugt. Ansøgninger kan fremsendes til og med 30. november 2026 og effektueres, så længe der er puljemidler. Puljerne er en del af aftalen om Fonden for blandede byer fra november 2021 indgået mellem daværende regering (Socialdemokratiet) og Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten og Kristendemokraterne. Tilskuddet anvendes til nedbringelse af anskaffelsessummen for alment nybyggeri med 455.000 kr. i 2024pl. og medfører en lavere starthusleje. Puljerne skal sikre flere billige (almene) boliger, som kan bidrage til, at flere bosætter sig på småøerne og i økommunerne.

National arkitekturpolitik

Den tidligere S-regering afsatte 19,5 mio. kr. til arbejdet med en ny national arkitekturpolitik. Den nuværende SVM-regering har valgt at videreføre arbejdet. Der er nedsat en ekspertgruppe, som har til opgave at udarbejde et udfordringsbillede for en kommende ny national arkitekturpolitik, afholde to arkitektkonkurrencer, gennemføre et demonstrationsprojekt, samt udarbejde en hvidbog, som regeringen kan bruge som afsæt for en ny national arkitekturpolitik. I sommeren 2024 offentliggjorde ekspertgruppen sit udfordringsbillede, som bl.a. retter fokus mod ni konkrete udfordringer inden for tre indsatsområder: Bæredygtig arkitektur i et helhedsperspektiv, aktive bymidter og revitaliserede landsbyer samt (alment) boligbyggeri til fremtiden. Vinderne af de to arkitektkonkurrencer om fremtidens bymidte og parcelhuskvarter blev ligeledes kåret i sommeren. Ekspertgruppens arbejde forventes afsluttet ultimo 2024, når ekspertgruppen offentliggør demonstrationsprojekt og hvidbog.

Boliger på landet

Regeringen vil desuden ændre ejerlejlighedsloven, så det gøres muligt at opdele stuehuse på landbrugsejendomme i 2-familieslejligheder og/eller dobbelthuse i ejerlejligheder.

Regeringens landdistriktsudspil

Den 10. oktober 2024 indgik aftalekredsen bag planloven en aftale om Vækst og udvikling i landdistrikterne gennem ændring af planloven mv. om planlovsinitiativerne i regeringens landdistriktsudspil. Planlovsaftalen indeholder en række initiativer herunder: bedre mulighed for vinterbadefaciliteter ved kysterne, skærpelse af planlovens regler om klimatilpasning, bedre brug af overflødiggjort bygninger, bedre muligheder for udbygning af landsbyer, mere lokal selvbestemmelse i planloven og ny ansøgningsrunde for ophævelse af strandbeskyttelseslinjen for arealer mellem havn og by og arbejdsgruppe om boliger i det åbne land.

Bedre mulighed for vinterbadefaciliteter ved kysterne

Regeringen vil gøre det lettere at etablere vinterbadningsfaciliteter ved kysten og langs søer og åer. Det skal desuden være muligt for kommunerne at tillade visse mindre indretninger på og ved bade- og bådebroer, herunder fortøjningspæle og nødvendige indretninger til personer med handicap.

Skærpelse af planlovens regler om klimatilpasning

Regeringen vil skærpe planlovens regler om klimatilpasning for at forebygge, at væsentlige værdier, såsom boliger, ødelægges af oversvømmelse eller erosion.

Der er på den baggrund igangsat et tværministerielt arbejde med henblik på at indføre en ensartet metode og datagrundlag for kommunernes udpegningsaf fareområder samt skærpe kravene til etablering af afværgeforanstaltninger i de udpegede områder. Det skal indgå i en ændring af planloven med henblik på at afskære kommunerne fra at kunne planlægge for byudvikling, sommerhusområder mv., medmindre der er etableret eller truffet beslutning om etablering af fuldt finansierede afværgeforanstaltninger, hvor samfundsøkonomi indgår som et kriterie.

Bedre brug af overflødiggjort bygninger

Regeringen vil forenkle planlovens regler, så det også i kystnærhedszonen bliver muligt tage overflødiggjorte bygninger i brug til bolig, fritidsformål og erhverv m.v. samt gøre det muligt at ombygge bygningerne i større omfang end i dag uden en landzonetilladelse. Muligheden gælder ikke inden for strandbeskyttelseslinjen, dvs. inden for de første 300 m fra kysten.

Bedre muligheder for udbygning af landsbyer

Regeringen vil gøre det nemmere for kommuner at understøtte den strategiske planlægning for levedygtige landsbyer, ved at tillade nye boliger og erhverv på afgrænsede arealer i tilknytning til eksisterende landsbyer efter en konkret vurdering.

Mere lokal selvbestemmelse i planloven

Regeringen vil gøre det muligt for kystkommuner at byudvikle foran eksisterende by ned mod kysten, hvor dette sker efter et nærmere defineret princip om symmetrisk afrunding af byens form.

Ny ansøgningsrunde for ophævelse af strandbeskyttelseslinjen for arealer mellem havn og by

Regeringen vil desuden åbne for en ny ansøgningsrunde for kommuner, der ønsker at ophæve strandbeskyttelseslinjen på bynære arealer i eller omkring havne.

Arbejdsgruppe om boliger i det åbne land

Regeringen har desuden igangsat et tværministerielt arbejde for at afsøge mulighederne for at tillade opførelse af enkelte boliger i det åbne land som erstatning for boliger, der nedrives.

Adgang til uddannelse i hele Danmark

Uddannelse skaber muligheder for den enkelte og åbner op for inkludering i meningsfulde fællesskaber. Derfor har tilgængeligheden af uddannelsesudbud betydning for et områdes attraktivitet.

Adgang til uddannelse kan have betydning for, hvor børnefamilier vælger at bosætte sig. Samtidig flytter mange unge til byer med uddannelsesinstitutioner, hvor de faglige og sociale ungdomsfællesskaber trækker, i forbindelse med de påbegynder en videregående uddannelse.

Udbuddet af de forskellige typer af ungdoms- og videregående uddannelser varierer geografisk. Mens grundskoler er mest udbredt, findes især erhvervsuddannelser og almen gymnasiale uddannelser både i landdistrikter og i større byer, ligesom der også findes et udbud af erhvervsakademi- og professionsbacheloruddannelser uden for de største byer. Universitetsuddannelserne er i overvejende grad lokaliseret i de største byer.

Befolkningen i landdistrikterne har den højeste andel af erhvervsuddannede, men selv her er antallet af erhvervsuddannede dalende i de fleste områder. Samtidig er andelen af befolkningen med en universitetsuddannelse steget siden 2013 – også i kommuner længere væk fra en større by.

Udviklingen på grundskoleområdet

Som det ses i figur 4.1, er antallet af børn i grundskolealderen 6-16 år faldet uden for bykommunerne. I kommuner længere væk fra en større by ses et fald på ca. 18 pct. siden 2010, og i kommuner tæt på en større by er der et fald på 10,5 pct. Omvendt

er antallet af børn i grundskolealderen steget med næsten 5 pct. i bykommunerne.

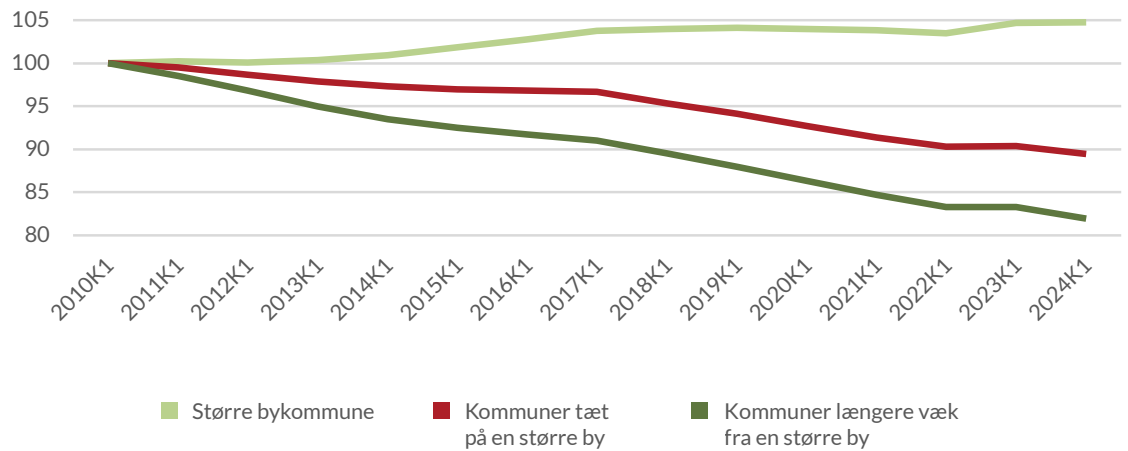
Det samlede antal folkeskoler på landsplan er stort set opretholdt gennem de seneste seks år (figur 4.2). Antallet af folkeskoler påvirkes af flere parametre, herunder bl.a. lokale beslutninger om sammenlægning af skoler, oprettelse af nye samt nedlukninger. I kommuner tæt på en større by har der været en lille fremgang i antallet af folkeskoler over de sidste fem år. I samme periode har der været et fald på kun to skoler i kommuner længere væk fra en større by. Dette vidner om en relativt stabil udvikling sammenlignet med perioden fra 2010-2017, hvor antallet af folkeskoler faldt med 400 skoler på landsplan (heraf med 167 skoler i kommuner længere væk fra en større by), bl.a. som konsekvens af kommunesammenlægningerne i 2008.

Samtidig ses en stigning i antal elever i frie grundskoler siden 2010 i samtlige kommunetyper, mens den største stigning ses i kommunerne længere væk fra de større byer. I kommuner længere væk fra de større byer udgør frie grundskoleelever omkring 21 pct. af alle elever i 2023, mod omkring 13 pct. i 2010. I de to andre kommunekategorier udgør frie grundskoleelever i 2023 ca. 19 pct. af elevmassen hvor elever på frie grundskoler i 2010 udgjorde ca. 14 pct. af elever i kommuner tæt på en større by og ca. 16 pct., af elever i større bykommuner. Stigningen i elever på frie grundskoler kan til dels forklares ved, at lukkede folkeskoler omdannes til frie grundskoler for at bevare et lokalt skoletilbud.



Figur 4.1

Udvikling i antal børn i skolealderen 6-16 år pr. kommunetype



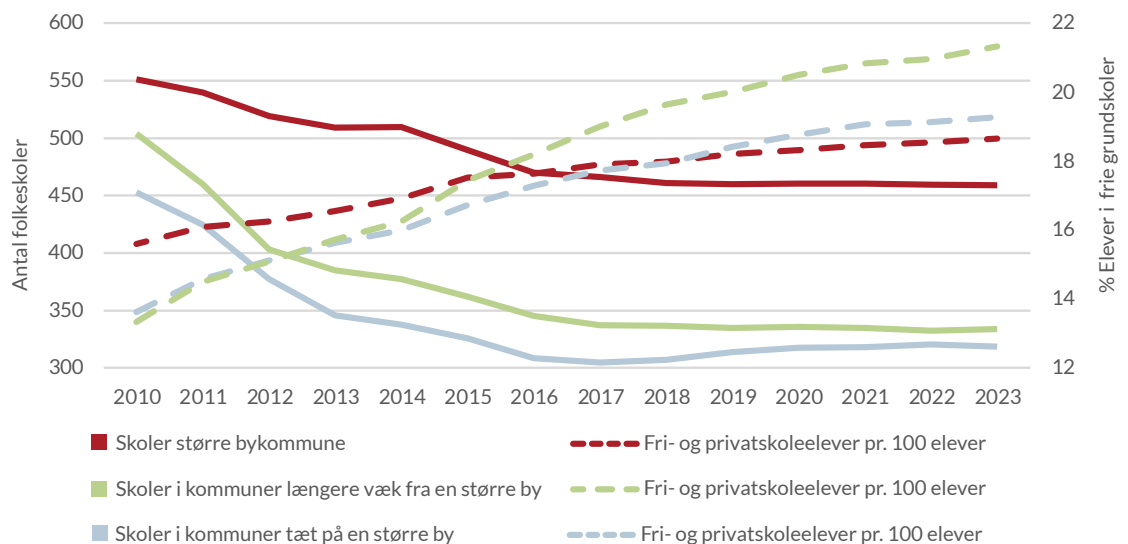
Anm.: Udviklingen i antallet af børn i skolealderen (6-16 år) fordelt på kommunetyper, per. 1. kvartal (K1).

Kilde: Danmarks Statistisk (FOLK1A) samt egne beregninger.



Figur 4.2

Udvikling i antal folkeskoler og andelen af elever i frie grundskoler, 2010-2023



Anm: Antallet af folkeskoler er opgjort som gennemsnittet i de to skoleår, der indgår i kalenderåret. For det seneste skoleår er der tale om et forventet antal. Antallet af elever på frie grundskoler pr. 100 elever er opgjort som procent af det samlede antal elever i almene folkeskoler og frie grundskoler på 0.-9. klassetrin.

Kilde: Noegletal.dk (IM) og Danmarks Statistik (UDDAKT20), samt egne beregninger. Danmarks Statistik bruger termen "fri- og privatskoleelever" som i denne figur benævnes "Elever på frie grundskoler".

Udviklingen i antallet af unge i landdistrikterne

Hvor antallet af unge mellem 16 og 19 år i de større bykommuner forventes at stige frem til 2027, forventes et fald i antallet af unge mellem 16 og 19 år i kommuner længere væk fra en større by på næsten 5 pct. i samme periode (figur 4.3).

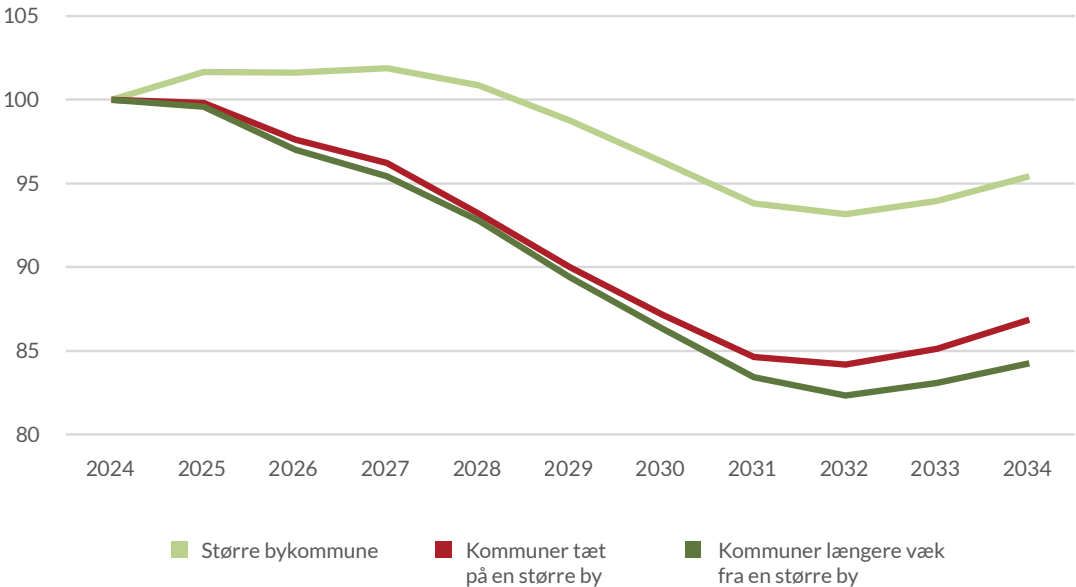
Som det fremgår af figur 4.3 forudsiges samtidig et stort fald i antallet af unge i alle kommunetyper fra 2027 til 2032, hvorefter det forventes at stige

igen. Ifølge befolkningsfremskrivningen vil der være ca. 15 pct. færre unge i kommuner længere væk fra en større by i 2034 ift. i 2024, mens det tilsvarende fald for større bykommuner er ca. 4,5 pct. Det kommer til at have betydning for hvilket elevgrundlag ungdomsuddannelserne har landet over. Elevgrundlaget vil ifølge figuren særligt blive mindre i kommuner længere væk fra en større by og i kommuner tæt på en større by.



Figur 4.3

Udvikling i antal unge i alderen 16-19 år, 2024-2034



Anm.: Figuren viser udviklingen i antallet af personer i alderen 16-19, som er den typiske alder for unge, der starter på en ungdomsuddannelse. Da antallet af unge er markant forskelligt i de tre kommunetyper, er grafen normaliseret, hvor befolkningen i 2024=100 for at vise udviklingen. Kilde: Danmarks Statistik (FRKM124).

Erhvervsuddannelsesudbuddet

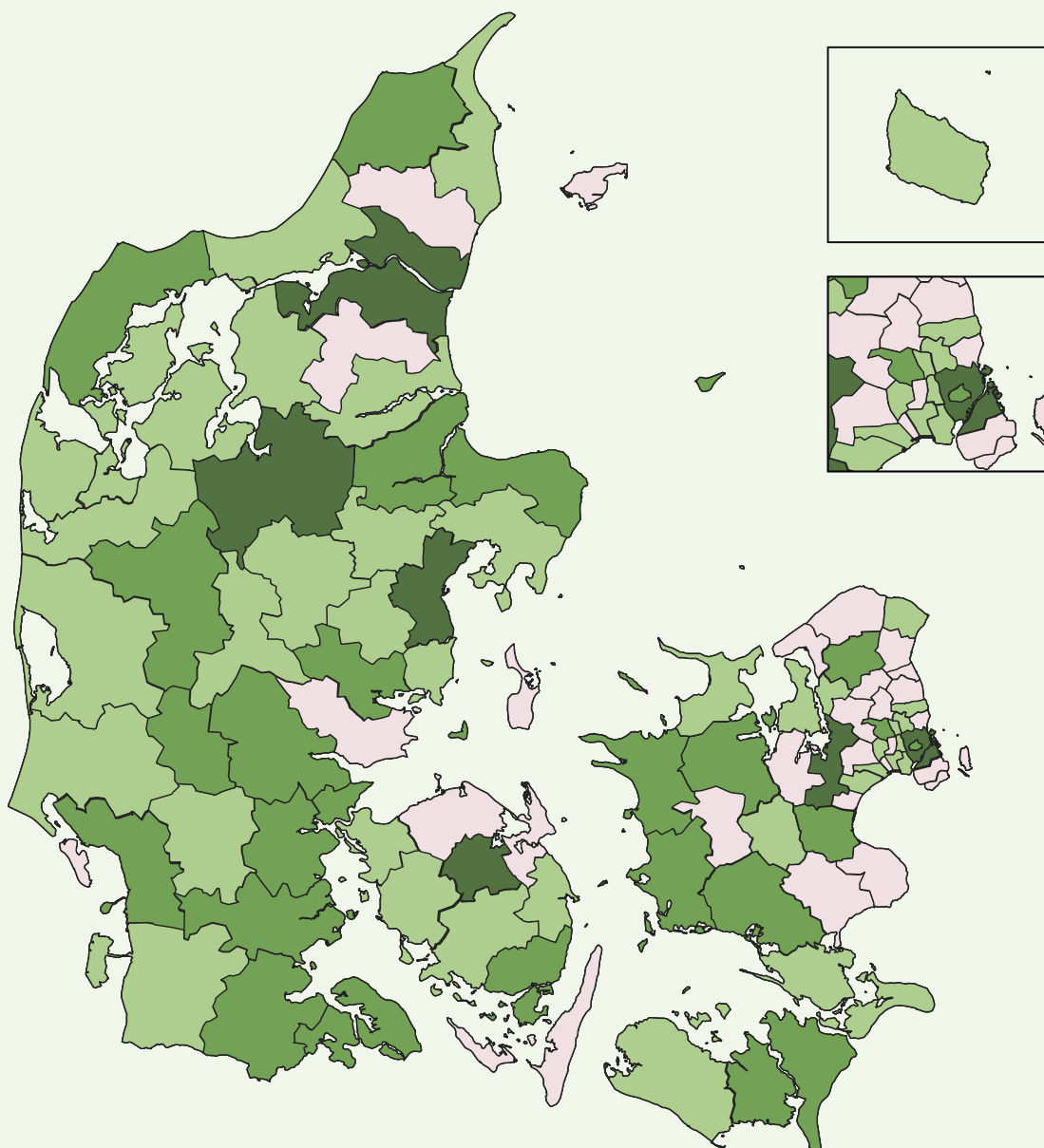
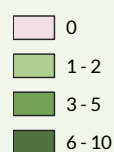
Erhvervsuddannelsesafdelinger er spredt ud over hele Danmark. Antallet af uddannelser der udbydes på en afdeling varierer. Nogle kommuner – herunder de største bykommuner – har særligt mange afdelinger og har dermed erhvervsuddannelser på

mange lokaliteter i lokalområdet (figur 4.4). Men der findes også mange erhvervsuddannelsesafdelinger i fx Roskilde Kommune (9), Esbjerg Kommune (5) og Viborg Kommune (6).



Figur 4.4

Antal erhvervs- uddannelses- afdelinger pr. Kommune, 2023



Anm.: Aktive afdelinger er defineret ved tilgang af EUD-elever i skoleåret 2023/2024 fra STIL's elevtalsstatistik. Antallet af erhvervsuddannelsesafdelinger opgøres som antallet af afdelinger på unikke adresser. Dvs. at to forskellige udbud af erhvervsuddannelser, der har beliggenhed på samme adresse, kun tæller som én afdeling, mens to ens udbud af erhvervsuddannelser i samme kommune, som ligger på forskellige adresser, tæller som to afdelinger. Opgørelsen anvender institutionstyperne: 1071 Erhvervsskoler mv., 1072 Private udbydere af AMU og EUD og 1012 Folkeskoler. Der er afdelinger med tilgang af EUD-elever placeret på institutioner med institutionstyperne 1085 Professionshøjskoler og 1131 Universiteter. Disse er frasorteret.

Kilde: Børne- og Undervisningsministeriet samt egne beregninger

Nye uddannelsesstilbud inden for vedvarende energi i landdistrikterne

Den grønne industri og udbygningen af vedvarende energi kræver dygtige hænder og hoveder. De senere år er flere uddannelsesstilbud kommet til, som adresserer efterspørgslen på kompetencer inden for vedvarende energi.

Som den første af sin slags oprettede Skjern Teknisk skole i 2008 vindmølleoperatøruddannelsen i samarbejde med vindmølleproducenterne Siemensgamesa og Vestas Wind Systems. Uddannelsen kan tages som både efteruddannelse og almen 2-årig erhvervsuddannelse og hedder i dag "Montageoperatør". Det blev nemlig tydeligt at uddannelsen også kunne bruges i andre brancher fx i produktionen af malkemaskinerobotter.

Fra februar 2024 udbyder Fredericia Maskinmesterskole, som den første, et uddannelsesmodul inden for power to X og værdikæder. På sigt ønsker skolen at udvide modulet til en hel diplomuddannelse.

Kilder: "Sidste hold vindmølleoperatører får luft under vingerne". 20.06.2020 Ringkøbing-Skjern Dagblad: <https://dbrs.dk/ringkoebing-skjern/sidste-hold-vindmoelleoperatoerer-faar-luft-under-vingerne>

"FMS lancerer nyt modul om Power-to-X". 30.06.2023. Fredericia Maskinskole: <https://fms.dk/c/aktuelt/fms-lancerer-nyt-modul-om-power-to-x>

20.06.2020 Ringkøbing-Skjern Dagblad: <https://dbrs.dk/ringkoebing-skjern/sidste-hold-vindmoelleoperatoerer-faar-luft-under-vingerne>

"FMS lancerer nyt modul om Power-to-X". 30.06.2023. Fredericia Maskinskole: <https://fms.dk/c/aktuelt/fms-lancerer-nyt-modul-om-power-to-x>

Videregående uddannelser

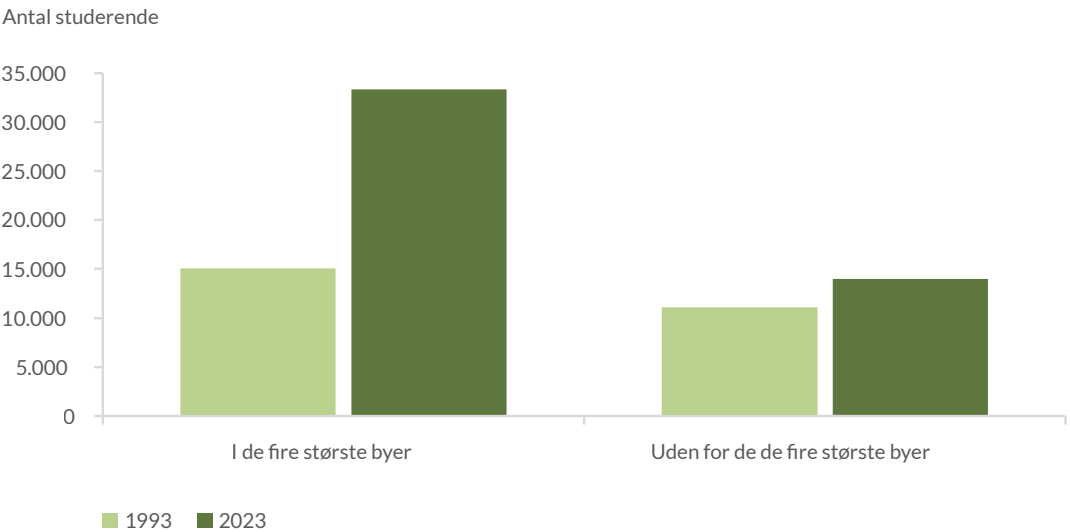
Langt flere tager en videregående uddannelse i forhold til 1993 – både i og uden for de store byer (figur 4.5). De fleste afgangsstuderende bor i de fire største byer (figur 4.5). Af de studerende, der startede på en videregående uddannelse i 2023, startede 79 pct. på en uddannelse placeret i en af de

fire største byer. Der kom-mer dog hele tiden nye videregående uddannelser til, og flere af dem placeres uden for de største byer. Eksempelvis åbner de to professionsbacheloruddannelser: Filmproduktionsledelse i Svendborg og Bygningskonstruktør i Nykøbing Falster i 2024.



Figur 4.5

Antal af afgangsstuderende på de videregående uddannelser, bosat i og uden for de fire store byer, 1993 -2023



Anm.: Afgangsstuderende er opgjort som personer, der i 1993 hhv. 2023 fuldførte en videregående uddannelse. Det omfatter erhvervsakademiuddannelser, professionsbacheloruddannelser, universitetsuddannelser samt øvrige videregående uddannelser. Universitetsuddannelserne omfatter akademiske bacheloruddannelser og udelte kandidatuddannelser. Delte kandidatuddannelser er ekskluderet for at sikre sammenlignelighed over tid og undgå dobbelttælling. Internationale studerende indgår ikke i opgørelsen. De fire største byer er Storkøbenhavn, Aarhus, Odense og Aalborg.

Kilde: Uddannelses- og Forskningsministeriet

Befolkningens uddannelsesniveau

I Danmark er andelen af personer med en videregående uddannelse ift. andelen af personer med en erhvervsfagliguddannelse generelt størst i og omkring de større byer. Andelen af befolkningen med en erhvervsfaglig uddannelse er højest uden for byerne (figur 4.6). I 2023 var der 14 kommuner, hvor andelen af befolkningen med en erhvervsfaglig uddannelse var under 25 pct. – alle omkring de største byer. Tilsvarende var der i 2023 19 kommuner, hvor andelen af befolkningen med en videregående uddannelse var under 25 pct – de fleste heraf længere væk fra de største byer (figur 4.6). I fire kommuner var andelen af erhvervsuddannede over 40 pct. Det gælder Læsø, Frederikshavn, Langeland og Norddjurs Kommune. I 19 kommuner var andelen af befolkningen med en videregående uddannelse over 40 pct. Dette gælder en del af hovedstadskommunerne, Aarhus, Skanderborg, Odense og Fanø Kommune.

Generelt har der siden 2013 været et fald i antallet af personer med en erhvervsuddannelse (figur

4.7). Det skyldes bl.a., at ældre årgange med mange faglærte går på pension. I kommuner længere væk fra en større by har faldet været på cirka 8,9 pct. siden 2013, mod 8,0 pct. i kommuner tæt på en større by og 11,6 pct. i større bykommuner. Udviklingen har været relativt stabil siden 2022 for alle kommunetyper. Der er store lokale variationer, og enkelte kommuner har oplevet en stigning i antallet af borgere med en erhvervsuddannelse siden 2013. Herunder Morsø, Lolland og Frederikshavn Kommune som har oplevet en stigning på ca. 2 pct. i siden 2013.

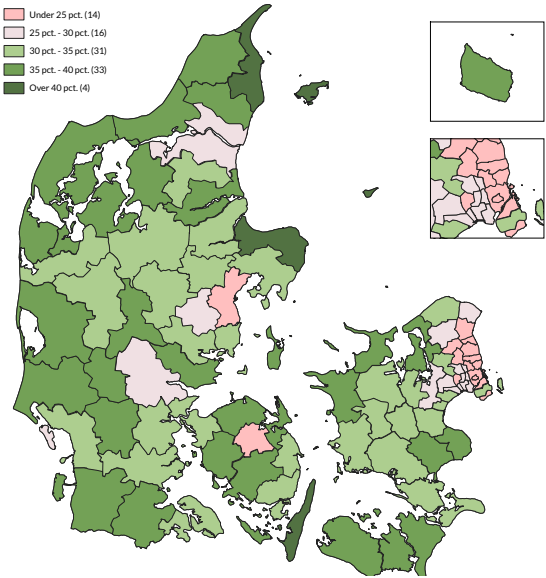
Udviklingen i andelen af borgere med en videregående uddannelse (figur 4.8) har været stigende siden 2013 for alle kommunetyper, men den største stigning har været i større bykommuner på 40,1 pct. siden 2013. I kommuner længere væk fra en større by har stigningen været på ca. 21,5 pct. siden 2013.



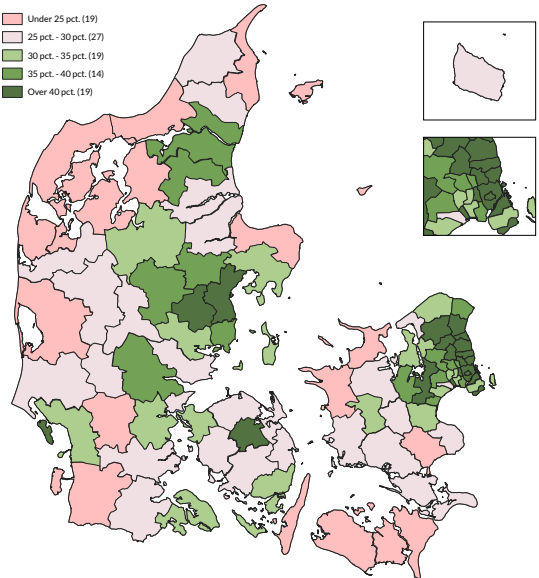
Figur 4.6

Andelen af befolkningen med en uddannelse, 2023

Erhvervsfaglig uddannelse



Videregående uddannelse

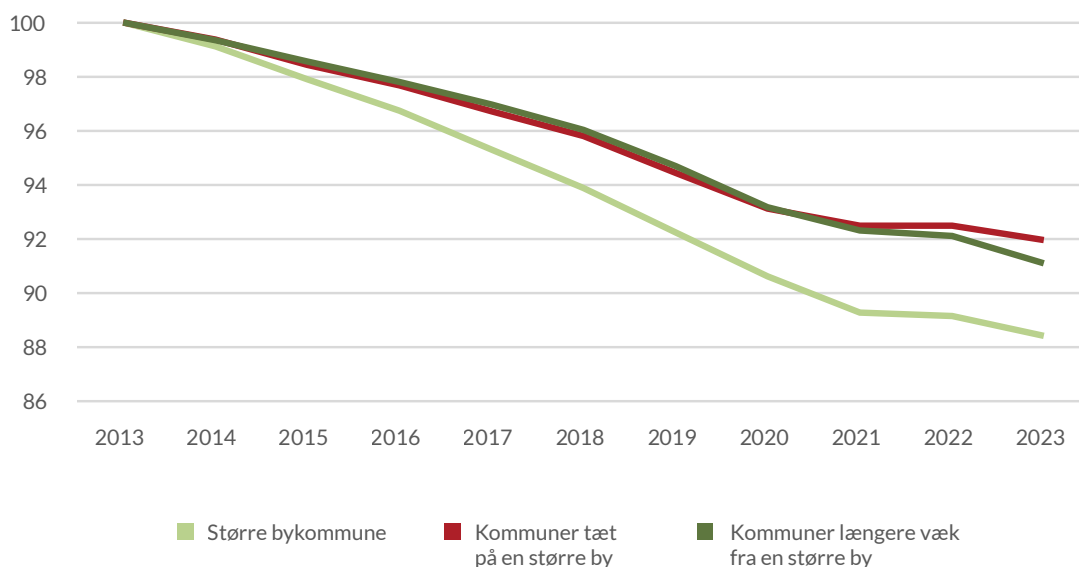


Anm.: Gruppen "videregående uddannelse" indeholder korte, mellemlange og lange videregående uddannelser, samt ph.d. og forskeruddannelser. Figuren viser andelen af befolkningen mellem 15-69 år med det pågældende uddannelsesniveau.
Kilde: Danmark Statistik (HFUDD11) samt egne beregninger



Figur 4.7

Udvikling i antallet af borgere med en erhvervsfaglig uddannelse, 2013-2023



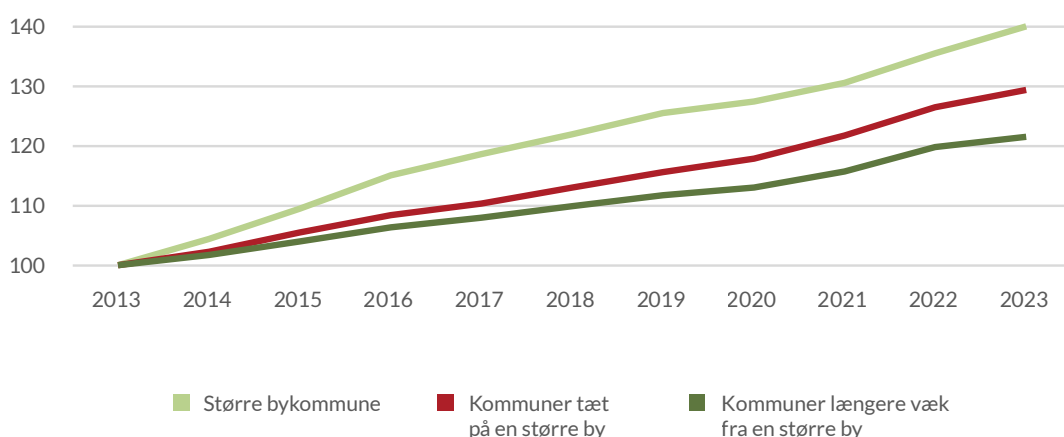
Anm.: Figuren viser udviklingen i antal borgere med en erhvervsfaglig uddannelse. Indeks 100 = 2013

Kilde: Danmark Statistik (HFUDD11) samt egne beregninger.



Figur 4.8

Udviklingen i antallet af borgere med en videregående uddannelse, 2013-2023



Anm.: Figuren viser udviklingen af antal borgere med en videregående uddannelse. Gruppen "videregående uddannelse" indeholder korte, mellemlange og lange videregående uddannelser, samt ph.d. og forskeruddannelser. Indeks 100 = 2013

Kilde: Danmark Statistik (HFUDD11) samt egne beregninger



Regeringsgrundlag og større udspil

Forberedt på fremtiden V, Flere i gymnasiet

Med Forberedt på fremtiden V har regeringen en vision om at skabe gymnasier med attraktive ugemiljøer, og åbne døre i uddannelsessystemet, som er tæt på de unge.

Regeringen vil reformere det eksisterende ungdomsuddannelseslandskab, så der i fremtiden er gymnasier med en eller flere af følgende uddannelser: hhx, stx og som noget helt nyt – en erhvervs- og professionsrettet eksamen (epx). Det er en vigtig prioritet for regeringen, at der er gode uddannelsesmuligheder i hele landet for alle unge – ikke kun for elever på stx. Det er regeringens vision, at stx og epx i det nye uddannelseslandskab skal have samme geografisk tilgængelighed, som stx har i dag. Derfor lægger regeringen op til at afsætte finansiering til at understøtte uddannelsesinstitutioner og uddannelsesudbud i nogle af de mindre byer.

Aftale om folkeskolens kvalitetsprogram

Med aftale om folkeskolens kvalitetsprogram afsættes 740 mio. kr. årligt varigt til indsatser, der styrker folkeskolen. Ydermere afsættes 2,6 mia. kr. i perioden 2025-2027 til bedre faglokaler samt 540 mio. kr. i perioden 2025-2034 til flere fysiske bøger.

Folkeskoleforligskredsen (S, V, M, LA, K, RV og DF) ønsker et større fokus på praktisk undervisning og valgfrihed til de ældste elever. Med aftalen forpligtes kommunerne til at tilbyde elever i 8. og 9. klasse en juniormesterlæreordning, hvor eleverne tilknyttes en virksomhed eller praktiske undervisningsforløb på en erhvervsuddannelse, FGU-institution eller evt. den kommunale ungdomsskole i 1-2 dage om ugen. Elever i udskolingen får også større mulighed for at påvirke deres eget skema med flere valgfag i udskolingen.

Endeligt giver aftalen mere lokal frihed. Der gives bl.a. lokal frihed til at afkorte skoledagen og prioritere de frigjorte ressourcer til indsatser i folkeskolen og fritidstilbud, som kan løfte kvaliteten. Derudover indeholder aftalen en gennemgribende fornyelse og slankning af folkeskolens læreplaner,

der bl.a. skal give et øget råderum til at tilrettelægge en undervisning, der giver mening lokalt.

Løft af erhvervsuddannelser

På finansloven for 2024 og i forbindelse med Aftale om rammerne for reform af universitetsuddannelserne i Danmark blev der afsat et bevillingsløft på ca. 100 mio. kr. i 2024 stigende til ca. 700 mio. kr. årligt fra 2030 til at løfte kvaliteten på erhvervsuddannelserne. Desuden blev Kvalitetsudviklingspuljen til erhvervsuddannelserne på ca. 200 mio. kr. årligt, som ellers stod til at udløbe, permanentgjort med finansloven for 2024.

Regeringen har i 2024 indgået to aftaler på erhvervsuddannelsesområdet. Aftalerne omhandler hhv. Flere social- og sundhedsassistenter og social- og sundhedshjælpere til vores sundhedsvæsen og ældrepleje fra januar samt Flere faglærte til den grønne omstilling fra juni. Aftalerne udmønter dele af bevillingsløftet og indeholder blandt andet et særskilt takstløft af SOSU-uddannelserne på ca. 90 mio. kr. årligt fra 2025 og frem samt midler over en 4-årig periode til et grønt udstyrs- og kompetenceløft på erhvervsskolerne.

Desuden har regeringen i 2024 udpeget tre klimaerhvervsskoler, som skal være kraftcentre inden for uddannelses- og kompetenceudvikling ift. den grønne omstilling på tværs af erhvervs- og arbejdsmarkedsuddannelserne gennem udvikling, afprøvning og opdatering af relevante uddannelser. Der er afsat 107 mio. kr. årligt i 2025-2028 til etablering af klimaerhvervsskolerne og 32 mio. kr. årligt til drift fra 2029 og frem.

Aftale om den forberedende grunduddannelse (FGU)

FGU skal give de unge under 25 år viden, kundskaber, færdigheder, afklaring og motivation til at gennemføre en ungdomsuddannelse eller opnå beskæftigelse. Med Aftale om Styrket FGU fra november 2023 blev FGU-institutionernes økonomi understøttet med et varigt tilskudsløft på ca. 135 mio. kr. fra 2024 og frem med henblik på at understøtte en mere stabil økonomi for FGU-institutionerne

og dermed mere bæredygtige institutioner. Med aftalen blev der desuden givet mere lokal frihed til skolerne, blandt andet i forhold til tilrettelæggelse af introduktionsforløb, udbud af spor og mulighed for at etablere befordringsordning til eleverne.

Permanent takstløft til gymnasier, erhvervsuddannelser og almene voksenuddannelser

For at understøtte stærke ungdomsuddannelser og almene voksenuddannelser i hele landet vil regeringen permanentgøre det økonomiske løft af undervisningstaksterne, som blev indført midlertidigt med finanslovene for 2021 og 2022 og står til at bortfalde ved udgangen af 2024. Der prioriteres samlet ca. 360 mio. kr. årligt fra 2025 til formålet.

Regeringens landdistriktsudspil

Økonomisk håndsækning til mindre skoler i landkommuner

Regeringen etablerer en pulje på i alt 40 mio. kr. i 2024-2025, som har til formål at understøtte mindre folkeskoler, frie grundskoler og frie fagskoler beliggende i en landkommune. Puljen kan fx anvendes til aktiviteter på skolen eller i undervisningssammenhæng, indkøb af læremidler og materialer til brug i undervisningen eller til energibesparende foranstaltninger på skolerne.

Flere læse- og matematikvejledere

Regeringen vil etablere en pulje på i alt 39,9 mio. kr. i 2025-2027 til efteruddannelse af flere læse- og matematikvejledere i kommuner med de største udfordringer i forhold til elevernes faglige niveau i dansk og matematik. Midlerne fordeles til de 20 kommuner, der har den højeste andel af elever i folkeskolen, som ikke består dansk og matematik ved folkeskolens afgangseksamen.

Særtilskud til opretholdelse af læreruddannelsen på Skive University College

Regeringen vil yde tilskud til at opretholde læreruddannelsen i Skive på VIA University College i 2024-2027.

Justeret tilskud til ungdomsuddannelser

Regeringen har udarbejdet en model for justering af taxameter- og tilskudssystemet for ungdomsuddannelserne. Det har til formål at understøtte, at elever i hele landet har adgang til en bred vifte af økonomisk bæredygtige ungdomsuddannelser af høj kvalitet. Justeringerne indeholder bl.a. konkrete tiltag, der giver økonomisk støtte til ungdomsuddannelsestilbud i landdistrikterne, herunder:

- Et nyt og forhøjet udkantstilskud til almene gymnasier og erhvervsskoler på 3,8 mio. kr. pr. institution, hvis institutionens hovedadresse er beliggende i en land eller oplandskommune.
- Harmonisering af takster på de gymnasiale fuldtidsuddannelser, så hhx samlet set oplever et løft.
- Permanent pulje for tilskud til VUC med økonomisk udfordrede afdelinger.
- Et knæk i undervisningstaxametrene på de gymnasiale uddannelser. Det omfordeler et trecifret millionbeløb fra store gymnasiale institutioner, der bl.a. kommer mindre gymnasier og erhvervsskoler til gavn.

Vækst, beskæftigelse og erhvervsudvikling i landdistrikterne

I landdistrikterne er arealkrævende brancher såsom landbrug ofte lokaliseret. Det samme gælder industrivirksomheder, som oftest har deres aktiviteter placeret uden for de større byer. Herudover opstår i landdistrikterne også nye muligheder for vækst og beskæftigelse. Turisme og events i landdistrikter giver fortsat nye muligheder for lokal vækst og nye former for beskæftigelse. Nye typer forretningsmodeller blomstrer op. De opstår ud af traditionelle brancher, som fx multifunktionelle landbrug som kombinerer gårdbutikker, café, events og børnepasning. Der er også store vækstpotentialer og muligheder for erhvervsudvikling inden for grøn industri i takt med at den grønne omstilling udrulles. Dette forventes at skabe en forhøjet efterspørgsel på både faglært og ufaglært arbejdskraft i landdistrikterne. Beskæftigelsen i Danmark er fortsat høj. Det er den også i mange landdistrikter - særligt i Vestjylland, hvor beskæftigelsen er højere end i flere af de store byer.

Udbuddet af arbejdspladser i landdistrikterne er vigtigt for bosætningen. Der har de seneste år været tendens til at de fleste nye arbejdspladser opstår i byerne og langt færre uden for de største byer. Det gælder både statslige og private arbejdspladser. For landboere kan det betyde, at borgerne må pendle længere for relevante jobs eller alternativt bosætte sig tættere på arbejdspladserne.

Mange arbejdspladser har åbnet op for hjemmearbejde flere dage om ugen eller permanent. Samtidig har flere familier fået råd til bil eller er gået fra 1 til 2 biler – hvilket øger muligheden for at pendle længere. Det giver befolkningen i landdistrikterne bedre mulighed for at varetage jobs, der ligger langt væk fra ens bopæl, fx inde i en af de større byer. Herudover giver det mulighed for at flere byboere kan flytte på landet.

Udvikling i beskæftigelsen

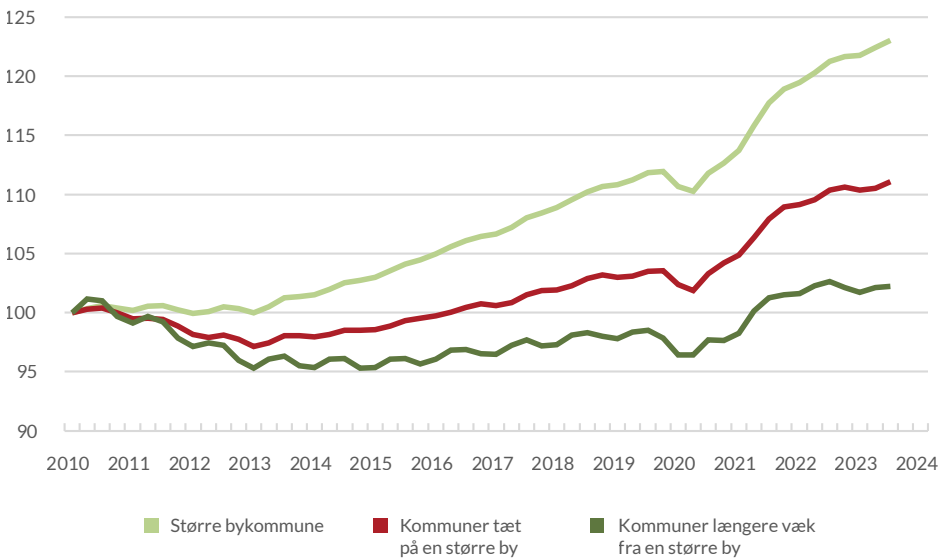
Antallet af beskæftigede er generelt steget i hele Danmark siden 2012 og ledigheden er i juli 2024 fortsat på under 3 pct. på landsplan. Beskæftigelsesmuligheder – enten lokalt eller i nærliggende byer er vigtige for et områdes attraktivitet i forhold til bosætning, og er med til at danne rammerne for at leve et godt liv i landdistrikterne. Det er fx ofte vigtigt med jobmuligheder for begge partnere, når familier skal vælge, om de vil blive i eller flytte til landdistriktsområder.

Selvom beskæftigelsen samlet set har været stigende i alle kommunekategorierne, ses den største stigning i de større bykommuner, hvor antallet af beskæftigede er steget med 23 pct. point siden 2010 (figur 5.1). Beskæftigelsen i kommuner længere væk fra en større by er samlet set steget lidt over 2 pct. point siden 2010, og er siden 1. kvartal 2023 steget ca. 0,5 pct. point.



Figur 5.1

Ændring i beskæftigelsen på kommunalt niveau, 2010-2023



Anm.: Figuren viser antal personer omregnet til fuldtidspersoner, der har haft lønindkomst i Danmark (alternativt dansk indregistrerede virksomheder, jf. CVR-registeret) med bopæl inden for hver kommunekategori i perioden. Beskæftigelsestallet er beregnet som et gennemsnit af de seneste to kvartaler. Indeks 2010 = 100.
Kilde: jobindsats.dk (Jobindikatorer - Antal lønmodtagere efter bopæl) samt egne beregninger.



Udvikling i ledighed

Trods en svag stigning i ledigheden det seneste år, er ledigheden fortsat lav i hele landet. Der er dog store forskelle i arbejdsmarkedet på tværs af landet.

I 71 af landets 98 kommuner er ledigheden på under tre pct. af arbejdsstyrken i juli 2024. I de vestjyske landdistrikter og i en række nordsjællandske kommuner er ledigheden blandt landets laveste. Ærø (2 pct.), Billund (1,6 pct.) og Ringkøbing-Skjern (1,9

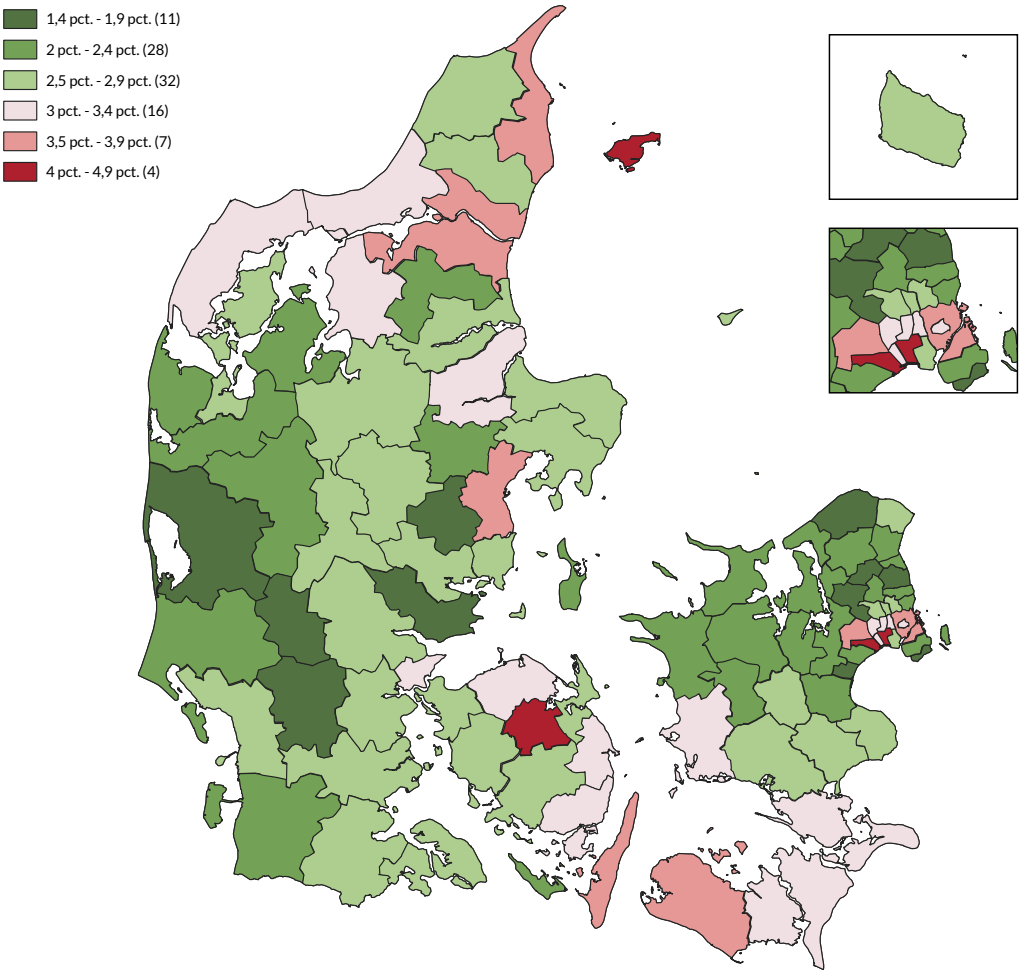
pct.) Kommune er de kommuner længere væk fra en større by med den laveste ledighed.

Ledigheden er højest i de større byer samt i de sjællandske og nordjyske landdistrikter (figur 5.1). Det gælder fx Frederikshavn (3,7 pct.), Læsø (4,7 pct.) og Lolland (3,6 pct.).



Figur 5.2

Ledighed på kommunalt niveau, juli 2024



Anm.: Ledigheden er opgjort som fuldtidsledige (sæsonkorrigeret) i pct. af arbejdsstyrken juli 2024.
Kilde: Danmarks Statistik (AUS08).

Spillesteder skaber beskæftigelse og kulturattraktioner i Vestjylland

I Harboøre inviterer kultur- og spillestedet 18b mange forskellige artister på besøg. Efter en koncert kan man overnatte i 18bs containerhuse, shoppe i den tilhørende butik og opleve landskabet i Vestjylland. Planen er, som indehaverne bag 18b selv skriver, "noget så simpelt, som at lokke DK's bedste musikere til 18b's scene for at derefter lokke dig med".

Idémageren bag, Helle, havde længe gået og tænkt over potentialet i deres nabobygning - den tidligere brugs - som var ved at forfalde. Siden indehaverne i 2018 overtog lejemålet, har de renoveret bygningen og omdannet det til et kultur- og koncertsted med plads til 200 gæster.

Også andre steder dukker spillesteder op i tomme bygninger. Knap 90 km syd for 18b har en gruppe unge taget initiativ til at oprette et spillested i den gamle DSB-garage ved Skjern Station. Ved at etablere kulturfaciliteter i landdistrikterne skabes ikke bare lokal aktivitet og beskæftigelse - områderne bliver også mere attraktive for kunstnere såvel som gæster fra hele Danmark. Det kan være med til at gøre et område mere attraktivt for bosætning og skabe nye erhvervspotentialer inden for fx turisme og kultur.

Kilder: Korrespondance med indehaver af 18b

Moulvad, A.H. & Flatau, L. "På forkant i udkanten: Helle Langer har skabt et spillested i en nedlagt brugs". 01.12.2019. TV Midtvest: <https://www.tvmidtvest.dk/thisted/pa-forkant-i-udkanten-helle-langer-har-skabt-et-spillested-i-en-nedlagt-brugs>

Linddahl, M. "Efter endnu en milliondonation: Nu bliver gammel DSB-remise i Skjern til nyt spillested". 08.03.2021. TV Midtvest: <https://www.tvmidtvest.dk/ringkoebing-skjern/efter-endnu-en-milliondonation-nu-bliver-gammel-dsb-remise-i-skjern-til-nyt-spillested>

Udvikling i erhvervsstrukturer

Befolkningen i landdistrikterne er beskæftigede inden for en bred vifte af erhverv (figur 5.3). Erhverv indenfor landbrug, skovbrug og fiskeri beskæftiger i 6,7 pct. i landdistrikter tæt på de større byer og 9 pct. i landdistrikter længere væk fra de større byer. I byområder i eller tæt på de større byer er 0,3 pct. beskæftiget i dette erhverv mod 0,8 pct. i byområder længere væk fra de større byer. Siden 2013 har udviklingen af beskæftigede i denne branche været ret stabil. I bygge- og anlægsbranchen er der sket en stigning i andelen af beskæftigede på cirka 2 pct. point i både landdistrikter tæt på større byer og længere væk fra større byer. Der har desuden været en lille stigning inden for hotel- og restaurationsbranchen i landdistrikterne. Modsat har der været et fald i andelen af ansatte inden for offentlig administration, undervisning og sundhed

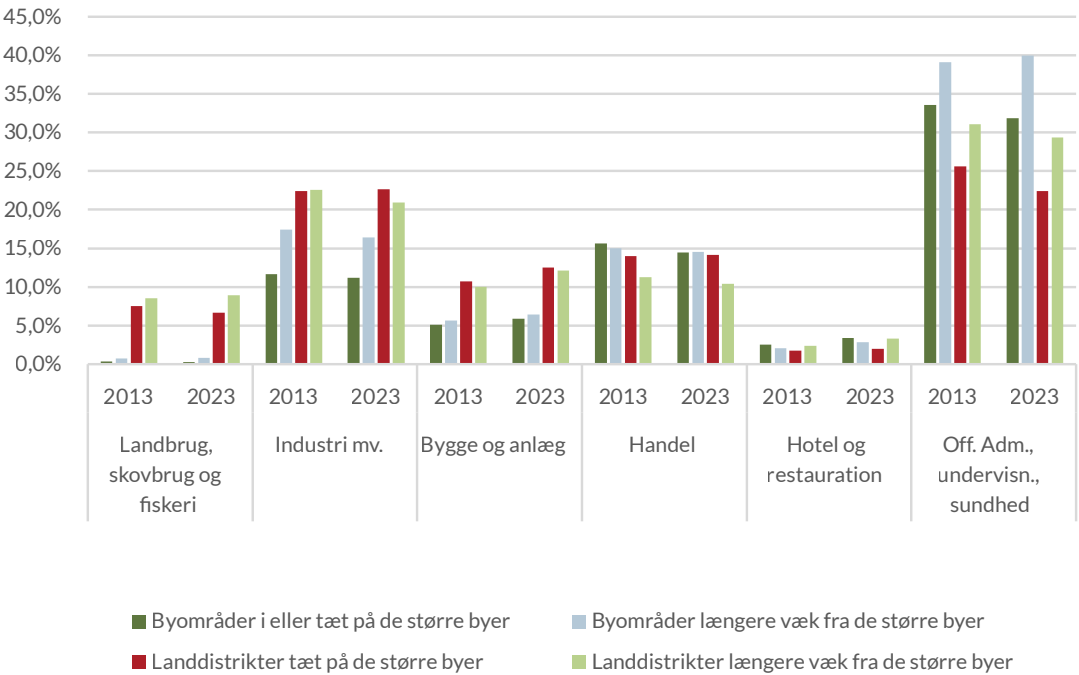
i landdistrikterne tæt på de større byer (3,2 pct. point) og landdistrikter længere væk fra de større byer (1,7 pct. point).

Ud over beskæftigelse inden for de traditionelle hovedbrancher, ses også beskæftigede i nye typer af virksomheder i landdistrikterne. Dette er virksomheder, med aktiviteter på tværs af sektorer såsom landbrug og restauration, og som derfor ikke indgår i figur 5.3. Herudover forventes de kommende års investeringer i grøn omstilling at være mærkbare for store dele af dansk erhvervsliv. Dette gælder både for de virksomheder, der skal fremstille de grønne løsninger, de virksomheder



Figur 5.3

Fordeling af
erhverv på
sognetyper,
2013 & 2023



Anm.: Figuren viser andelen af fuldtidsansatte (årsværk) i kommunegrupperne inden for ti hovedbranchegrupper, jf. Dansk Branchekode og standardgrupperinger.
Kilde: Danmarks Statistik og Social- og Boligstyrelsens beregninger.

Nye forretningsmodeller i landdistrikterne

Landbruget som erhverv nytænkes i multifunktionelle gårde i landdistrikterne. Det er fokus for Birthe Linddahl Jeppesens Ph.d.projekt "Liv på Landet" med udgangspunkt i tre "multifunktionelle" gårde som udover at drive landbrug også varetager flere andre funktioner i lokalsamfundet.

Det konventionelle landbrug "Fru Møllers Mølleri" 30 km syd for Aarhus har fx eget mølleri, bageri, ismejeri, slagteri og restaurant og er meget velbesøgt af både lokale, gæster fra Aarhus og feriegæster på vej til den nærtliggende kyst. Her er omkring 20 ansatte til gårdens forskellige funktioner.

På det biodynamiske landbrug Nørregården på Vestfyn kommer hovedindtægten fra gårdens funktion som bosted og børnehave, hvor beboere og børnehavebørn med stor succes bliver beskæftiget med gårdaktiviteter. På Nørregården er der 25 fuldtidsansatte; tre af disse er ansat som landmænd.

Det fondsejede økologiske landbrug "Yduns Have" på Samsø er drevet af to fuldtidsbeskæftigede forpagtere og derudover en række frivillige, som arbejder der i kortere og længere perioder mod kost og logi. Yduns Haves primære indtægtskilde er en gårdbutik, som også besøges flittigt af både lokale og turister, men gården tilbyder også overnatninger i hytter for fx turister og lejrskoler.

Kendetegnende for de tre gårde er at de tilfører nye aktiviteter til landdistrikterne og skaber nyt liv på landet. Samtidig med, at de med en multifunktionel tilgang formår at bevare landbruget og beskæftige relativt mange i forhold til virksomhedernes størrelse. Gårdbutikkerne bliver fx vigtige mødesteder, hvor de lokale kan vende stort og småt.

Disse nye forretningsmodeller er ifølge Jeppesen drevet af en stor virkelyst og passion, men er også udfordrede af at små landbrug er underlagt samme vilkår som stordriftslandbrug. Samtidig er det virksomhedstyper som ikke nødvendigvis passer ind i de klassiske branchekategorier som afbilledet på figur 5.3, men som er vigtige i de lokalsamfund de indgår i, og for de mennesker de beskæftiger.

Kilde:
Korrespondance med Birthe L. Jeppesen
Jeppesen, B. L. (2023). Liv på landet: En analyse af opbygning af social kapital i tre multifunktionelle landbrug. Roskilde Universitet. Afhandlinger fra Ph.d.skolen for Mennesker og Teknologi



Regeringens initiativer

Grøn Investeringsstøtteordning

Regeringens investeringsordning til grønne teknologier giver virksomheder, som producerer vindmøller samt komponenter til vindmøller og teknologi til Power-to-X (elektrolysatorer), mulighed for at søge om støtte til etablering af nye eller udvidelse af eksisterende produktionsfaciliteter i Danmark. Ordningen gør brug af EU's midlertidige statsstøtteregler, som giver EU-lande mulighed for at yde støtte til grøn industriproduktion under mere favorable vilkår end normalt. Der blev for første gang udmøntet penge gennem den grønne investeringsordning i maj 2024, hvor fem projekter blev støttet med i alt 631,4 mio. kr. Der er på finansloven for 2025 afsat yderligere 500 mio. kr. til ordningen, som udmøntes sammen med restpuljen i ordningen fra 2024. I alt udmøntes således ca. 657 mio. kr. under ordningen i en ny ansøgningsrunde i 2025.

Brug af overflødiggjorte bygninger inden for strandbeskyttelseslinjen

I planlovsændringen som trådte i kraft pr 1/1-2024 er en forsøgsordning for kyst- og naturturisme udvidet, så ministeren for byer og landdistrikter nu kan give forsøgstilladelse til, at overflødiggjorte bygninger inden for strandbeskyttelseslinjen, der ikke ligger i tilknytning til øvrige turismemæssige aktiviteter, kan omdannes til turismeformål, såfremt det gøres i overensstemmelse med omkringliggende natur- og landskabshensyn.

Bedre muligheder for glamping

Med seneste planlovsændring kan kommunerne meddele tidsbegrænsede landzonetilladelser til op til otte glampingenheder, såfremt placeringen opfylder en række kriterier.

Fonden til Retfærdig Omstilling

EU's Fonden for Retfærdig Omstilling er målrettet de landsdele, som er mest negativt påvirket af omstillingsprocessen frem mod en klimaneutral økonomi i 2050. I Danmark er Fonden for Retfærdig Omstilling målrettet Nordjylland og Syddjylland, der frem mod 2027 kan anvende ca. 636 mio. kr. inden for fem områder: Teknologi- og forretningsudvikling inden for Power-to-X, udvikling af brun bioraffinering såsom pyrolyse, udvikling af lokale værdikæder for CCUS, et sammenhængende Danmark med stærke lokale erhvervsfyrtårne og bedre vilkår for grøn omstilling i SMV'er.

Aftale om Ungeløftet

Regeringen ønsker at samle alle ansvarlige kræfter i samfundet om at finde nye veje og løsninger, der kan hjælpe de mange 15-29-årige unge, der hverken er i uddannelse eller beskæftigelse, ind på et nyt spor. Derfor har regeringen og aftalepartierne afsat ca. 1,3 mia. kr. til en række initiativer, som skal hjælpe flere unge med at realisere deres potentiale på en arbejdsplads eller uddannelse.

Lokale Aktionsgrupper (LAG)

I 2023 startede den nye EU-programperiode (2023-2027) for de lokale aktions-grupper. De 26 lokale aktionsgrupper, der dækker 57 kommuner i landdistrikterne samt småøerne, har etableret sig og udarbejdet en lokal udviklingsstrategi. Aktionsgrupperne kan samlet anvende 93 mio. kr. i 2024. Aktionsgrupperne støtter både erhvervsudvikling lokalt og udvikling af de lokale rammevilkår, fx foreningsliv, fællesarealer, bosætning, etablering og udvikling af mikrovirksomheder og små virksomheder mv. Størstedelen af aktionsgruppernes aktiviteter er finansieret af EU-midler fra den fælles landbrugspolitik for perioden 2023-27, som udgør 80 pct. af den samlede finansiering. Den resterende del finansieres via nationale midler

Regeringens landdistriktsudspil

Den 10. oktober 2024 indgik aftalekredsen bag planloven en aftale om Vækst og udvikling i landdistrikterne gennem ændring af planloven mv. om planlovsinitiativerne i regeringens landdistriktsudspil. Planlovsaftalen indeholder en række initiativer herunder: nye forsøgstilladelser til kyst- og naturturisme, nye muligheder for helårsturisme, mulighed for udlæg af 2.500 nye sommerhusgrunde, arbejdsgruppe for campingområdet og undersøgelse af muligheder for forarbejdningsanlæg i tilknytning til insektproduktion, akvakultur mv. i landzonen.

Nye forsøgstilladelser til kyst- og naturturisme

Aftalekredsen bag planloven er den 13. november 2024 blevet enige om at uddele ni særlige forsøgstilladelser til projekter inden for kyst- og naturturisme på tværs af hele Danmark. Der vil senere blive taget stilling til, hvornår de resterende forsøgstilladelser udbydes i en ny ansøgningsrunde.

Derudover stiller regeringen sig positivt for Lolland Kommunes ønske om et ambitiøst turismeprojekt på det strandareal vest for Rødbyhavn (Forlandet), som skabes med sand fra Femernbyggeriet, og som med tiltrækning af private investeringer potentielt kan rumme både naturrum og bebyggelse på et areal, som er dobbelt så stort som Amager Strandpark.

Nye muligheder for helårsturisme

Regeringen vil ændre planloven, så kommunerne kan planlægge for ændret anvendelse af eksisterende overflødiggjorte bygninger samt ombygninger og mindre udvidelser af bebyggelsen til mindre turismeerhverv inden for kystnærhedszonen, uanset at bygningen ikke ligger i tilknytning til øvrige, turismemæssige aktiviteter.

Mulighed for udlæg af 2.500 nye sommerhusgrunde

Regeringen vil give mulighed for udlæg af 2.500

nye sommerhusgrunde i kystnærhedszonen uden for områder, som eksempelvis er i fare for oversvømmelser, og på baggrund af ansøgninger fra kommunerne.

Bedre muligheder for glamping i det åbne land herunder kystnærhedszonen

Regeringen vil give bedre muligheder for, at kommunerne kan tillade etablering af glamping i det åbne land. Det indgår i planlovsaftalen af 10. oktober 2024, den eksisterende bestemmelse om tidsbegrænsning på tilladelser ændres fra 5 år til 8 år. Derudover er der som opfølgning på aftalen igangsat en faglig afklaring af mulighederne for i øvrigt at forbedre mulighederne for glamping.

Arbejdsgruppe for campingområdet

Regeringen vil desuden give kommunerne bedre muligheder for campingpladsdrevne stellpladser til autocampere. Derudover er der som opfølgning på regeringens landdistriktsudspil blevet nedsat en arbejdsgruppe med deltagelse af campingbranchen og andre relevante aktører, der har til opgave at se nærmere på og drøfte reglerne på campingområdet, herunder campingreglementet i forhold til branchens udviklingsmuligheder og -behov. Som led i arbejdet vil arbejdsgruppen desuden afdække, om kommunerne kan gives bedre muligheder for at planlægge for etablering af stellpladser, der kan drives af de eksisterende danske campingpladser som satellitpladser.

Produktionsvirksomheder og industri i landdistrikterne

Regeringen har den 21. november 2024 indgået aftale om Strategi for life science 2024-2027. Initiativerne i strategien skal bl.a. understøtte industriens muligheder for at fordoble eksporten til 350 mia. kr. frem mod 2030.

Regeringen har desuden den 21. november 2024 indgået aftale om Rød løber for

produktionsvirksomheder. Med aftalen gøres det hurtigere og mere smidigt at få de relevante tilladelser til at etablere produktionsfaciliteter i Danmark. Desuden etableres industriparker forbeholdt produktionserhverv, herunder life sciencevirksomheder, for at sikre egnede arealer med adgang til den nødvendige erhvervsmæssig infrastruktur, herunder blandt andet el, vand, transport og afledning af spildevand.

Undersøgelse af muligheder for forarbejdningsanlæg i tilknytning til insektproduktion, akvakultur mv. i landzonen

Regeringen har igangsat et tværministerielt arbejde med at undersøge muligheder for forarbejdningsanlæg i tilknytning til insektproduktion og akvakultur i landzonen.

10 mio. i 2024 til at udnytte de erhvervsmæssige muligheder på Bornholm

Regeringen vil give et løft på 10 mio. kr. i 2024 til at udnytte de erhvervsmæssige muligheder forbundet med Energiø Bornholm og understøtte Bornholm som knudepunkt for udvikling, test og demonstration af grøn energi.

Udflytning af statslige arbejdspladser

Regeringen vil følge aktivt op på regeringsgrundlagets målsætning om, at nye og væsentlige udvidelser af statslige institutioner som udgangspunkt placeres uden for de største byer.

Den nationale turismestrategi

Regeringen har præsenteret en ny national turismestrategi, der sætter rammen for den bæredygtige udvikling af turismeindustrien frem mod 2030. Med strategien er der igangsat en række nye indsatser, herunder med udmøntning af de 4x25 mio. kr., der blev afsat til turismeområdet med finansloven for 2024. Den 18. november er der indgået en bred politiske aftale om strategien og dens hovedinitiativer.



Infrastruktur og nye transportmuligheder

Infrastrukturen: vejene, den offentlige transport og internet forbinder os med hinanden på tværs af land og by. Velfungerende transportmuligheder gør afstanden mellem land og by kortere og et stabilt internet muliggør mere fleksible arbejdsformer. Særligt for landdistrikterne er det et vilkår, at der ofte er længere fra bopæl og til arbejdsplads, uddannelse, butikker og andre services, end i byerne. Det gør en velfungerende infrastruktur vigtig.

I takt med den grønne omstilling af energi, løfter landdistrikterne en vigtig opgave ved at lægge areal til solceller og vindmøller, som er med til at forsyne hele Danmark med grøn energi. Det har og får stor betydning for erhvervslivet og udviklingen i landdistrikterne. Og så har det stor betydning for de naboer og lokalsamfund som bor i nærheden af vedvarende energianlæg.

Som led i den grønne omstilling arbejdes også for at erstatte fossile opvarmingskilder med en grønere varmeforsyning. Der har de seneste år været gennemført en stor indsats i kommunerne med at skabe klarhed over, hvor det giver mening at udrulle fjernvarme, og hvor det er fordelagtigt at basere varmeforsyningen på individuelle grønne løsninger, som en elbaseret varmepumpe.

Danmark er ét af de mest digitaliserede lande i verden, og blandt de bedste hvad angår offentlig digitalisering. Derfor er mange offentlige services,

erhverv, uddannelser og lokale fællesskaber også afhængige af at kunne tilgå internettet. Det kræver adgang til en effektiv internetforbindelse i hele landet.

Den trafikale infrastruktur

Det er vigtigt at kunne bevæge sig frit rundt, i det område man bor. Her har gode veje til personkørsel, cykelstier, samkørselsordninger og udbuddet af kollektiv trafik stor betydning for ens mobilitet. Ifølge tal fra Trafikstyrelsens opgørelse over transportsektoren i 2022, stod kollektiv transport for 10,5 pct. af det samlede antal personkilometer⁴ (eksklusiv turist – og langdistance busser). Offentlig buskørsel står for 2,2 pct. af det samlede antal personkilometer mens fx fjern- og regionaltoget står for 5,8 pct. Til sammenligning står kørsel i personbil, varebil og motorcykel for 85 pct. og cykling for 3 pct. af det samlede antal personkilometer.

Udvikling i antal buspassagerer

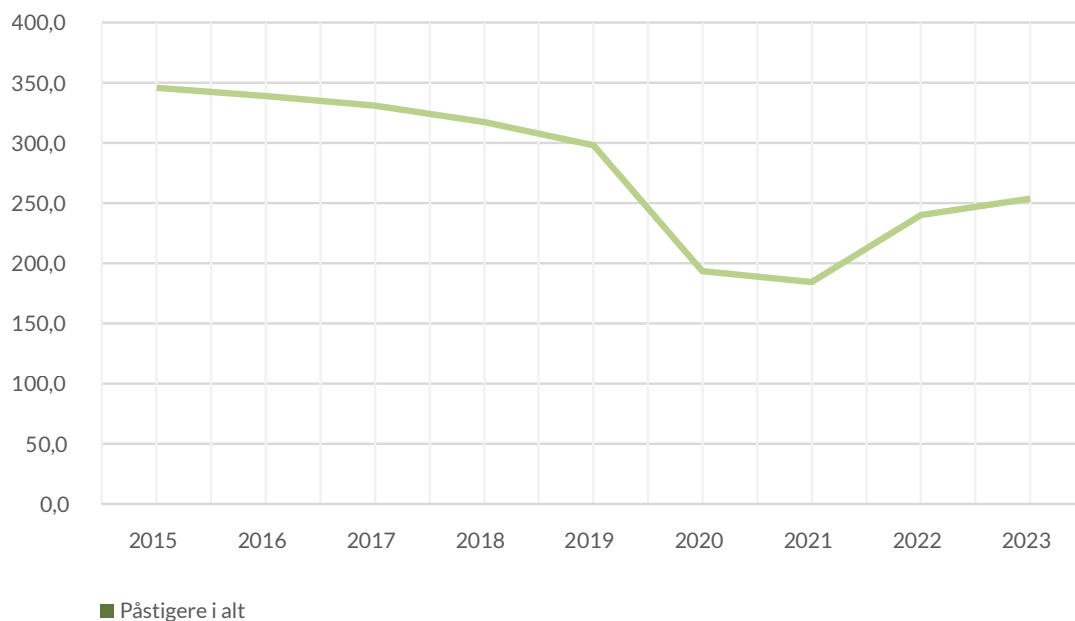
Busdrift forbinder rigtig mange landdistrikter både på korte og lange afstande. Busruter med få passagerer kan dog være svære at opretholde økonomisk, selvom den enkelte busrute kan have stor betydning for de passagerer som benytter den. Der har været et fald i antallet af buspassagerer siden 2015. Under coronaepidemien i 2020 og 2021 var der et større fald i antallet af passagerer, men de seneste år er buspassagererne vendt tilbage og niveauet er næsten på højde med 2019.

⁴ Dette er eksklusiv turist- og langdistance busser. En personkilometer svarer til at en person har transporteret sig en kilometer.



Figur 6.1

Antal passagerer i mio. i den offentlig trafik, 2015-2023



Anm.: Antallet af buspassagerer er baseret på antal påstigninger på bybusruter, lokalruter, regionalruter og telebusruter baseret på rapporteringer fra de respektive operatører og trafikselskaber.

Kilde: *Passagertal.dk*.

I områder, hvor der er sparsom eller ingen rutekørsel, er andre fleksible kollektive løsninger relevante. Det er ordninger, som trafikvirksomheder er forpligtede til at tilbyde og som ikke kan drives på kommercielle vilkår. F.eks. tilbydes flextur/plustur/flexrute. Disse ordninger gør det muligt for alle borgere at blive kørt fra adresse til adresse mod egenbetaling i og imellem kommuner, der tilbyder disse, som supplement til den traditionelle kollektive

trafik. Størstedelen af kommunerne uden for hovedstadsområdet udbyder flextrafik. I 2019 (før covid-19) blev der foretaget ca. 980.000 ture med flextur, plustur og flexrute. Dette skal ses i forhold til, at der i 2019 samlet blev foretaget mere end 500 mio. ture med bus og tog⁵ og ifølge trafikskabet Movia har der været en stigning på 400.000 ture årligt siden 2015.

⁵ Kilde: Ekspertudvalget om kollektiv mobilitet i hele Danmark – Afrapportering af fase 1 (2024).

Alternativer til rutebundne løsninger i landdistrikterne

Rutebunde transportformer erstattes og suppleres i stigende grad af mere fleksible alternativer. I mange år har Flextur suppleret den kollektive transport i områder med sparsom rutekørsel og for passagerer med begrænset mobilitet.

I Haslev har man igangsat en prøveperiode med den såkaldte "Nærbus" som kører fra april 2024 til udgangen af 2025. Trafikskabet Movia har i samarbejde med Faxe Kommune udviklet konceptet for nærbussen som kører uden fast rute eller køreplan og kan opsamle og afsætte passagerer ved alle stoppesteder i Haslev og omegn. Nærbussen kommer til at erstatte tre busruter i perioden. Bussen bestilles gennem en særlig app, på hjemmeside eller over telefon. Derefter tilrettelægges nærbussens rute alt efter bestillingerne på det givne tidspunkt. På den måde håber man at undgå unødvendig kørsel med tomme busser og forhåbentligt motivere flere til at bruge kollektiv transport, eftersom bussen kan tilpasse sig passagerernes behov.

Som supplement til de rutebundne løsninger er samkørsel. Muligheden for at organisere samkørsel er mangfoldige: forskellige platforme tilbyder at udbyde og organisere lifts og mange Facebookgrupper er tilegnet samkørselsordninger. Borgere i flere landdistrikter har fundet anvendelse af appen "nabogo" som medfinansieres af fx kommuner og regioner. Igennem appen oprettes forskellige mødesteder i et område, som private chauffører kan stoppe ved og opsamle passagerer mod et honorar. Det gør det nemt at samkøre både på kortere og længere strækninger til en fordelagtig pris.

Kilder: "I Haslev kører Movia din bus efter din køreplan". 02.04.2024. Faxe Kommune: <https://www.faxekommune.dk/da/nyheder/i-haslev-koerer-movia-din-bus-efter-din-koereplan>

"Samkørsel bliver mere og mere udbredt i landområder". 23.01.2024. Kollektiv Trafik Forum: <https://www.kollektivtrafik.dk/samkoersel-bliver-mere-og-mere-udbredt-i-landomraader/3031>

"Om os". Nabo-go: <https://nabogo.com/da/om-os/>

Privatbilisme

I Ekspertudvalget om kollektiv mobilitets afrapportering af fase 1 (maj 2024) fremgår det, at der er væsentlige forskelle i andelen af husstande, der råder over bil på tværs af landet. I de største byer er det knap 40 pct., der ikke råder over en bil, mens det i landdistrikter og i de mindste byer blot er 5-11 pct. af husstandene, der ikke har en bil til rådighed. Det fremgår således tydeligt, at rådigheden over en eller flere biler falder i takt med, at bystørrelsen stiger.⁶

Ser man på familiers adgang til biler, havde 38 pct. af alle familier i Danmark i 2023 ingen bil mod 40,8 pct. i 2013. I kommuner længere væk fra de større byer udgør andelen af familier uden bil i 2023, 28 pct.

I kommuner tæt på en større by har flest familier i 2023 én bil til rådighed (73,3 pct.). Det er også her flest familier har mere end én bil til rådighed (33,9 pct.). Frederiksberg, København og Aarhus Kommune er de eneste kommuner i landet hvor under 50 pct. af familier har bil. Rebild Kommune er omvendt den, hvor flest familier har bil (81,7 pct.) i 2023 – en stigning på 4,7 pct. point siden 2013.

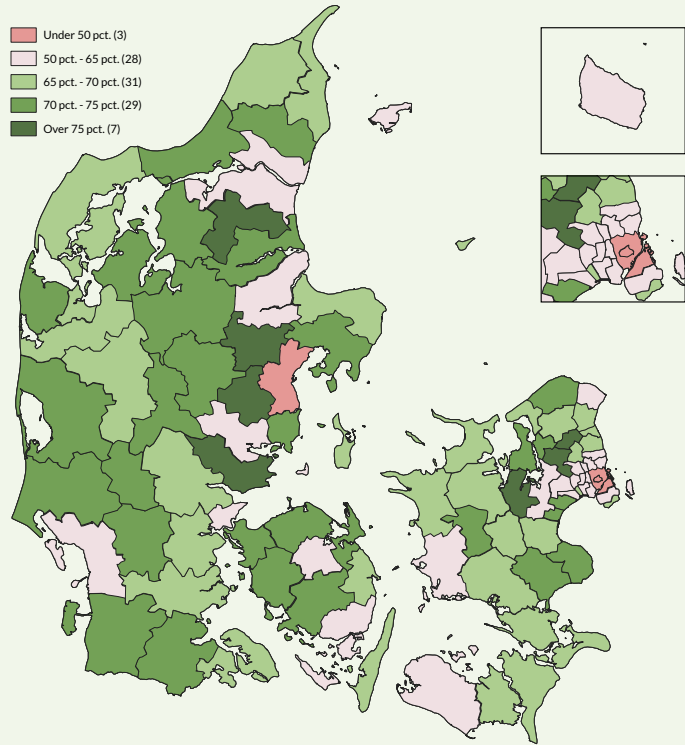
⁶ Kilde: Ekspertudvalget om kollektiv mobilitet i hele Danmark – Afrapportering af fase 1 og data fra Transport-vaneundersøgelsen, 2015-2022, DTU



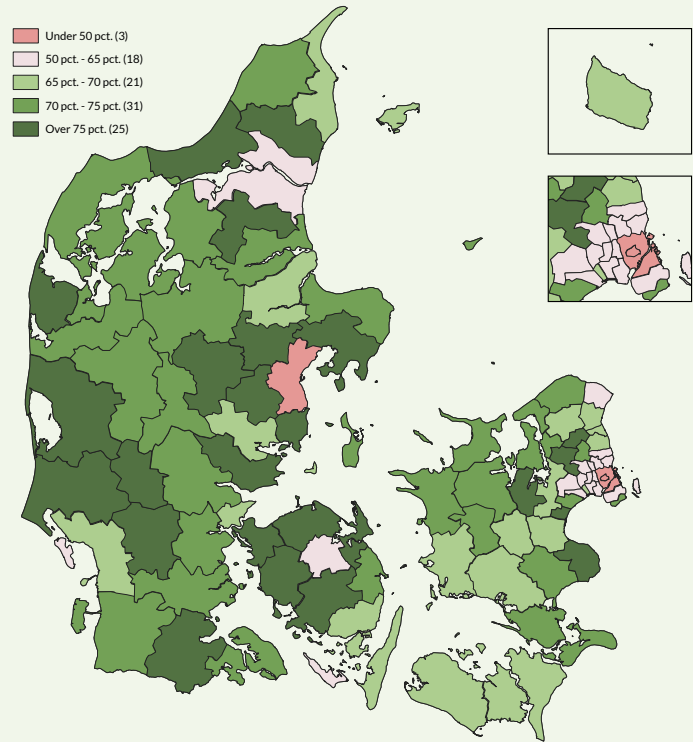
Figur 6.2

Andelen af familier med bil på kommune-niveau

2013



2023



Anm.: Andelen af familier med en eller flere biler til rådighed fordelt på kommuneniveau (øverts 2013, nederst 2023). En eller flere personer, der bor på samme adresse, som har visse indbyrdes relationer. En familie består af en enlig, af et par eller af et ikke-hjemmeboende barn under 18 år. Hjemmeboende under 25 år regnes med til forældrenes familier, hvis de ikke selv har børn, ikke er gift eller tidligere gift og ikke indgår i et samlevende par.

Kilde: Danmark Statistik (BIL800) samt egne beregninger.

Pendlingsafstande fordelt på kommunetyper

De seneste år ses en tendens til at flere borgere pendler mere end 50 km til arbejde, og at flest pendler langt i landdistrikterne (figur 6.3). På tværs af alle kommunetyper er der en stigning i antallet af langdistance-pendlere på 1,6 pct. Den højeste andel af langdistancependlere findes i kommuner længere væk fra en større by og udgør 13,7 pct. i 2022. I denne kategori har der også været den største stigning siden 2012 på 2,6 pct. point. Den laveste andel langdistance-pendlere findes i de større bykommuner og udgør 7 pct. af beboerne i kommunen i 2022.



Figur 6.3

Procentdel som pendler mere end 50 km til arbejde, 2012-2022



Anm.: Procentdel af beboerne, hvis arbejde ligger længere end 50 km fra bopælen.
Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger.

Unge afstand til ungdomsuddannelser

Der er i dag stor forskel på, hvor langt unge har til den uddannelsesinstitution, de ønsker som deres 1. prioritet.⁷ Rejsetiden afhænger både af typen af ungdomsuddannelse, hvor i landet de unge bor og tilgængeligheden af kollektiv trafik. Erhvervsuddannelserne er den ungdomsuddannelse, hvortil den største andel af ansøgere har mere end 45 minutters rejsetid (48 pct.). Andelen af ansøgere med mere end 45 minutters rejsetid er mindst på stx (12 pct.). Der er altså overordnet set væsentlig længere rejsetid til nærmeste erhvervsuddannelse, end til nærmeste gymnasium.⁸ Dette gælder særligt i tyndtbefolkede områder, hvor uddannelsesinstitutioner er mere spredte.

Udvikling i digital infrastruktur

Der er fastsat en national målsætning for 2025 om, at alle boliger og virksomheder skal have adgang til en hurtig internetforbindelse på minimum 100 Mbit/s download og 30 Mbit/s upload. I 2024 har 98,8 pct. af alle boliger og virksomheder adgang til de pågældende hastigheder.⁹ Også de endnu hurtigere gigabithastigheder, som kan opnås via en kabeltv- eller fiberforbindelse, er vidt udbredt. 96,7 pct. af landets boliger og virksomheder har i dag adgang til denne hastighed.¹⁰

En god internetforbindelse har stor betydning for fx mulighederne for at arbejde eller modtage fjernundervisning hjemmefra, eller drive virksomhed og det kan bidrage til bosætningen i et område. Adgang til en velfungerende internetforbindelse kan også have betydning for salgspris og -tid for boliger.¹¹

Udbredelse af grøn varme

Der er en stor tilskyndelse til at udfase fossile opvarmningskilder, for at sikre en grønnere, ofte billigere og mere uafhængig varmeforsyning. Det betyder at varmeforsyningsløsninger med fossile brændsler skal erstattes af opvarmning baseret på grøn energi, såsom fjernvarme eller individuelle elbaserede varmepumper. I nogle områder kan det på grund af bl.a. den længere afstand mellem boligerne være meget dyrt og uhensigtsmæssigt at udrulle fjernvarme, hvorfor flere landdistrikter

benytter andre opvarmningskilder. I Klimastatus og -fremskrivning 2024 er fordelingen af de forskellige opvarmningskilder som husholdningens primære opvarmningsform skønnet per primo 2024. Ca. 72 pct. af de danske husholdninger havde fjernvarme, 7 pct. havde varmepumper, 13 pct. havde gasfyr, 4 pct. havde biomassefyr og 2 pct. havde oliefyr som primær opvarmningsform.

Det er kommunerne, der står for varmeplanlægning, herunder at udarbejde de varmeplaner som danner rammerne for nye fjernvarmeprojekter, og godkendelse af projekter for kollektiv forsyning i kommunerne. Figur 6.4 viser de områder hvor der aktuelt er fjernvarme eller hvor der er godkendte, men endnu ikke realiserede fjernvarmeprojekter. I en rapport fra KL og Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet¹² fremgår det, at der over de sidste par år er set en tilslutning til at udskifte gasfyr med fjernvarme eller varmepumper. Alene i 2023 skiftede knap 40.000 private gaskunder fra gas til fjernvarme eller individuelle varmepumper og henholdsvis 35 pct. og 20 pct. af de tilbageværende private gaskunder boede ved udgangen af 2023 i et område, som enten er omfattet af et godkendt projektforslag for fjernvarme eller af en varmeplan for individuel varmeforsyning.

Af figur 6.4 ses det, at muligheden for fjernvarmetilslutning generelt er mest udbredt i og omkring større byer. Som et alternativ til fjernvarme og individuelle varmepumper kan mindre fælles varmeforsyningsløsninger nævnes, hvor en gruppe borgere, institutioner og/eller virksomheder organiserer sig om en mindre fælles varmeforsyning som fx termonet. Med Opfølgende aftale ifm. klimaaf tale om grøn strøm og varme 2022 og Rigsrevisionens beretning om tilsyn med aftaler i forsyningssektoren af 28. juni 2024 er det politisk besluttet at øge kommunernes mulighed for at bistå lokalsamfund med den organisatoriske opgave med at etablere og drive termonet, men under forudsætning af, at dette sker på markedsvilkår.

⁷ Kilde: Tal der taler: Mange unge der ønsker en erhvervsuddannelse, har udsigt til lang transporttid, Børne- og Undervisningsministeriet, 2024.

⁸ Kilde: Afstanden til erhvervsuddannelser påvirkes også af de enkelte erhvervsskoler udbud af erhvervsuddannelser, som gør at nogen unge må rejse længere end til den nærmeste erhvervsskole for at tage den ønskede type af erhvervsuddannelse.

⁹ Kilde: Bredbåndskortlægningen 2024. Digitaliseringsstyrelsen.

¹⁰ Kilde: Bredbåndskortlægningen 2024. Digitaliseringsstyrelsen.

¹¹ Kilde: "Har adgang til internet betydning for boligkøb? Juni 2023. Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur og Dansk Ejendomsmæglerforening

¹² Kilde: "Fra planlægning til implementering. Status på udrulning af grøn fjernvarme i kommunerne" April 2024, Kommunernes Landsforening og Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet.

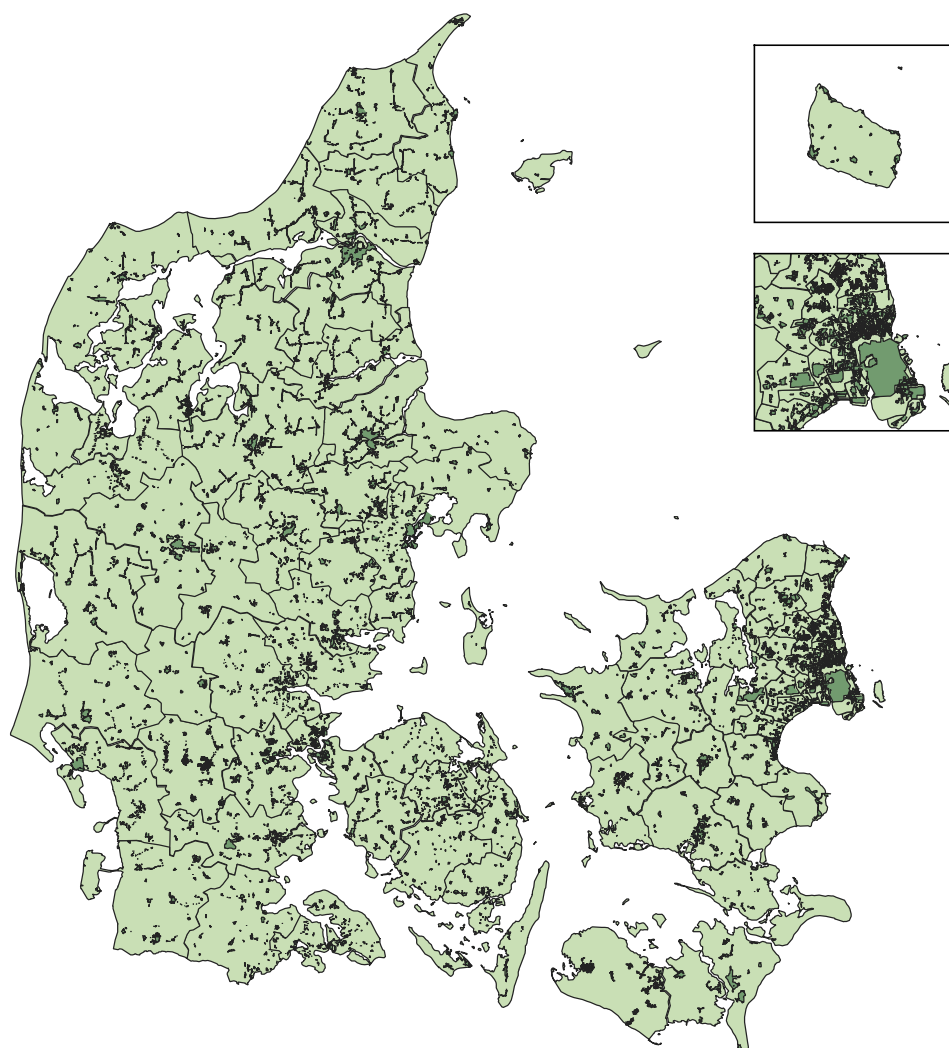


Figur 6.4

Forsyningsområde for fjernvarme, 2024

Anm.: Forsyningsområdet for fjernvarme, vedtaget.

Kilde: Energistyrelsen og Plan- og Landdistriktsstyrelsen.



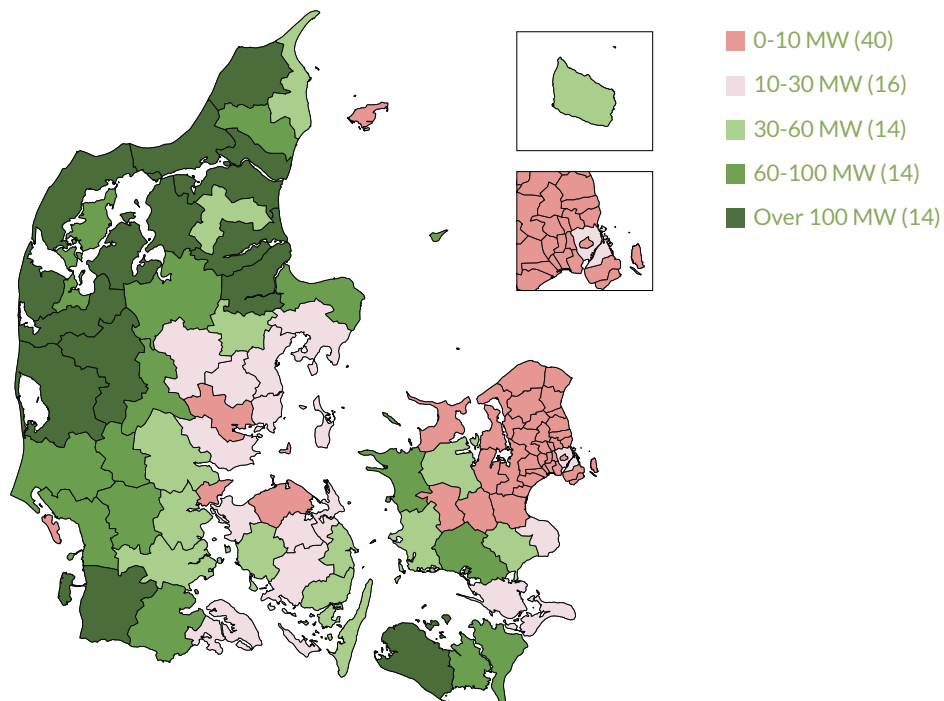
Udbygningen af den vedvarende energi

Mange landdistriktskommuner påtager sig et stort ansvar i udbygningen af vedvarende energi. Det er også primært i områder uden for de største byer at man finder den største produktion af vind- og solcelleenergi (figur 6.5 og 6.6). Som det fremgår af figur 6.6 er produktion af solcelleenergi spredt ud over Danmark mens vindmøller især er opsat langs den jyske vestkyst samt i det vestlige Sjælland og på Lolland-Falster (figur 6.5). Muligheden for at opsætte vedvarende energianlæg afhænger af flere faktorer. Fx afhænger opsætningen af kommunernes individuelle planer og prioriteringer på området

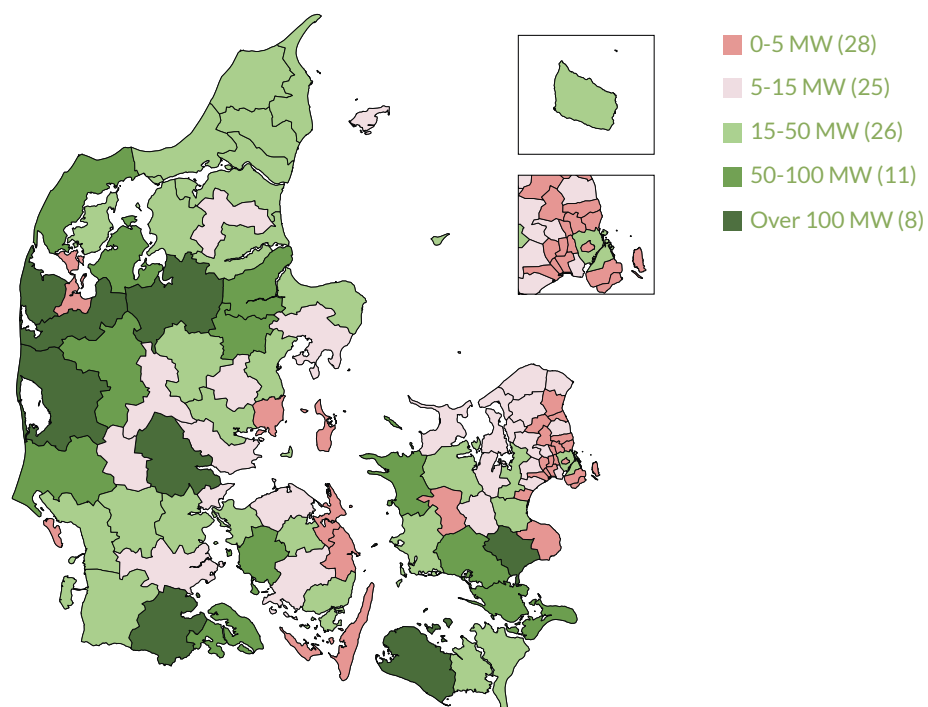
såvel som investorers og lokale fællesskabers interesse i vedvarende energianlæg i området. For vindmøller har de lokale vindforhold også betydning, hvilket gør at nogle områder af Danmark er mere egnede end andre. Det er de individuelle kommuner, der er ansvarlige for at planlægge for vedvarende energianlæg ud fra både nationale og lokale interesser, med udgangspunkt i planloven. Det vil sige at kommunerne i planlægningen af fx landvindmøllers placering skal afveje hensyn til naboer, natur, miljø mv. og leve op til regler for eksempel støjpåvirkning.

Geografisk fordeling af den samlede opførte kapacitet af sol- og vindanlæg, pr. 2022

Opført vindkapacitet



Opført solkapacitet



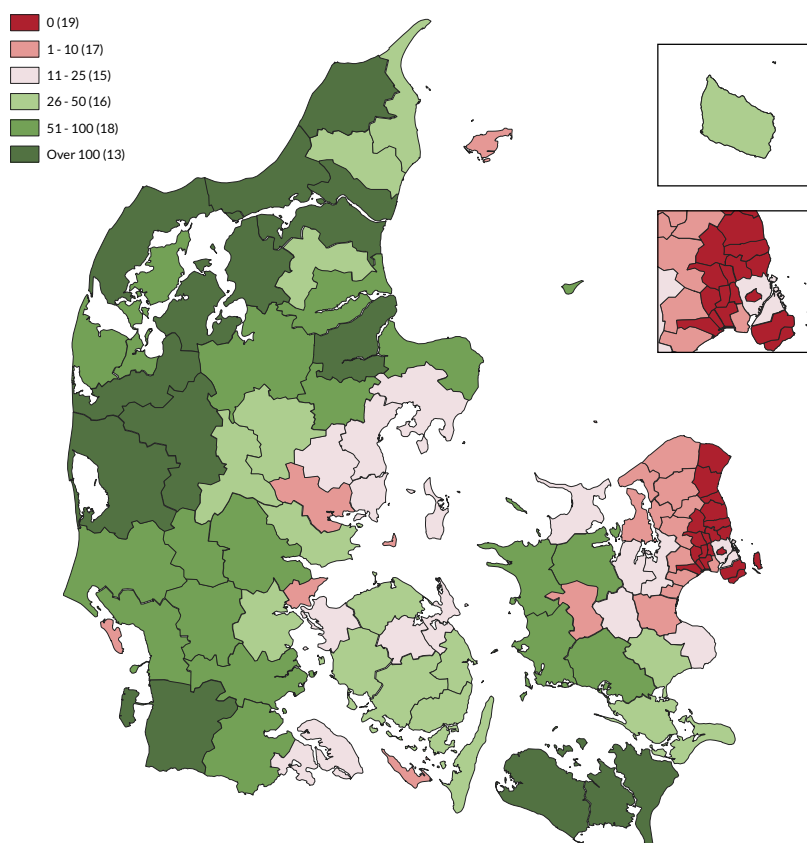
Solceller og landvindmøller har forskellige produktionsprofiler. Det fremgår af Energistyrelsens teknologikatalog (2020-tal), at det kan antages, at landvindmøller producerer omkring 3.400 fuldlasttimer (MWh/MW), mens solcelleanlæg på en mark producerer omkring 1.350 fuldlasttimer (MWh/MW).

Kilde: Energistyrelsen, Stamdataregister.



Figur 6.7

Antal vindmøller i kommunerne, 2023



Anm.: Opgørelsen dækker over landvindmøller ekskl. husstandsvindmøller.

Kilde: Energistyrelsen og Plan- og Landdistriktsstyrelsen.

Energifællesskaber sikrer lokal og fossilfri energiforsyning

Foreningen Energifællesskaber Danmark har udarbejdet en casesamling over forskellige danske energifællesskaber, hvor borgere og evt. virksomheder går sammen om at etablere en lokal energiforsyning. Nogle har været i gang et stykke tid, andre er endnu i etableringsfasen.¹³

I landsbyen Hyllested Skovgårde på Djursland er en forening oprettet med det formål at etablere en fælles varmforsyning for borgerne i området. Her inddrages et lokalt bryggeri, hvis overskudsvarme bl.a. kan udnyttes til opvarmning, og der arbejdes på at kunne opsætte vindmøller ved også at inddrage nærliggende landsbyer.

I landsbyen Haastrup i Faaborg-Midtfyn Kommune ville man gerne tilkøbes fjernvarmenettet for at kunne erstatte olie- og gas opvarmning. Det viste sig, at det ikke var økonomisk rentabelt og efterfølgende har Energifællesskabet Haastrup undersøgt mulighederne for dels at etablere en kollektiv varmeløsning, dels at opsætte vindmøller og solceller for at sikre en stabil og billig energipris. På den måde kan energifællesskaber imødegå mange forskellige typer forbrugere og behov.

Energifællesskaberne kan desuden skabe lokal udvikling, når overskuddet af energiproduktionen går til det lokale fællesskab. Da fællesskaberne oftest drives af lokale borgere, kan de fx bidrage til at sikre lokal opbakning til den grønne omstilling ved at skabe muligheder for at lokale aktører aktivt kan deltage og have medejerskab af VE-projekter.

Kilder: "Case-samling 2023". 2023. Energifællesskaber Danmark. Kan tilgås her: <https://www.energifaellesskaber.dk/materialer/>
"Energy Communities". Den Europæiske Kommission: https://energy-ec-europa-eu.translate.google.com/topics/markets-and-consumers/energy-communities_en?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=da&_x_tr_hl=da&_x_tr_pto=sc

¹³ Læs mere via dette link: <https://www.energifaellesskaber.dk/materialer/>



Regeringens initiativer

Fjernvarmepulje forlænges til og med 2025

Der er med Aftale om deludmøntning af Grøn Fond og Aftale om finansloven for 2024 afsat 615 millioner til fjernvarmepuljen i 2024 og 2025. Fjernvarmepuljen er et klimatiltag fra klimaaf tale for energi og industri (22 juni 2020), som bidrager til at nedsætte CO₂-udledningen fra olie- og gasfyr i den individuelle varmeforsyning. Fjernvarmevirksomheder kan få tilskud fra puljen til konverteringsprojekter, hvor energieffektive fjernvarmenet udrulles i nye fjernvarmeområder, og hvor individuelle olie- og gasfyr konverteres til fjernvarme.

Energiparker på land og mere kompensation til naboer til solceller og vindmøller

Klimaaf taltalen om mere grøn energi fra sol og vind på land fra december 2023 banede vejen for, at staten kan udpege større energiparker, og øger generelt kompensationen til naboer og lokalsamfund ved opstilling af solceller og vindmøller på land. Kompensationen til naboer og lokalsamfund er ved opstilling af solceller og vindmøller forøget med 50 pct. for VE-bonus og 150 pct. for grøn pulje.

Energiparkerne kan etableres, hvor det ellers vil være vanskeligt, og de kan omfatte vindmøller, solceller, PtX og anden tilknyttet virksomhed, hvor det er relevant. Dermed kan energiparkerne bidrage til at skabe lokale, grønne kraftcentre, erhvervsudvikling og flere grønne arbejdspladser i lokalsamfundene.

Bredbåndspuljen forsættes

I finansloven 2024 ændres rammerne for bredbåndspuljen, som har eksisteret siden 2016. Indtil 2027 afsættes 150 mio. til bredbåndspuljen: 50 mio. i 2024 og 2025 og 25 mio. i 2026 og 2027. Puljen skal fortsat bidrage til en forbedret bredbåndsdækning i de områder, hvor markedet ikke af sig selv sikrer tilstrækkelig udrulning.

Øget befordringsfradrag

Skatterådet har hævet satserne for det generelle befordringsfradraget, som man kan få, hvis man har mere end 24 km til og fra arbejde, så det følger de stigende benzinpriser.

Derudover er befordringsfradraget for pendlere i de 25 yderkommuner og en række småøer blevet hævet yderligere i finansloven for 2024 til i alt 10,75 pct. over den generelle sats. Dette forhøjede fradrag for pendlere i yderkommuner gælder fra 2024-2027.

Kollektiv mobilitet i hele Danmark

Regeringen har nedsat et ekspertudvalg, der skal afdække mobilitetsbehov i både yderområder og i større byer samt belyse, hvordan nye kollektive transportløsninger kan understøtte mobiliteten i hele landet. Ekspertudvalget skal bl.a. give anbefalinger til takststrukturer, der kan understøtte brugen af kollektiv transport. Endelig skal ekspertudvalget komme med anbefalinger til en hensigtsmæssig organisering af den lokale kollektive transportsektor, der sikrer en sammenhæng mellem lokale mobilitetsbehov og beslutningsansvar. Udvalget har afleveret den første delrapport og vil i de kommende faser af arbejdet kigge på organiseringen af den lokale kollektive transport, på prisfastsættelsen og driftsøkonomien i den kollektive transport for slutteligt at komme med sine anbefalinger.

På finansloven for 2025 er der desuden blevet afsat 100 mio. kr. årligt i perioden 2025-2027 som bl.a. kan bruges på tiltag der måtte blive foreslået af ekspertudvalget.

Regeringens landdistriktsud- spil

Støtte til frivilligbusser og fleksibel kollektiv transport

Regeringen vil etablere en pulje på i alt 20 mio. kr. til støtte til flere frivilligbusser, fx minibusser, der stilles til rådighed for lokalsamfund.

Regeringen vil bevilge i alt 50 mio. kr. til en ordning, hvor borgere kan bestille transport med en bus mellem udvalgte busstoppesteder, direkte via telefon eller app.

Kørekort til 17-årige i afgrænset tidsrum og befordringsfradrag til studerende

Regeringen vil give 17-årige med kørekort mulighed for inden for nærmere rammer at køre uden ledsager i et afgrænset tidsrum, så unge får mulighed for at transportere sig til og fra fx arbejde, læreplads, skole eller fritidsaktiviteter fra kl. 5 til kl. 20. Samtidigt nedsættes promillegrænsen til en de facto nultolerance for alle danskere i de første tre år efter erhvervelse af kørekort første gang.

Regeringen vil indføre befordringsfradrag til studerende og elever bosat i de 25 yderkommuner fra 2026.

Økonomisk gevinst til kommuner der går forrest med vedvarende energi

Regeringen vil målrette 200 mio. kr. årligt i tilskud til de kommuner, der bidrager mest med udbygning af vedvarende energi på land.

Stærke civilsamfund, sundhedstilbud og service

For at kunne leve et godt liv på landet er det vigtigt af borgerne har adgang til sundhedstilbud og andre offentlige services. Samtidig er det vigtigt, at der er et lokalt liv man kan engagere sig i, det sted man bor. Lokale mødesteder som fx lokale foreninger, butikker mv. er med til at skabe liv og aktivitet i landdistrikter.

Mange lokalsamfund i landdistrikterne er kendetegnet ved at have et stærkt civilsamfund. Foreningerne i disse samfund varetager flere vigtige funktioner. De udbyder kultur og fritidstilbud og understøtter sociale netværk. I mindre lokalsamfund er lokale foreninger og fællesskaber også tit drivkraften bag, når fx den lukningstruede lokale indkøbsmulighed sikres ved at etablere en borgerdrevet dagligvarebutik, eller når der skal samles ind til nye fællesfaciliteter.

Ligeledes er et velfungerende sundhedsvæsen en forudsætning for, at man kan leve det liv man ønsker. Alle borgere skal have adgang til en læge i et almenmedicinsk tilbud. I dag er det sådan, at der er færrest læger der, hvor folk er mest syge. Bare på sogneniveau og med få kilometers afstand kan der være stor forskel på befolkningens sundhed og gennemsnitlige levealder - både i de større byer og i landdistrikter.

Udvikling i relation til butikker i bymidterne

Danskernes indkøbsvaner forandrer sig. Stadig flere handler over internettet, hvor man som forbruger kan få konkurrencedygtige priser og specialvarer leveret til døren, også selvom man bor langt fra fysiske butikker. Flere køber billige dagligvarer i store discountbutikker, som ligger langt fra bymidten. Det betyder også en ændring i antallet af fysiske butikker landet over.

Siden 2013 er der blevet 7 pct. færre detailbutikker i Danmark, svarende til ca. 1600 færre butikker. Tilbagegangen er størst i byområder og landdistrikter længere væk fra de største byer (figur 7.1).

Udviklingen i antallet af detailbutikker har betydning for antallet af arbejdspladser i et lokalområde og for bylivet. Samtidig bidrager butiksejere og andre lokale erhvervsdrivende også ofte til civilsamfundet fx ved at støtte op om lokale arrangementer som sponsorer. Omstillingen betyder at mange bymidter i mindre landsbyer har mistet deres tidligere funktion som indkøbs- og mødested for de lokale borgere. Nye mødesteder vokser i gamle bymidter og handelslivet centrerer sig ofte i større byer i landdistrikterne.



Figur 7.1

Udvikling
antallet af
butikker
detailhandels-
branchen,
2013-2023

	2013	2023	Udvikling
Byområder i eller tæt på de større byer	15.551	14.619	-6,0 pct.
Byområder længere væk fra de større byer	4.625	4.174	-9,8 pct.
Landdistrikter tæt på de større byer	1.349	1.320	-2,1 pct.
Landdistrikter længere væk fra de større byer	2.002	1.763	-11,9 pct.
Hele landet	23.527	21.876	-7,0 pct.

Anm.: Antal butikker (arbejdssteder) inden for detailhandel. Gruppen ligger i kategorien "Detailhandel undtagen med motorkøretøjer og motorcykler", jf. Dansk Branchekode. Internethandel er ikke med.

Kilde: Danmarks Statistik og Social- og Boligstyrelsen.

Lokale dagligvarebutikker

En lokal indkøbsmulighed har ofte stor betydning for det lokale liv. Dagligvarebutikkerne kan varetage andre servicefunktioner såsom posthus eller bager, og nogle borgerdrevne dagligvarebutikker har også fx udsalgssteder for lokale kunstnere.

Siden supermarkedernes indtog i 1950'erne er antallet af små købmænd faldet, og dette er en forsat tendens. I landdistrikterne betyder et faldende indbyggertal og konkurrence fra billigere og større discountsupermarkeder, at nogle lokale købmænd mister deres kundegrundlag og må lukke. Antallet af dagligvarebutikker er faldet mest i landdistrikterne med hhv. 10,1 pct. 14,2 pct., mens der ses et mindre fald i byområder længere væk fra de

større byer (-5,3 pct.) og i byområder i eller tæt på de større byer (-3,8 pct.) siden 2013 (figur 7.2).

Samtidig opstår stadigt flere borgerdrevne dagligvarebutikker. Her går en forening af fx borgere sammen om at opkøbe eller etablere en dagligvarebutik i områder hvor den sidste indkøbsmulighed er lukket. Den borgerdrevne butik kan derefter lejes ud til en købmand eller drives af frivillige. Omkring 100 borgerdrevne købmænd er fx med i fødevarekoncernen Dagrofa, som estimerer at åbne 10 butikker yderligere i løbet af 2024.



Figur 7.2

Udviklingen
i antal
dagligvare-
butikker,
2013-2023

	2013	2023	Udvikling
Byområder i eller tæt på de større byer	2.575	2.477	-3,8 pct.
Byområder længere væk fra de større byer	715	677	-5,3 pct.
Landdistrikter tæt på de større byer	426	383	-10,1 pct.
Landdistrikter længere væk fra de større byer	667	572	-14,2 pct.
I alt	4.383	4.109	-6,3 pct.

Anm.: Antal fuldtidsansatte (årsværk) i dagligvarebutikker og antal dagligvarebutikker (arbejdssteder). Gruppen ligger i kategorien "Detailhandel fra ikke-specialiserede forretninger", jf. Dansk Branchekode. Disse er således en delmængde af "Detailhandel undtagen med motorkøretøjer og motorcykler".

Kilde: Danmarks Statistik og Social- og Boligstyrelsens egne beregninger.

Foreningsliv

Befolkningen uden for de største byer engagerer sig i høj grad i foreningslivet. Det afspejles fx i, hvor stor en andel af befolkningen der er medlem af en idrætsforening (figur 7.3). I 2023 kunne landets idrætsforeninger registrere det højeste medlems-tal nogensinde. Samlet set havde DIF, DGI og Fir-maidrætten 2.734.076 medlemmer i 2023, hvilket er en stigning på 2,2 pct. sammenlignet med 2022.

I en undersøgelse foretaget af Syddansk Universitet i 2023¹⁴ fremgår det at foreninger i mindre lokal-samfund ofte er særligt villige til at løfte opgaver, som går ud over foreningens oprindelige formål. Undersøgelsen viser desuden, at opbakningen til det lokale foreningsliv og civilsamfund i høj grad afhænger af, hvem der engagerer sig, og om til-flyttere bliver inddraget og ønsker at bidrage til foreningslivet. Ofte er det de samme lokale ildsjæle, som engagerer sig i flere forskellige foreningsregi.

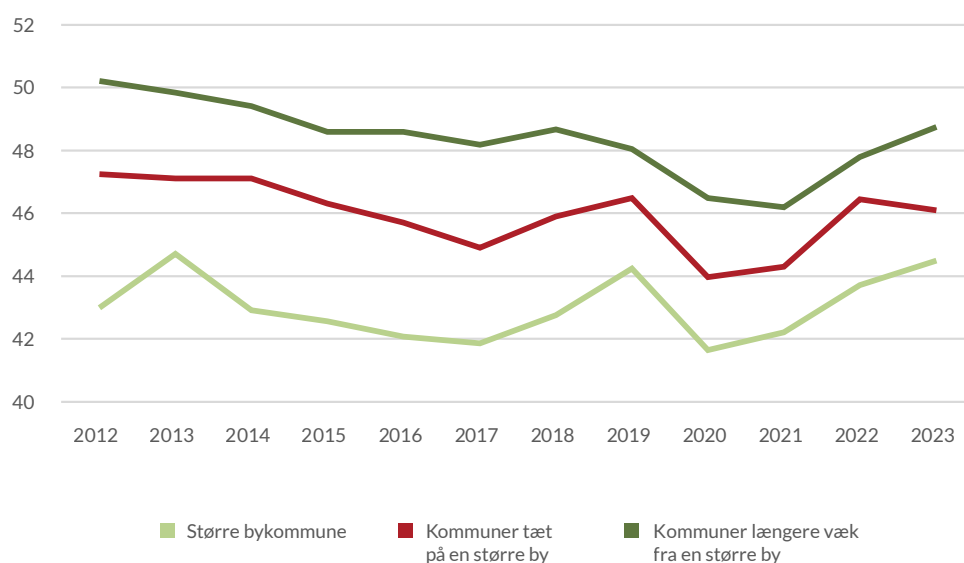


Figur 7.3

Befolknings-andelen der er medlem af en idrætsforening (pct.), 2018-2023

Anm.: Antal medlemmer i DGI, DIF og Dansk Firmaidræt.

Kilde: Centralt ForeningsRegister.



Jordløse boldklub arrangerer både pilates, skak og byfester

Landsbyen Jordløse mellem Assens og Faaborg på Sydfyn huser 341 beboere (2023). I Jordløse er der ingen skole efter at den lokale friskole (tidligere folkeskole) lukkede i 2020, og der findes heller ingen indkøbsmulighed. Alligevel er der mange tegn på, at det er en attraktiv landsby: liggetiderne på husene er korte i forhold til andre landsbyer, den lokale privatbørnehave er i vækst, og foreningslivet mangfoldigt.

Jordløse boldklub er en særdeles aktiv forening med 130 medlemmer, hvis formål udover at dyrke idræt er, at styrke det sociale og kulturelle liv i lokalområdet. Gennem boldklubben har lokale taget initiativ til et væld af aktiviteter, blandt andet børnegymnastik, skak, "krealoge", pilates og yoga, foruden en fodboldklub. Foreningen holder hovedsageligt til i "Landsbyens hus"; den tidligere skole, som blev opkøbt af lokale. Jordløse boldklub driver desuden en teltudlejningsservice og får på den måde en indtjening, som kan bruges på lokale arrangementer og aktiviteter. Blandt andet har foreningen i mange år arrangeret byfesten "Hosefest".

Kilder:

Iversen E.B., Ibsen B og Schmidt E.B. 2023. "Civilsamfundets betydning for lokal udvikling i landdistrikter". Odense: Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Institut for Idræt og Biomekanik. Movements, 2023:6

"Jordløse Boldklub". Jordløse Nu: https://www.xn--jordlse-u1a.nu/Pages/Boldklub/jb_a_boldklub.html

"Lokalområdet Jordløse". Flyt til Vestfyn: <https://flyttilvestfyn.assens.dk/lokalomraader/jordloese/>

¹⁴ Læs mere her: https://www.sdu.dk/da/forskning/cisc/forskningsomraader/forskningsprojekter/projekter/2021_civilsamfund_landdistrikter

Lokal deling af viden og debat om udvikling

Platforme og kanaler til deling af viden og debat er vigtige for det lokale fællesskab og udvikling.

Lokale aviser og dagblade har ofte været en vigtig kilde til deling af viden og nyheder om ens lokal-område men også platform for debat om lokal udvikling. Mange lokalsamfund bruger også internetbaserede kanaler, såsom hjemmesider og apps til at kommunikere på. I takt med en stigende brug af

sociale medier blandt alle aldersgrupper er der også opstået mange onlinefora tilknyttet bestemte områder. Denne omstilling fra analoge til digitale medier kræver opmærksomhed på, at alle borgere kan begå sig digitalt og få adgang til digitale fællesskaber og services.

Digitale medborgerhuse

Ifølge en rapport udgivet af Analyse & Tal i samarbejde med Trygfonden i 2022 er civilsamfundet meget aktivt på internettet og sociale medier.

Rapporten beretter at en særlig type grupper på det sociale Medie "Facebook" udgør en slags "digitale medborgerhuse". Rapporten har kortlagt over 5.000 "digitale medborgerhuse" med mere end 20 mio. medlemskaber i Danmark. Kategorien "Vores by" (grupper som har byer eller egne som tema) stod for 699 af grupperne og 2,7 mio. medlemskaber og dermed den hyppigste gruppetype med flest medlemmer.

Disse by- eller egnsgrupper fungerer både som opslagstavler for aktiviteter i området, for idéudvikling og koordinering, og hverdagssnak såvel som debat. Ifølge rapporten er disse grupper med til at facilitere at borgere holdes opdateret om deres lokalsamfund, dyrker deres lokale identitet, og har en kanal til at diskutere stort og småt.

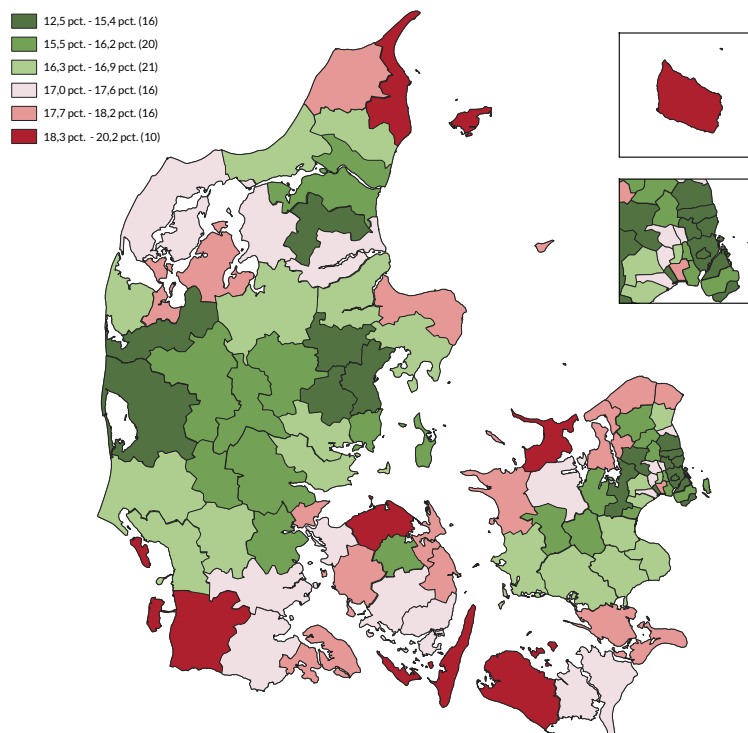
Kilde: Danmarks Digitale Medborgerhuse". <https://www.ogtal.dk/cases/digitalemedborgerhuse>





Figur 7.4

Andel af befolkningen med mindst én kronisk sygdom, 2022



Anm.: Antal borgere med kroniske sygdomme er opgjort pr. 1. januar i året. De udvalgte kroniske sygdomme: astma, demens, kronisk obstruktiv lungesygdom (KOL), leddegigt, osteoporose, type 1-diabetes og type 2-diabetes.

Kilde: Registeret for udvalgte kroniske sygdomme og svære psykiske lidelser (RUKS), CPR-registeret, Sundhedsdatastyrelsen

Sundhed

Alle borgere skal have let og lige adgang til en læge i et almenmedicinsk tilbud, uanset hvor i landet man bor. Det er i dag svært at sikre en ordentlig lægedækning i hele landet. Samtidig er der færrest læger i de områder af landet, hvor befolkningen er mest syge og har det største behov for lægehjælp. Som det ses af figur 7.4, har nogle kommuner en høj andel af kronisk syge. Det gælder fx Odsherred, Lolland og Langeland Kommune, hvor andelen af kronisk syge udgør over 18,3 pct. af befolkningen i området. Samtidig har andre landdistriktskommuner nogen af de laveste andele, fx Ringkøbing Skjern Kommune og Holstebro. I og omkring hovedstadskommunerne og Aarhus Kommune er andelen af kronisk syge relativt lav, mens den er en smule højere i og omkring Aalborg og Odense Kommune.

Der er dog også variationer internt i kommunerne. En undersøgelse fra Aarhus Universitet ¹⁵ viser, at der bare på få kilometers afstand kan være stor forskel på borgeres gennemsnitslevetid – det gælder i landdistrikter såvel som større byer

Figur 7.5 angiver hvor speciallæger arbejder 10 år efter endt uddannelse. Det bemærkes, at dette omfatter alle lægelige specialer, og ikke kun speciallæger uddannet til at indgå i fx almenmedicinske tilbud. Den lægelige videreuddannelse efter universitetet tager omtrent seks til syv år. I uddannelsesperioden er man ansat i en eller flere regioner, og denne ansættelse har i nogen grad betydning for, hvor man bosætter sig under og efter uddannelse. Af de 5375 speciallæger der blev uddannet imellem 2001 og 2011, fremgår det af figur 7.5 at de fleste per 2021 arbejder i de større bykommuner. Eftersom figuren angiver antal speciallæger, er det vigtigt at påpege, at bykommunerne er større befolkningsmæssigt, og derfor også har behov for en større lægelig kapacitet. Det hænger i vidt omfang også sammen med, at de største sygehuse, og dermed de største arbejdspladser for læger, er beliggende i disse kommuner.

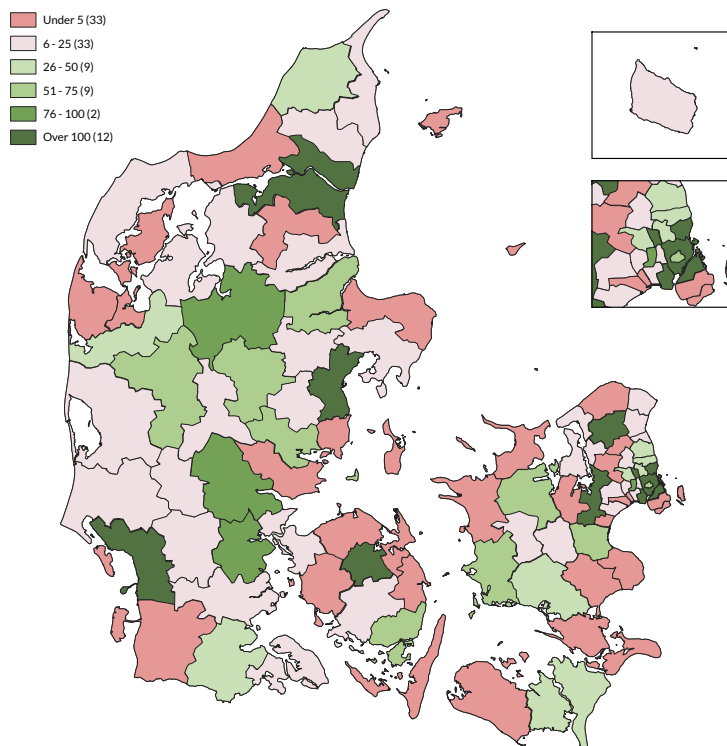
Sundhedsstrukturkommissionen konkluderede i deres afrapportering, at fordelingen af offentlig ansatte sundhedsfaglige personale ikke afspejler de geografiske forskelle i sundhed og sygdomsbyrde.

¹⁵ Læs mere her: <https://www.dr.dk/nyheder/webfeature/ulighed-paa-kort-afstand>



Figur 7.5

Speciallægers arbejdssted 10 år efter endt uddannelse



Anm.: Figuren viser speciallægers arbejdssted 10 år efter endt uddannelse, og medtager speciallæger der har opnået speciallægeanerkendelse i perioden 2001-2011. Speciallæger med uoplyst arbejdsstedskommune eller med bopæl uden for Danmark er ikke medtaget.

Kilde: Bevægelsesregisteret, Indenrigs- og Sundhedsministeriets egne beregninger.

Stor forskel i sundhed på få kilometer

Danskernes generelle sundhed varierer alt efter hvor man bor. Over blot få kilometers afstand kan den gennemsnitlige danskers middellevetid svinge drastisk. Der er fx dobbelt så stor risiko for en tidlig død (før 75 år) i Hjerting Sogn end i Sædding sogn som ligger 7 km derfra, begge i Esbjerg Kommune. Det har forskere fra Aarhus Universitet kortlagt i et projekt, hvor sundhedsdata blev undersøgt på sogneniveau. Både omkring de store byer og i Danmarks yderområder er der stor forskel fra sogn til sogn på middellevetiden.

På Aalborg Universitet er danskernes sundhed blevet undersøgt på endnu mindre skala. Et forskerteam har kortlagt såkaldte "mikroområder" i forhold til danskernes mentale helbred. Ved at dele Danmark op i over 8.000 mikroområder har de analyseret på, hvilke faktorer der bidrager til ens mentale helbred og hvordan disse hænger sammen med hvor man bor og vokser op. Forskningen viser fx at beboere i ressourcestærke områder har et bedre mentalt helbred og omvendt har beboere i udsatte områder et dårligere mentalt helbred. Men når der tages højde for de forskelle der kan være i uddannelse, indkomst og beskæftigelse hos de forskellige beboere, er der alligevel en forskel som udgøres alene af hvor man bor. Undersøgelsen, der tager udgangspunkt i fra data fra 2017 viser et meget broget billede af danskernes mentale helbred hvor landdistrikter såvel som byer har områder hvor befolkningen har et særdeles godt helbred, og områder hvor befolkningen har et dårligt mentalt helbred i forhold til gennemsnittet.

Både i byen og på landet er der sundhedsudfordringer, men som forskningen viser er det vigtigt at disse udfordringer undersøges på mere specifikke niveauer. Det kan forhåbentligt gøre det nemmere at undersøge og udpege hvilke faktorer, der bidrager til denne ulighed i sundhed for bedre at kunne håndtere disse.

Kilder: Kristiansen, A.L. Abramhansen, S.T.R. Rix, T.From, L. 18.03.2024 "Ulighed på kort afstand". Danmarks Radio: [Ulighed på kort afstand \(dr.dk\)](https://www.dr.dk/ulighed-pa-kort-afstand)
Johansen, J.G. 20.11.2023 "Dit mentale helbred hænger sammen med, hvor du bor". Aalborg Universitet: <https://www.aau.dk/dit-mentale-helbred-haenger-sammen-med-hvor-du-bor-n97584>

Aftale om en sundhedsreform

Regeringen fremlagde den 18. september 2024 et forslag til en ambitiøs reform af sundhedsvæsenet med afsæt i bl.a. Sundhedsstrukturkommissionens forslag og anbefalinger fra juni 2024. Der er med Aftale om Sundhedsreform fra d. 15. november indgået aftale ml. regeringen, Danmarksdemokraterne, Socialistisk Folkeparti, Det Konservative Folkeparti og Radikale Venstre om at gennemføre initiativerne i reformen.

Med Aftale om Sundhedsreform er der enighed om at ændre på både struktur, opgavefordeling og økonomi for derigennem at styrke og fremtidssikre det samlede sundhedsvæsen. Et væsentligt sigte er bl.a. at sikre en langt bedre og mere retfærdig fordeling af sundhedspersonale og økonomi på tværs af Danmark og at flytte sundheden tættere på borgerne.

Reformen indebærer bl.a. en lægereform, som skal styrke kapaciteten i det almenmedicinske tilbud og sikre flere læger i særligt de områder, hvor behovet er størst, herunder yderområder. Det skal bl.a. sikres ved, at fordelingen af ydernumre og lægekapa- citeter fastlægges ud fra en national model med udgangspunkt i patienternes behandlingsbehov.

Der indføres med reformen en ny honorarstruktur, som skal understøtte en bedre sammenhæng mellem lægernes honorar og borgernes behandlingsbehov. Læger, der behandler de mest syge borgere, skal have færre patienter og mere i honorar pr. patient, end de læger, der behandler de mindst syge. Det skal gøre det mere attraktivt for læger at placere sig i områder, hvor der er et større behandlingsbehov, og hvor der i dag er lægemangel. Målet er bl.a., at der i 2030 skal være ca. 45 pct. flere læger, der arbejder i det almen medicinske tilbud på tværs af Lolland, Guldborgsund og Vordingborg kommuner.

For at styrke myndighedens mulighed for at sikre lægedækning i områder, hvor det er svært at tiltrække speciallæger i almen medicin, vil reformen gøre det muligt for regionerne at benytte forskellige klinikformer. Det skal styrke rekrutteringsmulighederne og understøtte flere ansættelsesformer for læger i det almenmedicinske tilbud, som ikke ønsker at eje en klinik selv. På kort sigt vil der være økonomisk støtte til områder med svag lægedækning.

Reformen skal gøre det mere attraktivt at være uddannelseslæge i områder med lægemangel. Samtidig skal det være mere attraktivt for læger, der er på vej på pension, at blive længere i det almenmedicinske tilbud. Her skal ansættelsesformerne eksempelvis være mere fleksible.

For at sikre en bedre lægedækning på tværs af landet indgår det i reformen, at antallet af bachelorpladser på medicinuddannelsen uden for de største byer skal øges med 140 pladser samt dertilhørende kandidatuddannelsespladser:

- I Aalborg øges antallet af bachelorpladser med 70.
- I Esbjerg oprettes en bacheloruddannelse i medicin med 50 pladser for at sikre, at fremtidens læger kan tage hele deres medicinuddannelse i Esbjerg. For kandidatuddannelsen i Esbjerg er 20 af pladserne prioriteret i regeringens landdistriktsudspil, mens de resterende kandidatpladser prioriteres i sundhedsreformen.
- I Køge øges antallet af bachelorpladser med 20.

Med reformen lægges der op til at uddanne flere speciallæger i udvalgte specialer. Konkret ønsker aftalepartierne bl.a. at øge antallet af uddannelsesstillinger i almen medicin, psykiatri, børne- og ungepsykiatri og geriatri.

For at understøtte, at de lægefaglige ressourcer er dér, hvor befolkningen har det største behov, lægger partierne med reformen op til, at en større del af uddannelsesforløbene i den lægelige videreuddannelse placeres uden for de større byer, fx på et mindre sygehus. Den geografiske placering af videreuddannelsen har nemlig betydning for efterfølgende arbejdssted.

Med reformen lægges der også op til at understøtte en bedre fordeling af sygehuslæger gennem lofter for speciallæger på universitetssygehuse, så der kan sikres en bedre lægedækning på de sygehuse, hvor det i dag er svært at rekruttere læger, for eksempel på de mindre sygehuse uden for de større byer. Regeringen lægger endvidere op til en mere ligelig

fordeling af og adgang til praktiserende speciallæger på tværs af landet.

Sundhedsreformen indebærer, at der fremover skal være fire regioner. Det betyder, at Region Sjælland og Region Hovedstaden lægges sammen til en ny Region Østdanmark, og at de øvrige tre regioner beholder deres nuværende geografiske grænser. Det skal bidrage til en mere bæredygtig geografisk fordeling af sundhedsvæsenets ressourcer.

Formålet med en ny Region Østdanmark er at sikre, at borgere på hele Sjælland og øerne kan få hurtig og bedre adgang til behandling og pleje af høj

kvalitet. Stærke sygehuse i hovedstadsområdet skal fx i højere grad bidrage til at sikre lægdækning og attraktive arbejdspladser, karriereveje og uddannelsesforløb på hele Sjælland og øerne.

Samtidig skal der etableres 17 nye sundhedsråd, der bliver en central motor, som skal drive udviklingen af et mere nært sundhedsvæsen. Sundhedsrådene skal styrke den lokale beslutningskraft og vil blive sammensat af medlemmer fra både regioner og kommuner. Sundhedsrådene får et klart ansvar og midler til at udvikle nære sundhedstilbud i det område, som sundhedsrådene dækker.



Regeringens initiativer

Opgør med bureaukrati for foreninger

I august 2024 igangsatte regeringen et arbejde gør op med de regler som kan spænde ben for frivillige og foreninger landet over. Regeringen har fremlagt otte initiativer, som skal gøre det lettere at være forening. Det handler bl.a. om lempeligere brandregler, børneattester og flerårige tilladelser, så det bliver lettere at afholde fx tilbagevendende arrangementer. Regeringen har nedsat et partnerskab af organisationer fra det frivillige foreningsliv, som skal komme med anbefalinger til, hvordan flere regler kan forenkles eller helt fjernes. Målet er at fremlægge et ambitiøst samlet udspil på baggrund af anbefalingerne fra partnerskabet.

Aftale om en sundhedsreform

Regeringen fremlagde den 18. september 2024 et forslag til en ambitiøs reform af sundhedsvæsenet med afsæt i bl.a. Sundhedsstrukturkommissionens forslag og anbefalinger fra juni 2024. Der er med Aftale om Sundhedsreform d. 15. november indgået aftale ml. regeringen, Danmarksdemokraterne, Socialistisk Folkeparti, Det konservative Folkeparti og Radikale Venstre om at gennemføre initiativerne i reformen.

Med reformen er der lagt op til at ændre på både struktur, opgavefordeling og økonomi for derigennem at styrke og fremtidssikre det samlede sundhedsvæsen.

Digitaliseringsstrategi for Danmark

Med regeringens digitaliseringsstrategi er der afsat 61 mio. kr. fra 2024-2027 til at udvikle en bedre digital fremtid. Strategien indeholder 29 initiativer inden for kunstig intelligens og grøn omstilling samt digital dannelse blandt børn og unge og et løft af danskernes digitale kompetencer. Blandt andet er der fokus på at løfte servicen i den offentlige sektor og at sørge for at mindst 80 pct. af danskere mellem 16-74 har basale digitale færdigheder.

Mere behandling i eget hjem ved brug af digitale løsninger

Regeringen, Danske Regioner og KL indgik i december 2023 en aftale om at udmønte 500 mio. kr. til digital hjemmebehandling i sundhedsvæsenet. Formålet med aftalen er, at flere borgere, der kan og vil, får mulighed for at blive behandlet og monitorere deres sygdom i eget hjem. De digitalt understøttede behandlingstilbud skal fritage flere borgere fra hyppige rutinekontroller og medvirke til at forebygge unødige indlæggelser ved tidligere varsling om forværring i sygdom.

Flere digitalt understøttede behandlingstilbud, der muliggør at mere behandling kan foregå i eget hjem, kan bidrage til en øget tilgængelighed af sundhedsydelser. Det kan særligt komme borgere i landdistriktsområderne til gavn, hvor der kan være færre læger og øvrige sundhedstilbud at vælge imellem og geografisk længere til sundhedstilbuddene. Det kan også være med til at lette presset på sundhedspersonalet på tværs af landet, når borgere kan betjene sig selv digitalt. Det kan aftalen om mere behandling i eget hjem være med til at understøtte.

Strategisk planlægning af bymidter

Per 1. januar 2024 er det vedtaget at kommuner nu skal tage stilling til planlægning og udviklingen af kommunens små og mellemstore byer. Der lægges vægt på at planlægningen er helhedsorienteret ved at tage hensyn til omkringliggende byer og kommuner inddrage private og civile aktører og forholde sig til placeringen af offentlige funktioner samt bevaringen af kulturmiljøer og bygninger.

Forsøgsordningen for frie bymidter og lokale velfærdscentre

For at skabe mere liv i mellemstore byer har et bredt flertal i folketinget indgået en aftale hvor initiativet "forsøgsordning for frie bymidter" er blevet vedtaget. I forlængelse af denne aftale har folketinget vedtaget en lov om forsøgsordning for frie bymidter. Loven trådte i kraft den 1. juli 2024.

Der er afsat 130 millioner til medfinansiering til fornyelse og etablering af lokale velfærdsfunktioner i byer, 25 mio. kr. årligt fra 2024-2027 til medfinansiering til fornyelse af bymidter og 30 mio. kr. i 2024 til placering af lokale velfærdsfunktioner. På baggrund af en ansøgningsrunde er 14 byer med mellem 4.000 og 20.000 indbyggere udvalgt til at deltage i forsøgsordningen som løber fra 2024-2029. Ordningen giver, ud over mulighed for medfinansiering, mulighed for fritagelse fra eksisterende lovgivning inden for en række områder. Forsøgs-kommunerne kan desuden erhverve eller leje bygninger til velfærdsfunktioner.

Mediaaftale og pulje til at sikre den videre eksistens af lokalmedier rundt om i landet

Regeringen har sammen med Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten, Radikale Venstre og Dansk Folke parti indgået en Mediaaftale for 2023-2026: Samling om frie medier og stærkt dansk indhold af juni 2023. Forliget styrker den lokale og regionale journalistik, herunder lokaler og regionale dagblade gennem en forøgelse af den redaktionelle produktionsstøtte til lokale og regionale dagblade. Derudover har forligspartierne etableret en ny pulje til ugeaviserne der vil fremme lokaljournalistik til borgerne. Der var afsat 43,1 mio. kr. i 2023 og 52,8 mio. kr. årligt i 2024-2026. Puljens formål er at holde hånden under de lokale ugeaviser, der spiller en vigtig rolle for lokaldemokratiet, men som oplever stigende omkostninger bl.a. pga. techgiganternes position på annoncemarkedet, stigende distributionsomkostninger og den digitale transformation.

Landdistriktspuljen

Med finansloven for 2024 er der afsat 56,7 mio. kr. til udvikling af landdistrikterne via Landdistriktspuljen. De første midler kunne ansøges i april 2024 og anden runde i efteråret 2024. Midlerne anvendes blandt andet til projekter for borgerdrevne dagligvarebutikker, projekter på de små øer, projekter i områder med landvindmøller og solceller på terræn, forsøgsprojekter og forskningsprojekter.

Museumsreform

Regeringen indgik den 16. maj en aftale om en reform af museumsområdet med Danmarksdemokraterne, Socialistisk Folkeparti, Liberal Alliance, Det Konservative Folkeparti, Enhedslisten, Radikale Venstre, Dansk Folkeparti og Alternativet. Med aftalen følger et rammeløft på 75 mio. kr. om året til landets 95 statsanerkendte museer og et nyt, dynamisk system, der sikrer en mere fair fordeling af de statslige tilskud på tværs af landet. Udover at styrke museernes arbejde med kultur- og naturarv, skal museumsreformen styrke museernes betydning for samfundets udvikling og sikre, at der er adgang til museer og demokratisk dannelse i alle dele af landet. Derudover støtter reformen museernes centrale rolle i forhold til at danne ramme om fællesskabet og skabe møder på tværs af generationer.

Regeringens landdistriktsudspil

Borgerdrevne dagligvarebutikker

Regeringen vil videreføre puljen til borgerdrevne dagligvarebutikker med 6,6 mio. kr. i 2025-2027.

Oprettelse af 20 studiepladser i Esbjerg på kandidatuddannelsen i medicin]

Regeringen vil yde tilskud til oprettelse af 20 ekstra pladser på kandidatuddannelsen i medicin ved Syddansk Universitet i Esbjerg

De små øer

Rundt om i det danske land ligger de 27 danske småøer. Øerne er alle forskellige, når det kommer til befolkningssammensætning, forbindelse til fastlandet og i forhold til tilstedeværelsen af services og lokale handlemuligheder. På nogle øer er indbyggertallet faldende, befolkningen aldrende og den lokale købmand lukket. Andre øer oplever tilflytning af unge familier, opblomstring af nye virksomheder og øget aktivitet. Derfor har småøerne også forskellige udfordringer og potentialer. Fælles for øerne er dog i mange tilfælde deres stærke fællesskaber og handlekraft. På øerne viser de lokale beboere sig ofte at være særligt proaktive i forhold til at skabe udvikling, hvor øen i sin helhed tænkes ind.

Udvikling i befolkningstallet

Der bor i 2023 ca. 4.000 personer på de 27 småøer. Befolkningstallet på de 27 småøer, der er medlem af Sammenslutningen af Danske Småøer, har generelt været faldende siden 2010. Efter en periode med en mindre stigning siden 2017 er befolkningstallet igen dalende.

Der er stor variation i befolkningstallet øerne imellem. Siden sidste år er befolkningstallet faldet på 17 ud af de 27 småøer (figur 8.1). Fejø har fx haft et fald i befolkningstallet på 3 pct. hvilket svarer til 14 personer, siden sidste år. De resterende 10 øer har oplevet tilflytning eller et konstant befolkningstal.

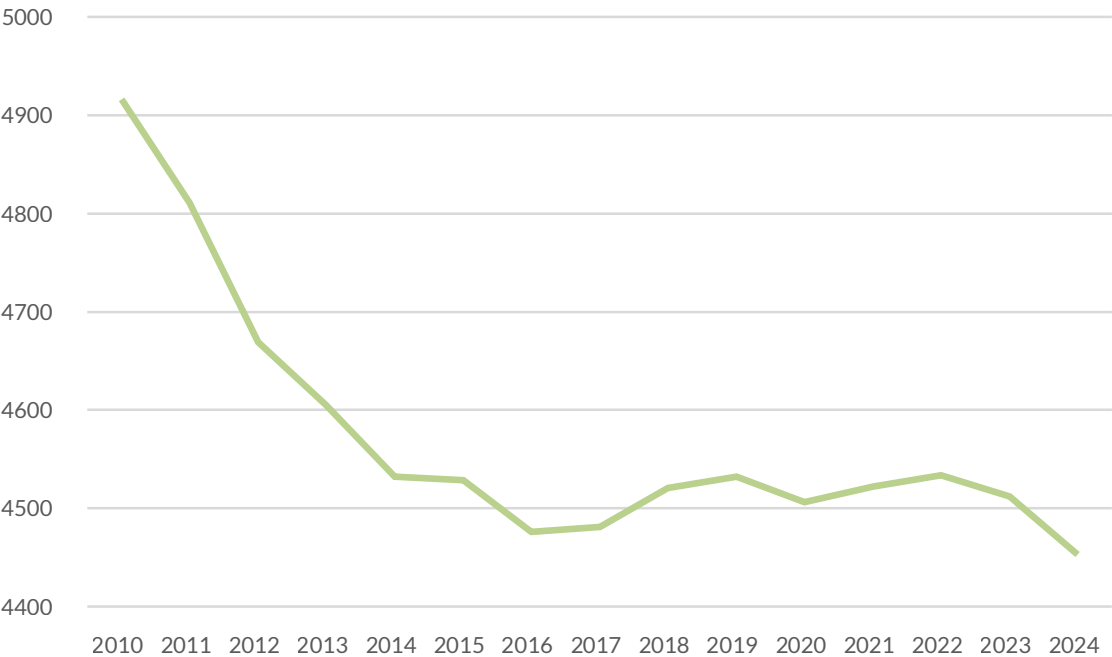
Orø, som er en af de øer der har haft størst stigning siden 2016 (ca. 17 pct.) har haft et lille fald i befolkningstallet siden 2023. Siden sidste år har et par småøer med et lavt befolkningstal fået flere beboere; det gælder fx Mandø og Bjørnø, hvor der nu bor hhv. 34 og 32. Det er en stigning på 3 og 5 personer.



Figur 8.1

Udviklingen i befolkningstallet på de 27 småøer 2010-2024

Anm.: Befolkningstallet er opgjort 1. januar hvert år.
Kilde: Danmarks Statistik (BEF4).



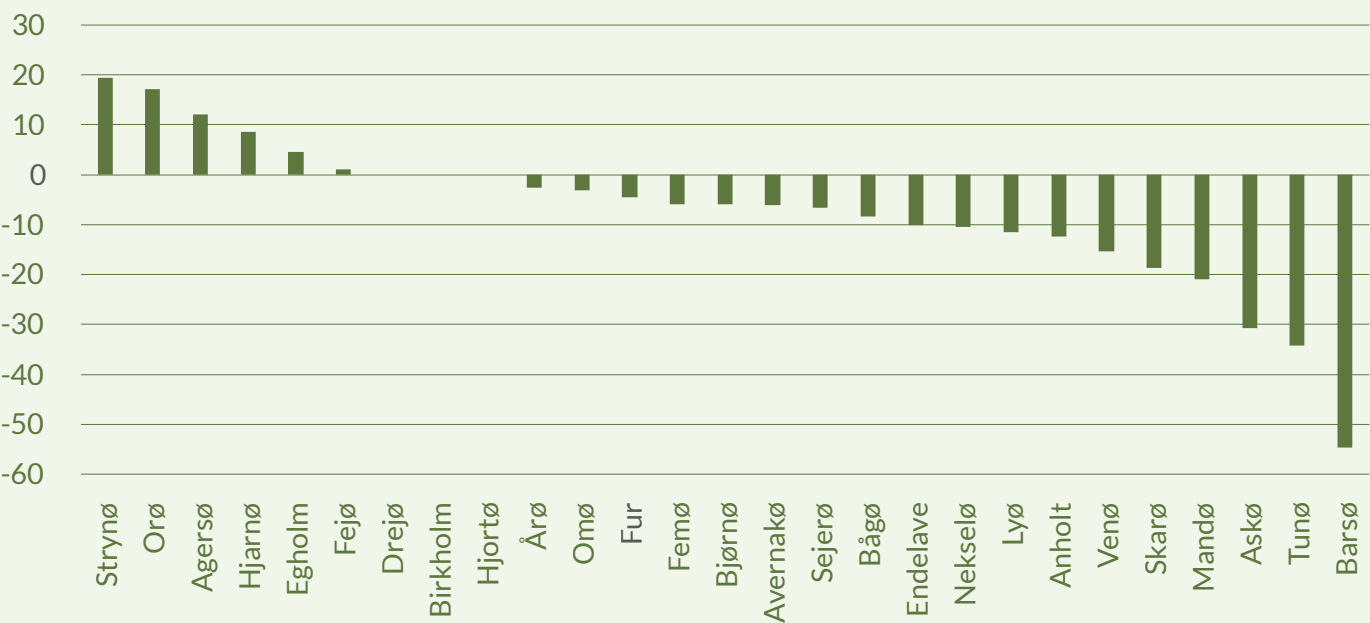
Store variationer i befolkningsudviklingen på de forskellige øer

På grund af småøernes størrelse kan en procentmæssig stor befolkningsudvikling dække over en lille ændring i antal faktiske personer. Ligeledes er der store variationer i, hvor mange der bor på de enkelte småøer.

Siden 2016 har fx Strynø og oplevet stigninger på 17-19 pct., men øernes forskel-lige størrelser dækker over forskellige stigninger. Strynø (222 indb.) har fx ople-vet en stigning på 36 personer mens Orø (995 indb.) har haft en stigning på i alt 145 personer.

Mens Tunø (75 indb.) har oplevet det største fald i antal personer på i alt 34 siden 2016 har Barsø (10 indb.) oplevet det største procentvise fald på 54 pct. hvilket dog kun svarer til 12 personer.

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN PÅ SMÅØERNE I PCT., 2016-2024



Kilde: Danmarks Statistik (BEF4) og egne beregninger

Udvikling i gennemsnitsalder

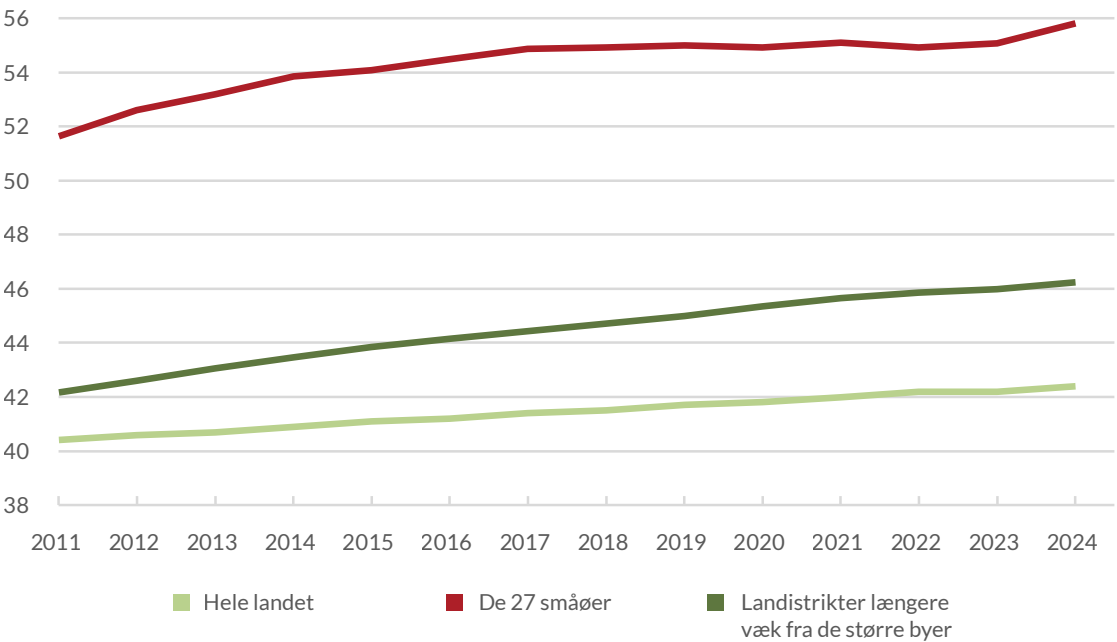
På småøerne er gennemsnitsalderen generelt set højere end resten af landet såvel som landdistrikterne længere væk fra de større byer. Indbyggertallet på øerne er dog også markant mindre, og småændringer i befolkningssammensætningen som når en familie flytter til eller fra en ø har stor indvirkning på den samlede gennemsnitsalder. Efter

at gennemsnitsalderen i en periode fra 2017-2023 stabilt har ligget på ca. 55 år, ses i 2024 en mindre stigning på 0,7 år sammenlignet med 2023 (figur 8.2). Gennemsnitsalderen på øerne er ca. 9,5 år højere end i landdistrikter længere væk fra de større byer og mere end 12 år højere end landsgennemsnittet på 42,4 år.



Figur 8.2

Udvikling i gennemsnitsalderen på småøerne 2010-2024



Kilde: Danmarks Statistik (KMGALDER) samt egne beregninger.

Nøgletal for beskæftigelse

Lokale beskæftigelsesmuligheder, gode færgeforbindelser og køreafstand til arbejdsplads på fastlandet er alle faktorer, der har betydning for beskæftigelsen på småøerne. Småøerne har dog, på trods af den ofte mere besværede adgang til arbejdsmarkedet, en beskæftigelsesfrekvens, der ligger tæt på det nationale gennemsnit. I perioden 2013-2023 er antallet af beskæftigede på de 27

småøer faldet med 0,1 pct. (figur 8.3). Årsagen hertil kan både være det generelle faldende befolkningstal og en aldrende befolkning på øerne, hvormed en større andel af beboerne er fratrådt arbejdsmarkedet sammenlignet med resten af landet.



Figur 8.3

Socioøkon-
omiske nøgletal
for de danske
småøer, 2023

	Byområder i eller tæt på de større byer	Byområder længere væk fra de større byer	Landdistrik- ter tæt på de større byer	Landdistrikter længere væk fra de større byer	De 27 småøer
Beskæftigel- sesfrekvens (2023)	77,7 pct.	75,6 pct.	82,6 pct.	78,8 pct.	75,0 pct.
Udvikling i antallet af beskæftigede (2013-2023)	18,8 pct.	7,9 pct.	8,0 pct.	-0,2 pct.	-0,1 pct.
Bruttoledig- hed (2023)	2,2 pct.	2,0 pct.	1,5 pct.	1,7 pct.	1,9 pct.
Disponibel indkomst - DKK (2023)	297.188	270.313	302.100	281.777	256.500
Grundskole som højest fuldført uddannelse	17,2 pct.	25,2 pct.	20,4 pct.	24,6 pct.	22,1 pct.

Anm.: I opgørelsen indgår alle personer mellem 18 og 65 år.
Kilde: Danmarks Statistik og Social- og Boligstyrelsens egne beregninger.

Helhedsorienteret ø-udvikling

På øerne Endelave og Aarø danner en "Strategisk fysisk udviklingsplan" rammer-ne for øernes udvikling. Udviklingsplanerne er udarbejdet på initiativ af Dansk Kyst og naturturisme og LAG Småøerne. Planerne er baseret på en bred analyse af øernes forhold; natur, befolkning, erhverv og infrastruktur. Planen skal sam-menfatte en strategi der udstikker en samlet retning for øens udvikling. På Aarø er øens vision at være en bæredygtig natur-ø i særklasse i 2030. Her har man identificeret fem strategiske indsatsområder, der fx sætter fokus på at un-derstøtte bilfri helårsturisme, at udbygge havnens kapacitet, skabe bedre frilufts-faciliteter og arbejde for at bedre samspil og samarbejde med fastlandet. Planen for Endelave har primært identificeret bæredygtig turisme som det frem-tidige udviklingspotentiale, der skal sikre at den øgede turismeudvikling sker under hensyn til natur og øboere. Den helhedsorienterede tilgang til ø-udvikling med udgangspunkt i øens eksiste-rende forhold og øboernes ønsker er et fokuspunkt for de netop vedtagne "ø-udviklingsplaner". Her kan øer i samarbejde med deres respektive kommune udarbejde en helhedsorienteret plan for øens udvikling, med mulighed for særli-ge planlovs-dispensationer.

Kilder: "Strategisk-fysisk udviklingsplan. Endelave. De vilde kaniners Ø. Delrapport 2."2023. Dansk Kyst og Naturtu-risme: <https://www.kystlan-det.dk/destination-kystlandet/projekter-og-udvikling/udviklingsplan-til-endelave>
"Aarø. Strategisk-fysisk udviklingsplan"2023. Haderslev Kommune & Dansk Kyst og Naturturisme: <https://www.kystognaturturisme.dk/dansk-kyst-og-naturturisme/vidensbank/strategisk-fysisk-udviklingsplan-aaroe>

Udvikling i passagertal for ø-færgerne

Gode færgeforbindelser til og fra øerne er essentielt for at bevare muligheden for helårsliv herpå og for at fastholde og tiltrække nye beboere. Ø-færgerne er bindeledet mellem øens beboere, et større arbejdsmarked og for mange øer også til skoler og institutioner.

I 2023 var der i alt 33 mio. passagerer til ø-kommunerne og ca. 18,5 mio. passagerer til småøerne (figur 8.4). Fra 2013-2014 faldt antallet af passagerer til småøerne. Fra 2015-2019, hvor der blev indført tilskudsordninger til nedsættelse af færgetakster for personbefordring i 21 kommuner omfattende 33 ruter, ses en stigning i antallet af passagerer. 2020 og 2021 var særlige år under COVID19 og her blev det desuden som et element i sommerpakkerne gratis i perioder for gående og cyklende, at sejle med de fleste indenrigsfærger. I samme periode sås en stigning i antal passagerer til både ø-kommuner og småøer.

Efter årene med COVID19 har passagertallet normaliseret sig, men niveauet er fortsat højere end

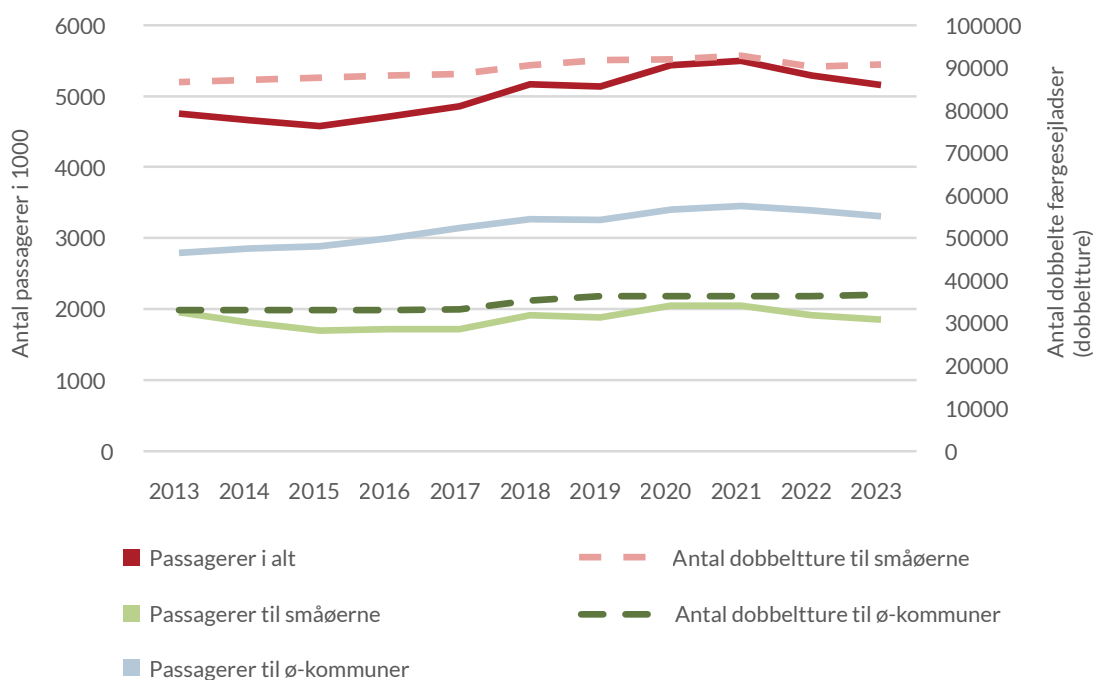
før indførelsen af tilskud til nedsættelse af færgetakster. Det bemærkes samtidig, at regeringen i 2024-2027 yder et ekstra tilskud på 51 mio. kr. årligt til yderligere nedsættelser af færgetakster for passagerer, hvor de samlede passagertal fortsat udestår for 2024. I en evaluering af det daværende Indenrigs- og Boligministerium fra 2022 ¹⁶ har kommunerne stort set enstemmigt i deres besvarelser fremhævet, at færgetilskud på passagerområdet har understøttet en vækst i turismen, både når det gælder overnatninger og endagsturisme.

Antallet af dobbeltture til småøerne er steget en smule, fra 86.600 til 90.700 årligt. Dobbeltture angiver hvor mange gange en færge sejler frem og tilbage på én dag og denne udvikling indikerer altså at flere ruter serviceres med flere daglige dobbeltture. Antallet af dobbeltture er vigtige for øboere der fx dagligt skal til fastlandet i forbindelse med skole eller arbejde, eller for dagsgæster på øerne. På småøerne er antallet af dobbeltture højt i forhold til antal dobbeltture til ø-kommunerne, hvor der var ca. 36.700 i 2023.



Figur 8.4

Udvikling i antallet af passagerer til danske øer 2013-2023



Anm.: Ø-kommuner (Læsø, Samsø, Fanø, Ærø), småøer (Orø, Sejerø, Agersø, Omø, Fejø, Femø, Baagø, Lyø, Avernakø, Barsø, Skarø, Drejø, Strynø, Aarø, Endelave, Venø, Anholt, Tunø og Fur). Oplysninger om færgeruterne til Nekselø, Bjørnø, Hjortø, Birkholm, Barsø, Hjarnø, Egholm samt ruten Orø-Hammer Bakke (privatejet) indgår ikke, da disse ruter primært grundet deres størrelse ikke indberetter data til Danmarks Statistik. Passagertal i 2022 er en fremskrivning baseret på reelle passagertal for de første seks måneder og gennemsnittet for årets sidste seks måneder de seneste tre år.

Venstre akse referer til passagerer til hhv. småøerne og ø-kommunerne. Højre akse referer til antal dobbeltture.

Kilde: Danmarks Statistik (SKIB31) samt egne beregninger.

¹⁶ Kilde: Evaluering af tilskudsordninger til nedsættelse af færgetakster for godstransport og personbefordring. Indenrigs- og Boligministeriet. August 2022: <https://www.ism.dk/publikationer-indenrigs/2022/august/evaluering-af-tilskudsordninger-til-nedsaettelse-af-faergetakster-for-godstransport-og-personbefordring>

Regeringens initiativer

Ø-udviklingsplaner

Den 1. januar 2024 er det blevet muligt for en række småøer i samarbejde med respektive kommuner at udarbejde en ø-udviklingsplan og derved opnå dispensationer i forhold til planlovens regler om kystnærhedszonen. Det vil betyde mulighed for eksempelvis at bruge tomme bygninger, bygge og anlægge i kystnærhedszonen og strandbeskyttede arealer.

Fuldt landevejsprincip

Efter udligningslovens § 21 b ydes 21 kommuner tilskud for samlet 99,3 mio. kr. til nedsættelse af færgetakster for passagerbefordring på 33 ø-ruter. Tilskudsordningen har baggrund i brede politiske aftaler i 2016 og 2018 og er med aftalen for 2018 fastsat med henblik på at indføre et såkaldt landevejsprincip i alle årets 52 uger undtagen seks uger med højsæson for turisme. Med finansloven for 2024 modtager de 21 kommuner endvidere tilsammen ekstra 51 mio. kr. (i 2024pl) årligt i 2024-2027 til en udvidelse af dette tilskud med de sidste seks uger med henblik på et såkaldt "fuldt landevejsprincip". Det svarer til en forhøjelse af tilskuddet til nedsættelse af færgetakster for passagerer på 50 pct.

I forbindelse med finansloven for 2024 er der afsat i 0,9 mio. kr. årligt i 2024-2027 til indførelse af landevejsprincippet på den statslige færgerute Samsø-Kalundborg.

500.000 ekstra til ø-sekretariatet i 2024

På finansloven for 2024 er der afsat 0,5 mio. kr. ekstra til støtte til ø-sekretariatet. Der ydes i forvejen tilskud til driften af sekretariatet under Sammenslutningen for Danske småøer med 1,8 mio. årligt.

Landdistriktpuljens indsats for småøerne

Landdistriktpuljen yder tilskud til initiativer og projekter, som kan skabe udvikling og arbejdspladser på småøerne også kendt som ø-støtte. Det overordnede formål er at sikre levevilkårene i de små øsamfund. Projekterne kan opnå støtte i form af tilskud eller lån og skal iværksættes på en eller flere af de 27 småøer. Der udbydes 5,3 mio. kr. i 2024.

Støtte til landbrug på de ikke-brofaste øer

Aftalekredsen bag grøn omstilling af dansk landbrug blev i oktober 2021 enige om årligt at afsætte 20 mio. kr. i perioden 2022-27 til at understøtte landbrugssektoren på de ikke-brofaste øer. Der gives

under ordningen et tilskud på 500 kr. per hektar op til 100 hektar for landbrugsarealer beliggende på de ikke-brofaste øer.

Regeringens landdistriktsudspil

Den 10. oktober 2024 indgik aftalekredsen bag planloven en aftale om Vækst og udvikling i landdistrikterne gennem ændring af planloven mv. om planlovsinitiativerne i regeringens landdistriktsudspil. Planlovsaftalen indeholder en række initiativer herunder:

Nye muligheder på små og mellemstore øer ift. kystnærhedszonen

Regeringen vil løsne reglerne for de 27 små øer, de 14 små og mellemstore bro- og landfaste øer og de fem mellemstore øer med kommunestatus ved at fjerne kravet om særlig planlægningsmæssig eller funktionel begrundelse for kystnær lokalisering ved planlægning for anlæg i kystnærhedszonen uden for strandbeskyttelseslinjen på disse øer.

Nye muligheder på de 27 små øer ift. strandbeskyttelse

Regeringen vil gøre det muligt på de 27 små øer at få tilladelse til indretning af erhverv, turismevirksomhed eller én bolig i en overflødiggjort bygning i den udvidede strandbeskyttelseslinje 100-300 m fra kysten ved ansøgning om godkendelse af en ø-udviklingsplan.



Regeringens landdistriktsudspil
Sammenhæng og balance:
Frihed, fremtid og muligheder i hele Danmark

August 2024

By-, Land- og Kirkeministeriet
Frederiksholms Kanal 21
1220 København K

Tlf. : +45 3392 3390
E-mail: km@km.dk

ISBN 978-87-996174-4-9 (trykt version)
ISBN 978-87-996174-5-6 (digital version)
2024/23:07

Publikationen kan hentes på
www.regeringen.dk

Fotokreditering;
Side 12: Foto: Mille Holst, Sjællandske Medier
Side 49: Foto: Thomas Høyrup Christensen/
Visit Denmark

By-, Land- og Kirkeministeriet

Frederiksholms Kanal 21
1220 København K

Tlf. : +45 33 92 33 90
E-mail: km@km.dk